

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÖĞRETMENLERİN SİYASAL KATILIMINDA TOPLUMSAL CİNSİYETİN ROLÜ
GAZİANTEP İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
LATİFE BALATKAN

GAZİANTEP – 2019

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÖĞRETMENLERİN SİYASAL KATILIMINDA TOPLUMSAL CİNSİYETİN ROLÜ
GAZİANTEP İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

LATİFE BALATKAN

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. AHMET KESER

GAZİANTEP – 2019

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı **Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler** Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Latife BALATKAN** tarafından hazırlanan “**Öğretmenlerin Siyasal Katılımda Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Gaziantep İli Örneği**” başlıklı tez, **27 / 03 / 2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ahmet KESER

Tez Danışmanı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET

Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü**

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Öğretmenlerin Siyasal Katılımda Toplumsal Cinsiyetin Rolü Gaziantep İlinde Bir Araştırma” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. ....../...../.....

[İmza]

Latife BALATKAN

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, öğretmenlerin siyasal katılımında toplumsal cinsiyetin rolü araştırılmıştır. Gaziantep ili içerisinde kamu ve özel okullardaki öğretmenlerin siyasal katılımı ile ele alınan çalışmada toplumsal cinsiyet ve branşlar üzerindeki etkisi üzerinde durulmuş olup, cinsiyet farklılığına yansıyan etkileri uygulanan anket çalışması ile sonuçlandırılmıştır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyerek her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen, yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. AHMET KESER e teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek istiyorum.

LATİFE BALATKAN

ÖZET

Demokratik rejimle yönetilen ülkelerde bireyler, siyasal alanla ilgili eylemlere katılır, siyasal mekanizmaları etkiler ve siyasetten etkilenirler. Toplumun bir parçası olan bireylerin siyasal karar alma sürecine katılmaları demokratik çağdaşlaşmanın önemli göstergelerinden biridir. Çünkü Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde siyasal katılım çok düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu çalışmanın amacı ise; toplumun dinamiklerini oluşturan öğretmenlerde siyasal katılım ve toplumsal cinsiyet ilişkisini belirleyerek bu konuda toplumsal farkındalık oluşmasına katkı sağlamaktır.

Bu çalışma Mayıs 2018- Ocak 2019 tarihlerinde 130 kadın öğretmen ve 66 erkek öğretmenin katılımı ile yapılmıştır. Katılımcıların 169'u Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar bölümlerinde, 27'si ise Spor ve Fen Bilimleri alanlarında görev yapmaktadırlar. Katılımcıların siyasal katılımına ve siyasal tercihlerine ilişkin sorular sorulmuş ve sonuçlar istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

Çalışma sonucunda öğretmenlerin %80'den fazlasının siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi oldukları ancak herhangi bir siyasi parti yada parti/gençlik koluna üyeliklerinin olmadığı ve büyük çoğunluğun seçimlerin halkın iradesini yansıttığını düşünmedikleri tespit edilmiştir. Yarısından fazlası ise azınlıkta bir düşünceye sahip olmanın mesleki olumsuzluklara neden olacağını ifade etmişlerdir. Çalışmanın en önemli sonucu ise toplumsal cinsiyet bağlamında erkek öğretmenlerin siyasal katılım eğilimlerinin, kadın öğretmenlere göre daha fazla olduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Bu sonuç siyasal yaşamda neden kadın oranının erkeklerden çok daha düşük olduğunda açıklar niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Öğretmen, Siyasal katılım

ABSTRACT

In countries governed with democracy, individuals participate in actions related to the political sphere, influence political mechanisms and are influenced by politics. Participation of individuals as part of society in political decision-making is an important indicator of democratic modernization. In developing countries such as Turkey, political participation is at very low levels. The aim of this study is to determine the relationship between gender and participation of teachers in politics who constitute the dynamics of society and to contribute to social awareness about the matter.

This study has been conducted by including 130 female teachers and 66 male teachers between the period from May 2019 to January 2019. Of all the participants, 169 teachers are from the Social Sciences and Fine Arts branches, and 27 are from the fields of Sports and Science. Questions about the political participation and political preferences of the participants have been asked and the results have been analyzed statistically.

At the end of the study, it has been determined that more than 80% of teachers have knowledge about political developments and state policies but they do not have any political party membership or party youth organization membership, and the majority do not think that the elections reflect people's will. More than half of them have stated that having a minority opinion would cause negative impacts in professional lives. The most important result of the study is that men have more political participation tendency than female teachers in terms of gender.

Keywords: Social Gender, Teacher, Political Participation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
HARİTALAR LİSTESİ.....	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi ve Problemin Tanımı	2
1.1.1. Problem Cümlesi	2
1.1.2. Alt Problemler	2
1.2.Araştırmanın Amacı	3
1.3.Araştırmanın Önemi	3
1.4.Araştırmanın Hipotezleri	4
1.5.Araştırmanın Varsayımları	6
1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.7.Araştırmanın Yöntemi	7
İKİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL AÇIDAN SİYASET VE SİYASİ KATILIM	8
2.1. Siyaset ve Kavramsal Bileşenleri	9
2.1.1.Siyaset.....	9

2.1.2. İktidar	10
2.1.3. Otorite-Siyasal Otorite	12
2.1.4. Bürokrasi	13
2.1.5. Egemenlik	14
2.1.6. Demokrasi	14
2.2. Siyasal Katılım Kavramı ve Siyasal Katılım Araçları	15
2.2.1. Siyasal Katılımın Tanımı ve Kavramsal Boyutu	15
2.2.2. Siyasal Katılım Araçları	17
2.2.2.1. Siyasi Partiler	18
2.2.2.2. Seçimler	19
2.2.2.3. Referandum	22
2.2.2.4. Halk Denetimi	24
2.2.2.5. Halk Girişimi	24
2.2.2.6. Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyasal Katılım Faaliyetleri	25
2.2.2.7. Siyasal Katılımda İletişim Araçları; Basın ve Sosyal Medya	27
2.3. Siyasal Katılım Üzerinde Etki Eden Değişkenler ve Faktörler	29
2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Değişkenler	30
2.3.1.1. Yaş	30
2.3.1.2. Cinsiyet	31
2.3.1.3. Mesleki Statü-Gelir	32
2.3.1.4. Eğitim	34
2.3.1.5. Medeni Durum	35
2.3.1.6. Sosyal Çevre-Yaşanılan Yer	36
2.3.2. Psikolojik Değişkenler	36
2.3.2.1. Pozitif Psikolojik Değişkenler	37
2.3.2.1.1. Sosyal Girişkenlik-Siyasal Katılım İlişkisi	37

2.3.2.1.2.Siyasete Duyulan İlgi-Siyasal Katılım İlişkisi	38
2.3.2.1.3.Siyasal Etkinlik-Siyasal Katılım İlişkisi.....	38
2.3.2.1.4.Yurttaşlık Duygusu-Siyasal Katılım İlişkisi.....	38
2.3.2.1.5.Negatif Psikolojik Değişkenler.....	38
2.3.2.1.6.Siyasal Yabancılaşma-Siyasal Katılım İlişkisi	39
2.3.2.1.7.Siyaset Dışı Tutum-Siyasal Katılım İlişkisi (Sinik Karakter)	39
2.3.2.1.8.Kural Dışı Davranış-Siyasal Tutum İlişkisi (Anomi).....	39
2.3.3.Hukuki-Siyasi Değişkenler	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI, DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADININ SİYASAL KATILIMI .....

3.1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	41
3.2.Dünya'da Siyasal Katılımda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hareketleri	46
3.2.1. Tarihsel Açıdan Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Siyasal Katılımı	47
3.2.2. Birinci Dalga Kadın Hareketleri	57
3.2.3. İkinci Dalga Kadın Hareketleri.....	59
3.2.4. Üçüncü Dalga Kadın Hareketleri (Postfeminist Dönem)	61
3.3.Türkiye'de Kadın Hakları ve Elde Ediliş Süreci	62
3.3.1. Tanzimat Sonrası Osmanlı'da Kadın Hareketleri	63
3.3.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri ve Siyasal Hak Kazanımları.....	65
3.3.3. Yakın Dönem Kadın Hareketleri ve Siyasal Katılım Faaliyetleri	66
3.4.Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımdaki Yeri ve Siyasal Hakları	68
3.4.1. Kadın Dernekleri	68
3.4.2. Siyasal Alanda Kadınların Durumu.....	69
3.5. Toplumsal Cinsiyet ve Siyasi Katılım İlişkisinde Kısıtlayıcı Faktörler ve Çözümler .	73
3.5.1. Türkiye'de Siyasal Katılımı Kadınlar Açısından Zorlaştıran Nedenler	74

3.5.1.1.Siyasi Kapsamdaki Engeller	74
3.5.1.2.Sosyo-Ekonomik Engeller	75
3.5.1.3.İdeolojik-Psikolojik Engeller	76
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	77
4.1.Araştırma Modeli.....	77
4.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	78
4.3.Araştırmada Veri Toplama Araçları	78
4.4.Verilerin Analizi ve Yorumlanması	79
4.4.1. Demografik Dağılım	79
4.4.2. Siyasal katılıma ilişkin soruların dağılımları	80
4.4.3. Verilerin normal dağılımının gösterilmesi değerleri	85
4.4.4. Güvenirlik Analizi	88
BEŞİNCİ BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUM	98
5.1. Siyasal Katılıma İlişkin Tartışma	98
5.2. Değişkenlere Yönelik Bulgular ve Yorum	99
ALTINCI BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER	102
6.1. Sonuçlar	102
6.2. Öneriler.....	104
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	122
EK1.	
AnketFormu.....	122

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Mukayesesi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	44
Tablo 2: Ülkelerde Kadınların Seçme Ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları .	52
Tablo 3: Ülkelerde Kadınların Seçme Ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları .	66
Tablo 4: Ülkelerde Kadınların Seçme ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları ..	70
Tablo 5: Katılımcıların demografik özelliklerinin dağılımı	79
Tablo 6: Katılımcıların siyaset ile ilgili görüşlerinin dağılımı	80
Tablo 7: Katılımcıların siyaset tercihlerinin dağılımı	83
Tablo 8: Katılımcıların siyasi görüşlerinin hayatları üzerindeki faktörlerin dağılımı.....	84
Tablo 9: Siyasete ilişkin cevaplanan soruların çarpıklık ve basılık testleri	86
Tablo 10: Siyasete ilişkin cevaplanan soruların normal dağılım testleri.....	87
Tablo 11: İki seçenekli olan ölçeklerin güvenilirlik analizleri	89
Tablo 12: Çoklu cevaplı olan ölçeklerin güvenilirlik analizleri	90
Tablo 13: Öğretmenlerin toplumsal cinsiyetlerinin siyasal katılımları üzerindeki etkisi	92
Tablo 14: Öğretmenlerin branşlarının siyasal katılımları üzerindeki etkisi	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ülke Parlamentolarında Kadın Vekil Sayısı (İlk 10 Ülke ve ABD).....	54
Şekil 2: Üç Dalgada Kadın Hareketleri-Feminist Hareketler	56
Şekil 3: Kadın Hakları Alanında İlk Bildiriler.....	58
Şekil 4: İkinci Dalga Feminist Akımlar	61
Şekil 5: Kadının Siyasi Katılımını Sınırlayan Etmenler	74

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: 25. Dönem Kadın Vekillerin İl Dağılımları..... 72

Harita 2: 26. Dönem Kadın Vekillerin İl Dağılımları..... 72

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye’de kadınların vekil oranları..... 69

Grafik 2: 2015 Yılı Genel Seçimleri Kapsamında Partilere Göre Kadın Vekil dağılım Oranları..... 71

KISALTMALAR LİSTESİ

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

KA-DER: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dünya siyasetinde cinsiyet her dönem ön plana çıkan bir faktör ve hemen her dönem tartışmalı alanlardan birisi olmuştur. Özellikle kadınların siyasal katılımındaki edilgen pozisyonları bu tartışmanın ana gündem maddesi olarak değerlendirilmektedir. Kadının tarih boyunca araçsallaştırılması ve sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda ikincil konumda kalması bu tartışmaların ön plana çıkmasına yol açmıştır (Walby, 1990, s. 3-6). Dünya genelinde modernleşme ile birlikte gelişen kadın hareketleri bu ikincil konuma ve araçsallaştırma sorununa karşı direniş göstermişlerdir. Kadın hareketleri ya da feminist hareketler olarak şekillenen bu girişimler toplumsal cinsiyet ve siyaset ilişkisi konusunda farkındalık sağlanmasında öncü rol oynamışlardır.

Toplumsal cinsiyetin kalıp yargıları kadının siyasal katılımı konusunda geleneksel ötekileştirici bir tutum sergilerken, küresel ölçekte gelişen modern ve post-modern kadın hareketleri bu geleneksel tutumu farklı boyut ve aşamalarla aşmaya çalışmıştır. Toplumsal cinsiyet ve siyasal katılım bağlamında kadının konumu sadece sıradan sosyal formlar bağlamında değil, meslek grupları sosyolojisinde de kendisini göstermektedir (Unmüßig, 2009, s. 5). Özellikle içinde bulunduğumuz dönemde kadın ve erkeklerin aynı ortamda ve iş kolunda birlikte olmaları toplumsal cinsiyet alanındaki tartışmaların daha sık gündeme gelmesine ve bu konunun önemli bir sosyolojik başlık şeklinde değerlendirilmesine kapı aralamıştır.

Aynı iş kolunda bulunan kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet bağlamında siyasi katılımındaki rolleri, kadının temel haklar bağlamında kendisini korumaya yönelik bir tutum sergilemesini, erkeğin ise kadının siyasal katılımındaki rolünü bastırma ve geleneksel tutuma yönelme davranış kalıbını sürdürmesi şeklinde öne çıkan sorunlarla daha fazla tartışılmaktadır (Chang & Hitchon, 2004). Bu tartışmaların yaşandığı ve kadın-erkek çalışan oranının diğer erkek egemen meslek gruplarına göre daha dengeli olduğu öğretmenlik mesleğinde toplumsal cinsiyetin siyasal katılım üzerindeki etkisi belirli değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir.

Bu değişkenlerin başında sosyal çevre ve içinde bulunulan lokasyonun önemi ayrıcalıklıdır. Coğrafyanın ve sosyal çevrenin toplumsal cinsiyet bağlamında siyasal katılımındaki yapısal etkisi öğretmenler üzerinde de doğrudan kendisini göstermektedir (Herb, 2008, s. 29-30).

Bu tezin birinci bölümünde tezin amacı, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, varsayımı, problemi ve tezde kullanılan kaynakların kapsamı hususlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde

tezin kavramsal ve kuramsal çerçevesi bağlamında siyaset, siyasal katılım, toplumsal cinsiyet kavramları ve bağlı alt kavramsal bileşenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet kavramı ve Dünya’da-Türkiye’de gelişim süreci hakkında incelemeler yapılmış, bu bağlamda özellikle toplumsal cinsiyet-siyasal katılım ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tezin dördüncü bölümünde araştırmanın yöntemi ve bu çerçevede araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları açıklanmıştır. Tezin son bölümü olan beşinci bölümde ise araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve bulgular çerçevesinde tartışma bölümüne yer verilmiştir.

1.1. Konunun Önemi ve Problemin Tanımı

Bu tezde siyasal katılım olgusu toplumsal cinsiyet bağlamında belirli bir coğrafya özelinde ve belirli bir meslek grubu kapsamında ele alınmıştır. Tezin araştırma boyutunda yapılan sınırlandırma kapsamında öğretmenlerin siyasal katılımında toplumsal cinsiyetin rolü değerlendirilirken mekânsal sınırlandırma Gaziantep ili özelinde belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi ve alt problemleri belirlenerek yapılan saha çalışmasında temel odak noktası ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya ilişkin yapışan literatür taraması sırasında oluşturulan temel problem ve alt problemleri aşağıdaki alt başlıklar altında sunulmuştur.

1.1.1. Problem Cümlesi

Yukarıda belirtilen hususlar ekseninde bu tezin araştırmasında belirlenen temel problem; “Gaziantep ilinde öğretmenlik yapan kişilerin siyasal katılımlarında toplumsal cinsiyetin rolünün önemi nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Belirlenen bu temel probleme bağlı olarak alt problemlerle araştırmanın kapsamı şekillendirilmeye çalışılmıştır.

1.1.2. Alt Problemler

“Gaziantep ilinde öğretmenlik yapan kişilerin siyasal katılımlarında toplumsal cinsiyetin rolünün önemi nedir?” olarak belirlenmiş olan temel probleme bağlı olarak alt problemler aşağıdaki şekildedir;

- Sosyal çevre ile Gaziantep’teki öğretmenlerin siyasal katılım arasında toplumsal cinsiyet bağlamında ilişki bulunmakta mıdır?

- Gaziantep'teki öğretmenlerin siyasal tutum ve görüşleri mesleki hayatları üzerinde etki oluşturmakta mıdır?
- Toplumsal cinsiyet bağlamında Gaziantep'teki öğretmenlerin siyasal katılımlarında öne çıkan araçlar nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet bağlamında Gaziantep'teki öğretmenlerin siyasal katılımlarında siyasi tercihlerini şekillendiren unsurlar nelerdir?
- Gaziantep'teki öğretmenlerin siyasal katılım düzeyleri toplumsal cinsiyete göre değişkenlik göstermekte midir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Yukarıda belirtilen araştırmanın temel ve alt problemleri çerçevesinde ve tezin kapsamı dâhilinde araştırmanın amacı, siyasal katılımında toplumsal cinsiyetin rolünün Gaziantep'teki öğretmenler üzerinde araştırılarak ortaya konmasıdır. Bu amaç çerçevesinde siyasal katılım ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin belirli bir meslek grubu ve lokasyon özelinde incelenmesi hedeflenmektedir.

1.3.Araştırmanın Önemi

“Öğretmenlerin Siyasal Katılımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü Gaziantep İlinde Bir Araştırma” başlıklı bu tezin araştırmasının önemi öncelikli olarak toplumsal cinsiyet ve siyaset çalışmaları literatürüne katkı sunmaktır. Bu alanda yapılan akademik çalışmalarda farklı disiplinler ve alanlara yönelim olduğu bilinmekle birlikte, belirli bir bölge ve meslek grubu özelinde yapılan incelemelerin az sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum araştırmanın özgünlük değerini ön plana çıkartmakla birlikte akademik yazına bu anlamda katkı sunması bakımından önem arz etmektedir.

1.4.Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırma kapsamında ele alınan konu bağlamında ortaya konulan hipotezlerde özellikle toplumsal cinsiyet siyasal katılım ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda araştırma kapsamında ortaya konulan hipotezler aşağıda belirtildiği gibidir;¹

Toplumsal cinsiyetin siyasal katılım üzerindeki etkisi

H0: Toplumsal cinsiyete göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmamaktadır.

H1: Toplumsal cinsiyete göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmaktadır.

H2:Toplumsal cinsiyete göre, ülkedeki siyasal gelişmeler hakkındaki farkındalık farklılaşmaktadır.

H3: Toplumsal cinsiyete göre, STK üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H4: Toplumsal cinsiyete göre, siyasal parti üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H5: Toplumsal cinsiyet göre, politikanın toplumsal sorunları çözeceğine duyulan inanç arasında farklılaşma vardır

H6: Toplumsal cinsiyete göre, seçimlerin halk iradesini yansıtırma durumuna göre ilişkin yaklaşım farklılaşmaktadır

H7:Toplumsal cinsiyete göre, sosyal çevreleri ile siyasi konuları tartışma düzeyleri farklılaşmaktadır.

H8: Toplumsal cinsiyete göre, öğretmenlerin aktif siyasi etkinlikte bulunmalarına ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H9: Toplumsal cinsiyete göre, seçimler öncesi adaylar ve siyasi partilere ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H10:Toplumsal cinsiyete göre, politik gündemle ilgili bilgilere ulaşılabilirlik durumu farklılaşmaktadır

---

¹ Ha: değişkenler arasında anlamlı bir farkın olduğunu, Ho ise değişkenler arasında anlamlı bir farkın olmadığını ifade etmektedir.

H11: Toplumsal cinsiyete göre, seçimlerde sosyal medyanın seçmen davranışı üzerindeki önemine ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H12: Toplumsal cinsiyete göre, siyasal görüşlerin öğretmenlerin kariyerleri üzerindeki etkisine ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır

H13: Toplumsal cinsiyete göre, muhalif siyasi görüşlerde olmanın mesleki sorunlar yaratmasına ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır.

H14: Toplumsal cinsiyete göre, eş veya yakın çevredekilerle benzer siyasi görüşler paylaşma durumu farklılaşmaktadır.

H15: Toplumsal cinsiyete göre, siyasal görüşleri serbestçe ifade edilmesi durumu farklılaşmaktadır.

Branşın siyasal katılım üzerindeki etkisi

H0: Branşa göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmamaktadır.

H1: Branşa göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmaktadır.

H2: Branşa göre, ülkedeki siyasal gelişmeler hakkındaki farkındalık farklılaşmaktadır.

H3: Branşa göre, STK üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H4: Branşa göre, siyasal parti üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H5: Branşa göre, politikanın toplumsal sorunları çözeceğine duyulan inanç arasında farklılaşma vardır

H6: Branşa göre, seçimlerin halk iradesini yansıtırma durumuna göre ilişkin yaklaşım farklılaşmaktadır

H7: Branşa göre, sosyal çevrede bulunan yakınlık siyasi tartışarak bulunma durumu farklılaşmaktadır.

H8: Branşa göre, öğretmenlerin aktif siyasi etkinlikte bulunmalarına ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H9: Branşa göre, seçimler öncesi adaylar ve siyasi partilere ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H10: Branşa göre, politik gündemle ilgili bilgilere ulaşabilme durumu farklılaşmaktadır

H11: Branşa göre, seçimlerde sosyal medyanın seçmen davranışı üzerindeki önemine ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H12: Branşa göre, siyasal görüşlerin öğretmenlerin kariyerleri üzerindeki etkisine ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır

H13: Branşa göre, muhalif siyasi görüşlerde olmanın yaşanan mesleki sorunlara ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır

H14: Branşa göre, eş veya yakın çevredekilerle benzer siyasi görüşler paylaşma durumu farklılaşmaktadır.

H15: Branşa göre, siyasal görüşleri serbestçe ifade edilmesi durumu farklılaşmaktadır.

Literatürde cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve siyasal katılım arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalarda farklı bir özgün değişken olmadıkça anlamlı bir farklılık sonucuna ulaşıldığı gözlenmektedir. Ancak bu farklılık durumu ikincil ya da üçüncül değişkenler devreye girdiğinde farklılık gösterebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Tatar (2003), Kalaycıoğlu (1983), Doğan ve Göker (2010) yaptıkları inceleme ve araştırmalarda cinsiyet değişkeni ile siyasal katılım arasındaki anlamlı farklılık üzerinde durmuşlar, ancak ikincil değişkenler boyutunda bu anlamlı farklılığın değişkenlik gösterebileceğini ifade etmişlerdir.

1.5.Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın temel varsayımları aşağıda sunulmuştur:

- Araştırmaya katılanların sorulara doğru cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan anket formunda sorulan soruların siyasal katılım düzeyini doğru olarak ölçtüğü varsayılmıştır.
- Araştırma örnekleminin araştırma evrenini temsil ettiği varsayılmıştır.

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tezin araştırma boyutunda karşılaşılan öncelikli sınırlılık, tezin konusunda yer alan siyasal katılım hususunda devlet memurluğu görevi yapan öğretmenlerin görüş ve düşüncelerini açıklama noktasında resesif davranma riskidir. Türkiye’de siyasi düşünce ve tutumları açıklamak, hemen her dönem ülkede devam edegelen siyasi tartışmalar ve politik

polarizasyon sebebine bağlı olarak riskli bir alan şeklinde görülmüştür. Bu riskli alan özellikle öğretmenler açısından sendikal dağılımlarda yaşanan ideolojik gruplaşmalar sebebiyle daha belirgin olarak ön plana çıkmıştır. Araştırma kapsamında bu riskler anket katılımcılarının sorulara verdikleri cevaplarda hr düşüncelerini sınırlama ve ket vurma durumuna yol açma sorununu oluşturabileceği için bu durumun öncelikli sınırlılık olarak görülmesi mümkündür.

Araştırmanın ikinci sınırlılığı mekânsal ölçekte verilerin yalnızca Gaziantep ilinde görev yapan öğretmenlerin katılımıyla toplanmış olmasıdır.

nc ve son sınırlılık ise verilerin Mayıs 2018 –Ocak 2019 tarihleri arasında toplanmış olmasından kaynaklı zamanca sınırlılıktır.

1.7.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler anket yöntemiyle toplanmış ve nicel analiz yöntemlerinden, iki değişken arasında fark olup olmadığına ilişkin olarak uygulanan t testi ile analiz edilmiştir. Kullanılan metodolojiye ilişkin detaylı bilgiler aşağıda ilgili başlık altında detaylı olarak sunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIDAN SİYASET VE SİYASİ KATILIM

Siyaset sosyolojisi ve felsefesi üzerine kavramsal ve kuramsal yaklaşım getiren düşünürler, insanın sosyal bir varlık olmasını ve kolektif yaşamın doğal sonuçları ve bu yaşamın nasıl sağlıklı bir şekilde sürdürüleceği üzerine farklı yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir. İnsanın sosyal bir varlık olması ve bir topluluk oluşturma eğilimi, bu topluluğun ne şekilde yönetileceği sorusunu ortaya çıkarırken, yönetim anlamında siyasetin ontolojisinin ortaya çıkmaya başladığı düşünülebilir. İnsanların toplu olarak yaşama eğilimi ve mecburiyeti bulunmamış olsaydı, gerek geleneksel anlamda, gerekse modern siyaset olgusu günümüzde ki şekliyle varlığını sürdüremezdi (Dursun, 2016, s. 35).

Siyaset kurumu ve bağlı kavramsal bileşenler üzerine yapılan hemen hemen tüm tanımlamalarda insanın sosyolojik doğası ve toplumsal boyutu öne alınmaktadır. Antik Yunan'dan itibaren düşünürler hem insan doğasını, hem de siyaset sosyolojisini ele alarak politikaya yaklaşmışlardır.

Antik Yunan'da Platon'un ünlü eseri Devlet, Ariston'un Politika kitabı, pre-modern dönemde Çiçero tarafından kaleme alınan De Republica de Legibus (Cumhuriyet ve Kanunlar) St. Augustinius'un Tanrı Devleti isimli eseri, Aquinolu Thomas'ın Saltanat Üzerine isimli çalışması, Farabi tarafından yazılan El-Medinetül Fazıla, İbn-i Haldun'un Kitabul İber ve Mukaddimesi ve Nizamülmülk'ün Siyasetname isimli eseri birey, toplum ve siyaset hakkında farklı boyutlarıyla fikirler sunan başlıca çalışmalar olarak görülebilir (Yalçinkaya & Ağaogulları, 2013).

Siyaset kavramı ve bağlı kavramsal bileşenler üzerine yapılan araştırmalar ve literatürde bu konu hakkındaki görüşler zamansallık ve mekânsallık açısından farklılıklar göstermekle birlikte temelde belirli normlar ve değerlerin eş düzlemde olduğu varsayılmakta ve Duverger'in (1996, s. 275) ifadesiyle siyaset salt bir topluma özgü bir uğraş alanından ziyade tüm toplumlara ve insanlara has bir olgu şeklinde değerlendirilebilir. Siyaset kurumu ve bu kuruma bağlı yapısal unsurların tarihsel süreçte köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir.

İlkel dönemden modern döneme geçiş sürecinde farklı siyaset parametreleri ve aparatları ortaya çıkmıştır. Ayrıca modern dönemde siyaset salt ulusal bir niteliğe haiz olmaktan ziyade, uluslararası bir niteliğe bürünerek uluslararası siyaset olgusu ortaya çıkmıştır. Gerek

ulusal, gerekse uluslararası siyaset mevcut dönemde kompleks bir yapısal bileşenler kümesi haline gelmiş ve bu çok boyutlu yapı içerisinde siyaset ve bağlı kavramların daha sağlıklı şekilde anlaşılması zaruri bir ihtiyaç olmuştur.

2.1.Siyaset ve Kavramsal Bileşenleri

2.1.1. Siyaset

Siyaset kavramının etimolojisi farklı dillere göre değişkenlik göstermektedir. Siyaset kelime olarak Arapça'dan türemiş ve Osmanlıca'da seyis-at idaresi, idam cezası, diplomasi gibi anlamlarda kullanılmıştır (Develioğlu, 1984). Siyaset kelimesinin batı literatüründeki etimolojik kökenine bakıldığında ise Antik Yunan'da "polis" kelimesinden türediği ve şehir devleti olarak tanımlandığı görülmektedir (Aristotle, 2016).

Siyaset kelimesinin etimolojisinden ziyade sosyolojik ve felsefi anlamı kavramın anlaşılması bağlamında daha öncelikli bir husus olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda Heywood (2013, s. 22) siyasetin geniş anlamıyla insanın ve toplumun hayatını belirli bir düzene sokan genel kuralları şekillendiren, koruyan ve gerekli durumlarda değiştiren faaliyetler olduğunu öne sürmüştür.

James (2013, s. 23-27) açısından siyaset toplumsal yapı içerisinde her bir bireyin kendi başlarına yönetim anlamında etkili olamayacaklarını ve bu işlemi tek başlarına sürdüremeyeceklerini öngörerek, siyaset kurumunun bu eksikliği birey ve toplum adına giderdiğini ileri sürmüştür. Böylelikle siyaset birey ve toplumun kendilerini yöneten sistem hakkında hem işleyişi sağlayan bir mekanizma olduğunu, hem de bu mekanizmanın geri dönüşümünü sağladığını belirtme, tarafsızlık gibi ütopyik fikirlerden ziyade birey ve toplumun farklılaşan görüşlerini ve fikirlerini temsil eden bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Chomsky (2015, s. 55) siyaset kavramına yönelik yaklaşımlarında belirli bir tanımlamadan ziyade eleştirel yaklaşımlarının süzgecinden geçirerek bu kavramı bir yandan kurumsal bir sistem olarak değerlendirmekte ve hükümet, yürütme, bürokrasi olgularıyla nitelendirmektedir. Öte yandan siyaset kurumunun gelişmiş ülkelerdeki boyutu ile üçüncü dünya ülkelerindeki niteliği arasındaki etken-edilgenlik durumuna yönelik sert eleştiriler ortaya koymakta ve bu noktada günümüz ABD yönetiminin neo-realist yaklaşımının ve uluslararası siyaset üzerindeki hegemonik etkisinin klasik siyaset olgusundan ziyade post-modern siyaset

yaklaşımını ortaya çıkardığını ve asimetrik kıldığını ifade etmektedir (Chomsky, 2015, s. 55-57).

Yukarıda yer alan yaklaşımlarla birlikte siyasetin farklı disiplinlerle yakın ilişkisi ve siyaset olgusuna bireysel ya da toplumsal yaklaşımların önelliği ya da literatürdeki farklı bakış açıları bu kavramın mutlak bir tanımının olmadığı düşüncesini güçlendirmektedir. Siyaset kavramı konusunda Makyavel'in Prens isimli eserinde ortaya koyduğu yaklaşım, siyaset geleneğinde pragmatizmi ve amaca ulaşmak için her yolun mübah olduğu düşüncesini bir tabu haline getirirken, bu düşünceye karşı etik değerleri savunanlar ise siyasetin kirliliğini ve yalan üzerine kurulu bir sistem olduğunu öne sürerek apolitikliğe yönelmişlerdir.

Ancak siyaset kurumunun kirliliği ontolojisinden ziyade insandaki iktidar arzusunun kavramlar üzerindeki tevilinden ve bu kavramları iktidarı elde etmek için kullanmasından kaynaklandığı da bilinen bir gerçekliktir. Bu nedenle siyaset kavramına mutlak manada iyi veya kötü bir olgu olarak yaklaşmak sübjektif bir değerlendirme olacağı için kavramın bilimsel boyutunu yadsımak anlamına gelecektir (Tüköne, 2014, s. 30-32).

Siyaset kavramı konusunda dikotomik bir sorunun varlığına işaret eden Heywood (2013, s. 22), gündelik yaşamdaki siyaset olgusunun tanımlanmasının imkânsızlığına vurgu yaparken, akademik anlamda ise siyaseti Hannah Arendt'in yaklaşımından esinlenerek "bir çatışmayı çözüme aracı ve farklı görüşler arasındaki rekabeti uzlaştırma yöntemi" şeklinde nitelendirmiştir.

Felsefi ve sosyolojik tanımların yanında pratik anlamda siyaset kamusal iş ve işlemleri icra edebilmek için gerekli olan bir araç şeklinde nitelendirilebilir. Bu kapsamda siyaset olgusu doğrudan doğruya iktidar kavramı ile ilişkili ve iktidarı elde edebilme aracı ve böylelikle kamusal işlerin icrasında yetkiyi elde edebilme imkânını sağlayan temel unsur olarak değerlendirilebilir (Kurian, 2011, s. 1299).

2.1.2. İktidar

İktidar kavramı üzerine yapılan araştırmalar en az siyaset olgusu ölçüsünde çeşitliliğe ve değişkenliğe sahiptir. Bu değişkenlik ve çeşitliliğin özünde kavramın farklı disiplinlerle yakın ilişki içerisinde bulunması yatmaktadır. Bu durum Roscigno (2011, s. 353) ve Crozier (1973, s. 213) gibi düşünürler tarafından iktidar kavramının farklı alanlarda ilgi çeken ancak net olmayan bir yönünün olduğunu göstermektedir. Bu belirsizlik içerisinde iktidar kavramının

siyaset felsefesi ve sosyolojisi içerisindeki yeri hakkında üç temel yaklaşımın öne sürüldüğü görülmektedir. Fraser tarafından ortaya konulan bu üç yaklaşım (1981, s. 272);

- İktidar olgusunun baskıcı bir temele mi, yoksa demokratik ve üretken bir niteliğe mi sahip olduğu,
- İktidarın inanç ve felsefi düşünceyle mi, ya da toplumsal pratiklerle mi teşkil edildiği yönündeki ayrım,
- İktidar olgusunu devlet-otorite ve ekonomi eksenli ele alan yaklaşımlarda sosyal olgulara öncelik verilmesi şeklinde tasnif edilmektedir.

İktidar kavramı üzerine modern düşünürler içerisinde öne çıkan Foucault (1980), iktidar olgusunu ele alırken, bilgi iktidar ve etik üçlemesine vurgu yapmakta, her deneyimin belirli bir bilgi edinimini sağladığı ve bu bilgi edinimlerinin ise belirli normlar ve kurallar manzumesi ekseninde iktidar alanı oluşturduğu, bu iktidar alanı ve bilgi ile bireyin ve toplumun kendisine belirli değerler manzumesi ve etik olgular teşkil ettiğini ifade etmektedir.

İktidar olgusuna salt yönetsel anlamda bakmayan Foucault, bu olgunun hayatın her alanında var olduğunu ve bireyin yaşamını şekillendirdiğini düşünmektedir. Kavramın tanımına ilişkin yaklaşımlarda geleneksel anlamıyla iktidar olgusunu mutlak güç ve otorite sahibi ve gücünü kurduğu baskı ve korkudan alan bir yaratık şeklinde gören Hobbes (2018), iktidar olgusunu Leviathan analogisiyle açıklamıştır.

ABD’li sosyolog W. Mills “İktidar Seçkinleri” isimli eserinde Amerikan toplumu özelinde iktidar olgusunu politik, askeri ve endüstri elitlerinin elinde olan güç ve dikta yapısı olarak nitelendirmiş ve iktidar olgusunu elitist bir perspektif ile açıklamıştır (Horowitz, 1984, s. 59-60). Mills’in iktidar kavramı üzerine ortaya koyduğu elitizm eleştirisi ve tanımlaması karşısında, Robert Dahl (2006, s. 48) iktidar kavramını tanımlarken elitizm yaklaşımı ile kavramı ortaya koymaya çalışanlara reddiye niteliğinde çoğulcu bir yaklaşımı benimseyerek, farklı baskı grupları arasında arabulucu rolünü oynayan ve uzlaşmayı sağlayan güç yaklaşımını benimsemiştir.

Dahl’in çoğulculuk kuramını revize eden yaklaşımı betimsel bir nitelikten ziyade Amerikan toplumuna yönelik belirli ampirik çalışmalarla geliştirilmiştir. Ancak ABD’de

1960’larda yükselen ve Vietnam Savaşına yönelik gelişen protestolar Dahl’in ortaya koyduğu arabulucu rolündeki iktidar olgusunu yanlışlayan bir pratik olarak görülmüştür (Krouse, 1982).

İktidar kavramı konusundaki yaklaşımlarıyla siyaset sosyolojisinde öncü isimlerden olan Duverger, yukarıda belirtilen iktidar tartışmalarının farklı disiplinlere bakan boyutlarından ziyade siyaset ve sosyoloji ekseninde bir yaklaşım ortaya koymaya çalışmıştır. Duverger iktidarın varlığını meşruiyet ve toplumun istemi şartına bağlı olarak değerlendirmektedir.

Duverger iktidar olgusunun varlığını yasallığından (legalite) ziyade meşruiyeti (legitimite) ile açıklayarak bu kavramın temelinde iktidar araçlarının ve olgusunun yöneleceği ya da hizmet sunumu yapacağı birey ve toplumun rızası ve isteğinin meşruiyeti sağlayan ana unsur olduğunu belirtmiştir. Ancak iktidar kavramı konusundaki meşruiyet yaklaşımı sadece iktidar olabilmek için değil, aynı zamanda otorite için de kullanılmakta ve bu noktada iktidar ve otorite kavramları arasında bazı benzerlikler göze çarpmaktadır. Benzerliklerin yanında farklılıkların da bulunması bu iki kavram arasında belirli değişkenlerin öne çıkmasıyla açıklanmaktadır.

2.1.3. Otorite-Siyasal Otorite

Otorite kavramı iktidar ve siyaset kavramlarında olduğu gibi farklı alanlarda kullanılan bir olgu olarak bilinmektedir. Otorite kavramının çeşitliliği dini otorite, ahlaki otorite, kutsal otorite, siyasi otorite, askeri otorite gibi farklılıklarla dile getirilebilmektedir. Bu farklılıklar içerisinde siyasi otorite kavramı ele alındığında bir yandan betimsel, öte yandan normatif bir yaklaşım sergilendiği ifade edilebilir (Bal, 2014, s. 248). Siyaset sosyolojisi açısından siyasi otorite kavramının betimsel yönü ön plana çıkmaktadır. Siyaset felsefesi ise siyasi otoritenin normatif boyutuna odaklanmaktadır.

Max Weber siyasi otorite olgusunu tanımlarken özellikle otoritenin şiddet boyutuna atıf yapmakta ve şiddet tekelinin otoritede toplandığına işaret etmektedir. Ayrıca Weber bu şiddet kullanımının diğerlerinden farklı olarak belirli bir meşruiyet temeline haiz olduğunu ifade etmektedir. Devlet otoritesinin tesis edilebilmesi için şiddet tekelini elinde bulundurmasının zorunlu olduğu yaklaşımı otorite olgusunun kavramsal anlamda klişesi olarak görülmektedir.

Siyasal otorite kavramı konusunda McPartland (2015) otorite kavramının Latince kökeni olan “auctoritas” kelimesine gönderme yapmakta ve bu kelimenin yasaları uygulayan

garanti altına alan şeklinde kullanıldığını vurgulamaktadır. Roma döneminde de otorite kavramı “yasaları uygulayan ve garantörü olan” şeklinde nitelendirilmiştir (Krieger, 1968). Makyavelli (2014) otorite kavramı konusunda “her devletin en temel varoluş kaynağı, yasaların, gücün ve şiddetin bir merkezde toplanması ve kullanılması” yaklaşımını ortaya koymuştur.

Siyasal otorite ile iktidar kavramları birbirleriyle benzeşen ancak ontoloji ve epistemolojileri boyutuyla farklılaşan kavramlardır. İktidar gücü yasal ve/veya meşruiyet temelinde elinde bulundurma olgusu olarak nitelendirilirken, otorite bu gücü kullanabilme kudreti, kabiliyeti ve meşruiyeti şeklinde ifade edilmektedir. Otorite ve iktidar kavramları arasındaki ilişki konusunda Başbüyük’ün ortaya koyduğu formülasyon konunun daha sağlıklı anlaşılması açısından örnek alınabilecek niteliktedir. Bu bağlamda (Başbüyük, 2015);

(Otorite = Gönüllü İtaat) / (Otorite = Meşru Güç) / (Gönüllü İtaat = Meşru Güç)

(İktidar = İstedğini Yaptırabilme Gücü)

(Otorite = Meşru İktidar Gücünü Kullanma Yetisi)

Kavramsal açıdan birbirleriyle karıştırılma ihtimali olan bu kavramlar birbirleri üzerinde mutlak hâkimiyetleri olan olgular değil, birbirlerini tamamlayan kavramlardır. İktidar otoritesiz, otorite iktidarsız olamayacağı için kavramları mutlak manada mukayese etmenin sağlıklı bir sonuç vermeyeceği anlaşılmaktadır.

2.1.4. Bürokrasi

Bürokrasi etimolojik açıdan kamu iş ve işlemlerinin yürütüldüğü ofis anlamına gelen “Bureau” ve iktidar, güç ve hâkimiyet manalarında kullanılan “cratie” kelimelerinin birleşmesinden oluşan ve kamu gücü otoritesini tesis eden birim, ofis ya da kurumlar kapsamında kullanılan bir kavramdır (Dursun, 1992, s.133). Kavram ilk olarak Fransız Vincent de Goumay tarafından “kamu adına hizmet veren bürolarda çalışan kişilerin sahip oldukları güç ve iktidar” ya da “iktidar gücünü kendisi için kullanan memurlar grubu” şeklinde kullanılmıştır (TUSİAD, 1983).

Bürokrasi kavramı konusunda literatürde en önemli katkıları sunan düşünürlerin başında Max Weber gelmektedir. Weber’in (2017, s. 36) “Bürokrasi Teorisi”nde kavram “belirli bir yönetim ve örgütlenme biçimi” şeklinde ifade edilmekte, otoritenin özünde iki ana

unsur olarak egemenlik ve meşruiyet olgularına yer verilmektedir. Bürokrasi kavramı Weberyen teori bağlamında egemenlik ve meşruiyet olguları ile iç içe tanımlanmakla birlikte, kavram sadece devlet ya da kamu bürokrasisi bağlamında değil, daha geniş manada otoriteyi içeren yapılar (örn. aile, sivil toplum kuruluşu vb.) içinde kullanılmıştır.

2.1.5. Egemenlik

Egemenlik kavramı devlet olgusu ile aynı tarihsel geçmişe ve derinliğe sahip bir olgu olarak değerlendirilebilir. Kavramsal açıdan ise egemenlik Jean Bodin (2009, s. 18) tarafından ilk kez dile getirilmiş ve “Six Books of Commonwealth-Devletin Altı Kitabı” isimli eserde “devleti bir araya getiren klan-aşiretlerin sahip olmaları gereken temel güç” şeklinde nitelendirilmiş, egemenliğin sürekli ve mutlak olduğu vurgulanmış bu mutlak egemenliğin bireyler ve toplum üzerindeki hâkimiyetine işaret edilmiştir.

Egemenlik kavramı üzerine literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında iki boyutuyla tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. İlk olarak egemenlik en üstün yönetme hakkına sahip olmayı ifade ederken, ikinci boyutta ise bu hakların doğal ve devredilemezliği gelmektedir. Bu iki boyut egemenlik olgusunun sürekli ve mutlak olması ile desteklenmektedir.

Geleneksel Fransız ekolünde egemenlik devletin varlığı için mutlak bir gereklilik olarak görülmekte ve bu ekolün iki önemli ismi Bodin ve Loyseau bu yaklaşımı desteklemektedirler (Demirel, 2012). Fransız ekolünden farklı olarak Alman ekolünde egemenlik mutlak bir anlam taşımamakta, en öncelikli otorite ve iktidar yetisi olarak görülmekle birlikte nisbi bir boyutta değerlendirilmektedir (Özer, 2004, s. 190).

2.1.6. Demokrasi

Modern anlamda siyaset sosyolojisi ve felsefesinin en yoğun tartışılan başlıklarından ya da kavramlarından birisi demokrasi olgusudur. Demokrasi kavramı çok boyutlu ve çok yönlü bir niteliğe sahip olması nedeniyle kavramın tanımında da çeşitliliğin yoğun olduğu görülmektedir.

Demokrasi kavramını modern siyaset açısından seçimlerde oy kullanma (seçme) ve seçilme hakkı kapsamında değerlendiren ve toplumun iradesinin seçimlere yansımaları ile şekillenen yönetim ve iktidar yapısı olarak tanımlayan dar kapsamlı görüşler bulunmaktadır (Candan, 2015, s. 4-5). Bu görüşlerin yanı sıra katılımcı demokrasi, radikal demokrasi, liberal

demokrasi, sosyal demokrasi gibi farklı boyutlara sahip olması demokrasi olgusunun tanımını çeşitlendirmektedir.

Demokrasi kavramının etimolojisine bakıldığında Latince’de halk kelimesi anlamına gelen “demos” ile egemenlik olarak ifade edile “kratos” kelimelerinden türediği görülmektedir (Gözübüyük, 2013, s. 22). Demokrasi kavramının gelenekselleşen ancak pratikliği sebebiyle birçok kaynakta vurgulanan “halkın halk tarafından yönetimi, egemenliğin halka ait olması” tanımı ele alınabilecek ilk yaklaşımdır. Abraham Lincoln’ün bu tanımlamaya getirdiği “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” perspektifi demokrasiye belirli bir amaçsallık katmıştır (Derdiman, 2006).

2.2.Siyasal Katılım Kavramı ve Siyasal Katılım Araçları

Siyaset kurumunun işlerliğinin sağlanabilmesi için bireyin siyasal sistem içerisinde temsiliyetinin ve katılımının zaruri bir gereksinim olduğu bilinmektedir. Siyasal katılım kavramı sadece siyasal sistem içerisinde seçilme ve seçme unsurlarına aktif katılım sağlayarak gerçekleşen dar kapsamlı bir süreç değildir.

Siyasal katılım farklı bileşenleri ihtiva eden bir kavram olarak zamansal ve mekânsal açıdan değişen ya da dönüşen bir olgu şeklinde düşünülebilir. Bu bağlamda kavramın tanımı, siyasal katılım araçları ve siyasal katılım üzerinde etki eden değişkenler ya da faktörlerin ele alınması siyasal katılım olgusunun anlaşılmasına katkı sunacaktır.

2.2.1. Siyasal Katılımın Tanımı ve Kavramsal Boyutu

Siyasal katılım kavramının tanımı konusunda literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında Uysal’a göre (1984, s. 1-2) siyasi seçimlerde seçme ve seçilme, ya da oy verme faaliyetinden başlayarak, siyasi otorite ve güç elde etme arayışı, bürokratik ve yönetsel iş ve işlemlerde yer alma, siyasal sistem içerisinde yer alan karar verme organlarında aktif yer alabilme ve karar alma yapısını etkileyebilme faaliyetlerinin tamamını ifade etmektedir.

Mondal’in (2018) siyasal katılım kavramına getirdiği tanımlama daha çok siyasal katılım araçları ekseninde şekillenmiştir. Bu bağlamda siyasal katılım; “psikolojik ve bilişsel nitelikler, sosyal çevre, politik çevre, modernleşme ve şehirleşme seviyesi, politik sosyalizasyon, katılım şekilleri, oy verme, siyasal kampanya faaliyetleri, işbirliği etkinlikleriyle şekillenen bir süreç şeklinde tanımlanmıştır (Mondal, 2018).

Nur Vergin (2003) siyasal katılım kavramını, siyasi partilere üye olma, parlamentoda bulunma, dernek, sendika, sivil toplum örgütleri gibi oluşumlara etkin katılım sağlayarak siyasal sisteme doğrudan ya da dolaylı katılım sağlama faaliyetleri ve bu faaliyetlerin siyasal sistemi etkilemesi durumu şeklinde açıklamıştır. Kapani (1997) açısından siyasal katılım kavramı daha sade ve anlaşılır şekilde ortaya konulmalıdır.

Bu bağlamda Kapani (1997) kavramı açıklarken, vatandaşların politik sistem ve bu sistemin yapısal unsurlarıyla ilgili fikirleri, eylem ve tercihlerinin tamamını katılım olgusu ekseninde değerlendirmiştir. Kapani (1997) siyasal katılımı basit katılımdan yoğun katılıma doğru yönelen bir yelpaze olarak tasvir etmiş ve siyasal sistem hakkındaki düşünce beyanları gibi basit katılımdan, siyasi sistem içerisinde aktif yer alma şeklindeki yoğun katılım ile bu yelpazeyi açıklamaya çalışmıştır.

Siyasal katılım kavramı konusunda Nelson ve Huntington'un (1976, s. 4) yaklaşımı ise "sivil vatandaşlar tarafından iktidarın aldığı kararlar üzerinde etki oluşturmaya yönelik her tür faaliyet" şeklindedir. Düşünürlerin bu görüşü kavramı geniş kapsamlı şekilde ele alarak farklı katılım şekillerini kavramın dışında bırakmamaya yönelik bir tutum olarak görülebilir.

Bu düşünceye yakın bir yaklaşım olarak Kışlalı (2016, s. 355), "vatandaşların devletin farklı boyutlardaki her tür kamu faaliyeti üzerinde etki oluşturan her tür eylem ve etkinliği" şeklindeki tanımlamasıyla siyasal katılımı politika odaklı karar alma mekanizması üzerinde etki oluşturmaya yönelik faaliyetler şeklinde nitelendirmiştir.

Kalaycıoğlu (1983) siyasal katılım kavramını, yurttaşların politik ve toplumsal süreç içerisinde, özerk bir şekilde belirlediği tercih ve kararlar olarak nitelendirmiş ve siyasal katılım sürecinin neticesinde siyasal karar alan yapılar içerisindeki insanları etkilemeye yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetler şeklinde ifade etmiştir. Benzer nitelikte bir tanımlama ile Çukurçayır (2006), politik süreçleri etkilemeyi hedefleyen her tür bireysel ve kolektif faaliyeti içerdiğini belirtmiştir.

Siyasal katılım kavramına getirilen tanımlamalarda Kalaycıoğlu ve Çukurçayır'ın yaklaşımlarına paralel olarak Verba vd. kavramı (Nie, Verba , & Converse, 1989, s. 1) "*vatandaşların hükümet yetkilerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemler*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Özbudun (1975, s. 1-5) yukarıdaki tanımlamalara benzer ancak kavramın normatif boyutuna vurgu yaparak konuya yaklaşmış ve kavramı “*merkezi ve yöresel devlet organlarının personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri*” ifadesiyle tanımlamıştır.

Yukarıda yer alan tanımlamaların tamamı ele alındığında siyasal katılım kavramının öne çıkan boyutları maddeler halinde özetlenecek olursa;

- Siyasal karar alma mekanizmasını etkileme,
- Siyasal sistem içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer alma,
- Seçme ve seçilme hakkını kullanma,
- Siyasal sistem üzerine düşüncelerini beyan etme aşamasından, etkin katılım sağlamaya kadar çeşitli faaliyetleri yerine getirme,
- Siyasal sistem, hükümet, siyasi partiler ve bürokrasi üzerinde baskı oluşturan sivil hareketler içerisinde yer alma şeklinde özetlenebilir.

Bu faktörlerden bir ya da daha fazlasını yerine getiren kişi ya da grupların siyasal katılım içerisinde yer aldığı ifade edilebilir. Ancak siyasal katılım sadece yukarıda belirtilen sınırlı faktörler bağlamında değerlendirilemeyecek ölçüde geniş bir yelpazeye de yayılabilmektedir. Bu bağlamda siyasal katılım araçlarının işlevselliği ön plana çıkmaktadır.

2.2.2. Siyasal Katılım Araçları

Siyasal katılımın gerçekleşebilmesi için siyasal sistem içerisinde birey ve toplumun katılımını sağlayabileceği belirli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçlar demokratik sistemlerde geniş bir alana yayılabilirken, otoriter sistemlerde ise daha dar ve sınırlı kalabilmekte, bazı durumlarda ise siyasi katılımı sağlayan araçların ortadan kaldırılması durumlarıyla karşılaşılabilir (Akıncı, 2014). Siyasal katılımı sağlayan araçlar içerisinde öne çıkan başlıca unsurlar siyasi partiler, seçimler, referandum, halk denetimi, halk girişimi, sivil toplum kuruluşları (dernek, vakıf, sendika vb.), basın ve sosyal medya olarak ifade edilebilir.

2.2.2.1. Siyasi Partiler

Siyasi partiler özellikle modern siyasetin ve siyasal katılımın birincil etkin unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Siyasi partiler özellikle demokratik sistemlerin vazgeçilmez bir aracı olarak varlığını korumaktadır. Bu aracın birey ve toplum açısından siyasal katılımı aktif yer alma işlevini gerçekleştirmesi ve yapısal olarak daha geniş kitlelere ulaşabilme istenci, siyasi partilerin siyasal katılım düzeyini ve alanını güçlendirme hedefine sahip olduğunu göstermektedir.

Siyasi parti olgusu kavramsal açıdan belirli bir siyasi program ekseninde bir araya gelen ve siyasi iktidarı ya da yönetim araçlarını elde etme veya bu alanda etkili olabilmeyi hedefleyen örgütlü kuruluşlar olarak nitelendirilebilir. Siyasi partiler modern çağ öncesinde var olan ancak günümüzdeki yapısından farklı özelliklere sahip bir unsurdur. Modern anlamda ise 19. Yüzyılda ortaya çıkan siyasi partiler, halk iradesinin siyasal sistem üzerindeki etkisinin önem kazanmasına paralel olarak gelişerek güçlenmişlerdir (Aksoy, 2018, s. 3-5).

Siyasi partiler, siyasal katılım araçları içerisinde farklılığı ile bilinen bir unsurdur. Bu farklılığın temelinde siyasi partilerin doğrudan siyasal katılım amacına istinaden kurulmuş olmaları yatmaktadır. Ayrıca siyasi partilerin iktidar olma ajandasına sahip olması siyasal katılım açısından en önemli özellikleridir. Dernek, sendika, sivil toplum kuruluşu ya da farklı baskı araçlarına üyelik ve bu yolla siyasal katılımı yönelme salt siyasal katılım amacı taşımadığı gibi, farklı sosyal, ekonomik ya da kültürel ajandaları barındırabilmektedir. Oysaki siyasi partiler doğrudan siyasallık boyutuna sahip olmaları sebebiyle siyasal katılım araçları içerisinde doğrudan en etkili olan unsurlardan birisi şeklinde düşünülebilir (Turan, 1986, s. 98).

Siyasi partilerin siyasal katılım anlamında topluma ve bireye sunduğu iki önemli hizmet bulunmaktadır. Bunların birincisi doğrudan siyasi parti üyeliği ile siyasi partinin çeşitli kademelerinde görev alarak siyasal sistem üzerinde etki oluşturmak ya da iktidarı elde etmeye yönelik faaliyetlerde bulunmak, ikincisi ise siyasi partinin ideoloji, parti programı ve politikası ya da hedef kitlesi içerisinde aldığı seçmenlerin görüş, düşünce ve adaylarını siyasal sistem içerisine taşımak şeklinde ifade edilebilir.

Bu iki amaç siyasi partilerin temel işlevselliği olarak görülebilir. Ayrıca siyasi partiler seçmen kitlesini arttırmak ve daha fazla seçmene ulaşabilmek için, bireylerin siyasal sisteme katılmalarını teşvik edecek yapısal unsurlar teşkil edebilmekte, basın ve sosyal medya araçlarını etkili şekilde kullanabilmektedirler.

Siyasi partilerin demokratik sistemlerde sağlıklı şekilde varlıklarını sürdürebilmeleri ve siyasal rekabet ortamının sürdürülebilir olması, siyasal katılım açısından kritik öneme sahip bir husustur. Ancak otoriter, totaliter ya da teokratik sistemlerde siyasi partiler, siyasal katılım aracı olmaktan ziyade rejimin ideolojik aygıtı ve meşrulaştırma aracı konumunda kalmaktadır.

Siyasal katılımı etkin hale getiren siyasi partiler rejimin aygıtı olmaktan ziyade ya da parti devleti konumunda bulunmaktan çok, demokratik ve adil bir siyasal sistemin parçası olarak faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Aksi takdirde siyasi partilerin siyasal katılım aracı olarak etkin bir role sahip olmaları ve sağlıklı bir siyasal katılım sistemini teşkil etmeleri mümkün olamayacaktır.

Yukarıda belirtilen hususlar kapsamında siyasi partilerin işlevleri demokratik bir düzen ekseninde ele alındığında aşağıda belirtilen hususlar ön plana çıkmaktadır (Hofmeister & Grabow, 2011, s. 16-18);

- Siyasi düşünce ve görüş oluşturma fonksiyonu,
- Bireylerin seçme ve seçilme işlemine katılımı,
- Siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel taleplerin karşılanması fonksiyonu,
- Siyasal sisteme farklı boyutlarda katılma işlevi,
- Siyasi iktidarı elde etme, güç teşkili ve yönetimde yer alma fonksiyonu,
- Toplumsal ve siyasal meşruiyet sağlama işlevi.

2.2.2.2. Seçimler

Siyasi bir sisteme katılım sağlanabilmesi için en temel gereksinim bu siyasi sistemin bireyler açısından farklı alternatifler sunabilme kapasitesine sahip olmasıdır. Sistemin alternatifler sunabilmesinin en temel yolu ve gerekliliği ise meşru, demokratik ve tarafsız siyasi seçimlerin varlığıdır. Siyasi seçimler gerek seçme, gerekse seçilme bağlamında siyasal katılım temel süjesi olarak görülmektedir.

Seçimler modern bağlamının ötesinde tarihsel süreçte köklü bir geçmişe sahiptir. Atina demokrasisinde seçimlerin önemli bir işlevi olduğu bilinmekte ve demokrasi olgusunun doğuşuna kapı araladığı düşünülmektedir. Ancak modern anlamda seçimler Atina demokrasisinden farklı niteliklere sahiptir.

Otokratik yönetimlerde uygulanan ve ulusal-uluslararası sisteme meşruiyet retoriğini beslemek amacıyla gerçekleştirilen demokratik olmayan seçimlerin ötesinde, demokratik boyuttaki seçimler ele alındığında öncelikli olarak bu seçimlerin özgür ve adil olması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Vatandaşlar açısından siyasal sisteme etkili bir katılım olabilmesi için seçimlerdeki özgür ve adil olma şartının aşağıda belirtilen hususlara sahip olması gerekmektedir (Denge ve Denetleme Ağı, 2017, s. 14).

Bu şartlar içerisinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin hususlar şu şekilde özetlenebilir (Denge ve Denetleme Ağı, 2017, s. 14; Inter-Parliamentary Council, 1994);²

- Siyasal seçimlerde yer alan ve etki eden seçmenler, siyasi partiler, adaylar ve aday adayları, tüm boyutlarıyla medya unsurları ve diğer baskı araçlarının ifade ve düşünce özgürlüğüne sahip olması,
- Siyasi parti, dernek, sendika ve siyasal katılımı etkili olan her tür sivil toplum örgütü kurabilmeyi sağlayan örgütlenme özgürlüğünün varlığı,
- Siyasal seçimler ve siyasal katılım amacıyla miting düzenleme, siyasal kampanya faaliyetleri gerçekleştirme ve katılım sağlama, toplantı düzenleme özgürlüklerinin varlığı,
- Seçim süreci boyunca ve seçimler dışında da seçmenlerin siyasal parti ya da siyasal katılım araçlarının her tür fikir, düşünce, öneri, politika ve mesajlarına eşit, adil ve

---

² Yukarıda belirtilen özgür bir seçim için gerekli olan temel haklar aynı zamanda Uluslararası Parlamenterler Konseyi tarafından deklare edilen “Özgür ve Adil Seçim Kriterleri Deklarasyonunda” da benzer şekilde yer almaktadır (Inter-Parliamentary Council, 1994). Söz konusu deklarasyonda özgür ve adil bir seçim dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar ve özet içerikleri şu şekildedir (Inter-Parliamentary Council, 1994);

- Özgür ve adil bir seçim için gizli oy açık tasnif mecburiyeti,
- Hür bir şekilde oy verme ve seçilme hakkına sahip olabilme,
- Adaylık, parti ve kampanya hakları ve sorumluluklarının adil ve demokratik bir seçim sistemini sağlayabilecek nitelikte olması,
- Devletin hak ve sorumlulukları başlığı altında, devletin sağlıklı, demokratik bir seçimin icra edilebilmesi için yapması gerekenlere yer verilmiştir.

sağlıklı bir şekilde erişebilme imkânına sahip olması ve bu mesajları farklı kişi ya da gruplara iletebilme özgürlüğü ve imkânına haiz bulunmaları,

- Seçimlerde seçmen veya aday ya da aday adayı olarak herhangi bir siyasi partiye ya da bağımsız olarak kaydedilme özgürlüğüne sahip olma,
- Seçimlerde farklı görüş ve düşünceden kişi, grup, örgüt, siyasi parti ya da oluşumlara yönelik baskı veya şiddet uygulanmaması ve bu tür fiillere maruz kalmama hakkı,
- Seçimlerde gerek seçmenlerin, gerekse yerli ya da yabancı akredite edilmiş seçim gözlemcilerinin veya siyasi parti yetkililerinin seçimleri, eşit imkân ve şartlarda izleme özgürlüğüne sahip olmaları,
- Seçim sonuçlarına yönelik itirazlarda bireylerin, gözlemcilerin ya da parti temsilcilerinin herhangi bir baskı, şiddet ya da tehdide maruz kalmadan itirazlarını yazılı ya da sözlü olarak yapabilmeleri ve bunu kayıt altına alabilmeleri gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen seçimlere ilişkin temel hak ve özgürlüklerin yanında adil bir seçim imkânının olabilmesi için aşağıda belirtilen temel hususların varlığı önem arz etmektedir. Bu hususlar (Denge ve Denetleme Ağı, 2017, s. 14; Inter-Parliamentary Council, 1994);

- Seçimlerin adil bir şekilde gerçekleşmesi, seçim sonuçlarının açıklanmasının da aynı şekilde adil ve seçimi etkilemeyecek şekilde tarafsız kuruluşlarca yapılması,
- Anayasa ve kanunlarca seçimlerin adil olması konusundaki temel hakların garanti altına alınmış olması,
- İlgili yasalar bağlamında seçmenlerin eşit temsiliyetinin sağlanmış olması ve bu durumun anayasal güvence ile teminat altında bulunması,
- Herkesin oy verebilme hakkının net ve açık şekilde tanımlanması ve oy verme işlemi için gerekli imkân ve standartların sağlanması,
- Oy verme işleminin gizliliği ilkesinin gerekli tedbir ve düzenlemeler yapılarak sağlanması, seçmen üzerinde baskı oluşturabilecek girişimlerin önlenmesi,

- Basın yayın organlarında iktidar ya da muhalefet partileri veya diğer siyasi partilerin eşit ve dengeli şekilde temsil edilmesi, görüş, düşünce, program, mesaj ve söylemlerinin adil seçim şartlarına uygun olarak aktarılması,
- Seçmenlerin basın yayın kuruluşlarına ve bilgiye erişiminin eşit şartlarda olması ve basın-yayın araçları içerisinde maksatlı olarak belirli düşünceyi temsil edenlerin engellenmemesi,
- Seçimlerde yer alan tüm bürokratların seçmen ve siyasi partilere aynı uzaklıkta olması ve eşit davranması, parti bürokratu olarak davranmaması,
- Oyların sayım işlemi ve ilanının şeffaf, adil ve seçim sonuçlarını etkileyecek nitelikteki yönlendirmelerden uzak olması şeklinde özetlenebilir.

2.2.2.3. Referandum

Referandum siyasal katılma açısından önemli bir işleve sahip olan ve demokratik sistemin işlerliği açısından fonksiyonel bir olgu olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar sürekli olarak ve her konuda referanduma başvurulması demokratik sistem ve siyasal yapı açısından çeşitli sorunlara yol açsa da, belirli sınırlılıklar kapsamında uygulanması yönetim ve siyasal sistemin işlerliğine güç katmaktadır.

Referandum kavramı üzerine literatürde ortaya konulan yaklaşımlara bakıldığında; Toptaş'a göre (Toptaş, 2017); referandum halkın onayına sunulan yasaların ve düzenleyici işlemler olarak nitelendirilmektedir. Bu tanımlama her ne kadar kavramın belirli bir yönünü vurgulasa da kısıtlı bir yaklaşım olarak düşünülebilir. Kavram hakkında Yılmaz ise halkın oylamasına sunulan her şeyin referandum olduğunu vurgulayarak, ya halkın kendi içinden çıkan bir grup tarafından hazırlanan bir belge veya yasama organınca hazırlanan, tartışılan ve son hali halka sunulan düzenlemeler şeklinde bir yaklaşım getirmiştir (Yılmaz, 1996).

Referandum kavramı seçimden ya da plebisitten farklı olarak bir metnin oylanması anlamına geldiği için aynı zamanda bir toplumsal sözleşme boyutu da taşımaktadır. Referandum kavramı konusunda çoğunlukçu rejimlerin meşruiyet dayanağı yönünde kayda değer eleştiriler mevcut olmakla birlikte, referandumun uygulandığı ülkelerde siyasal sistemin ve toplumun demokratik kültürü ve etkili siyasal katılımının bu sorunu izale etmek için önemli bir sigorta olduğu düşünülebilir.

Örneğin Lijphart İsviçre ile ilgili olarak (2006, s. 23); “İsviçre’de referandum, kör bir çoğunlukçu aygıt değil, bunun tersine kuvvetli bir uzlaşma sağlayan sistem ya da mekanizmadır” ifadesiyle referandumun siyasal sistemde olması gereken boyutuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Referandum genel ya da yerel seçimlerden farklı olarak demokratik katılımı daha fazla gerekli kılan hususların sandıkta seçilmesini sağlayan bir araçtır. Bu bağlamda özellikle devlet ve yönetim sistemi, anayasal sistem, toplumsal sözleşmeye ilişkin hususlar çoğu zaman referandumla halkın önüne getirilmektedir.

Ancak referandum yapılmasının sakıncalı görüldüğü belirli alanlar ve konularda bulunmaktadır. Bu alanların başında azınlıklar ve etnik grupların hakları ya da temel hak ve özgürlüklere ilişkin kısıtlayıcı hükümler gelmektedir. Temel hak ve hürriyetler ya da azınlıklarla ilgili düzenlemelerin referandum gibi çoğunluğun kararının hakim olacağı bir alana çekilmesi sandığın ötesindeki demokratik ve siyasal alana ilişkin hususların baskı altına alınmasına yol açacağı için demokratik ülkelerde tercih edilmemektedir.

Seçim kavramında belirtilen ve demokratik adil ve özgür bir seçimi gerektiren şartların hemen hepsi referandum için de geçerlidir. Referandum da ayrıca halkın yapılacak düzenlemenin metni konusunda en anlaşılır şekilde tüm bilgi ve iletişim kaynaklarına ulaşabilmesi, sorularına sağlıklı ve etkili cevaplar alabilmesi hayati öneme sahiptir (Gözler, 1988).

Bu alanda Türkiye örneğinde referandum uygulamasında değişiklik metinlerinden ziyade siyasi partilerin oluşturduğu kampların ideolojik çatışmalarının ön plana çıktığı genel bir durum olarak görülmektedir. Örneğin beş ya da altı yıllık kısa bir periyotta anayasal sistemin en temel unsurlarında mükerrer değişiklikler yapılması ve bu değişikliklerin özellikle yargı alanında olması ve her iki referandumun neticesinde de değişikliğe gidilmesi, referanduma konu olan değişiklik metinlerinden ziyade konjonktürel söylem ve retoriklerin daha etkili olduğu kanısını güçlü kılmaktadır (Göker & Doğan, 2011).

Tüm bu sebeplere bağlı olarak referandum aygıtı siyasal katılımı önem arz eden ancak etkinliği ve işlevliliği ancak değişikliğin toplumsal tabanda farkındalığın sağlanmasıyla gerçekleşebileceği bir uygulama olarak nitelendirilebilir. Siyasal katılım araçlarının etkin şekilde işlemediği, baskın siyasi hareketin ya da partinin siyasal katılım araçlarını kontrolü altına aldığı bir siyasal sistemde referandum ya da plebisit uygulamalarının demokratik sistemi

güçlendirmesi siyaset bilimciler açısından mümkün görülmeyen bir durum olarak yorumlanmaktadır.

2.2.2.4. *Halk Denetimi*

Halk denetimi kavramı siyaset bilimi literatüründe ağırlıklı olarak yerel yönetimler ve siyasilerin halk tarafından seçimler ve halk denetçiliğini üstlenen yapısal organlar ekseninde dile getirilmektedir. Geleneksel siyaset kapsamında halk denetimi siyasilerin başarı ya da başarısızlıklarını, projeleri, politikaları ve ajandalarının seçmenler açısından değerini ölçmek ve değerlendirmek bağlamında seçimler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Seçimler siyasi iktidarın değişmesi ve yenilenmesi anlamında yurttaşlara siyasal katılım imkânı sunarken, aynı zamanda halk denetimi imkânını da sağlamaktadır (Demirtaş, 2005, s. 59).

Halk denetiminin siyasi boyutunun yanında idari kapsamı da bulunmaktadır. İdare sadece siyasilerin kamu otoritesi üzerinde hakim oldukları alanları değil, aynı zamanda bürokratları da kapsamaktadır. Halk denetimi bu anlamda salt siyasi denetim bağlamında değerlendirilmemektedir. Halk denetimi konusunda Mutta (2005, s. 4); “Halk denetimi halkın idarenin her tür eylem ve işlemlerine karşı takındığı tutum, itiraz, eleştiri ve katkıların idareyi etkilemesi suretiyle ortaya çıkması” şeklinde bir yaklaşım getirmiştir. Demokratik sistemlerin gelişmesi, halkın siyasal katılımında etkin rol üstlenmesi ile birlikte yöneticiler halkın yönetimden memnuniyeti konusunda daha hassas hale gelmişlerdir. Bu hassasiyet yönetimin denetlenmesini ve sorunların halk ile birlikte çözülmesine kapı aralamıştır (Akkoyunlu, 2010, s. 25).

2.2.2.5. *Halk Girişimi*

Siyasal katılım konusunda halkın farklı boyutlarda ve araçlarla sisteme katılımını sağlayan faktörler bulunmaktadır. Atina demokrasisinde yurttaşların siyasal sisteme etkin katılımları doğrudan demokrasinin işlerliği ve vatandaşların oy kullanma işlemi ile sağlanmaktadır. Bu durum modern devlet ve siyasal sistemde şartlar ve imkânların kısıtlılığı sebebiyle yarı doğrudan demokrasi ya da temsili demokrasi ile sürmektedir.

Teziç halk girişiminin yarı doğrudan demokrasi için referandumla birlikte temel bir gereklilik olduğuna vurgu yapmaktadır. Halk girişimi ile referandum arasındaki temel fark, referandumun yasama organınca hazırlanan ve halka onayı için yöneltilen bir araç olduğu, halk girişiminin ise ikame edici doğrudan demokrasi olarak Eule'nin (1990, s. 1510) belirttiği üzere

halkın yasa yapımını yasama organı olmadan doğrudan icra etmesi anlamında kullanıldığı belirtilebilir.

Halk girişimi kavramını geniş anlamda referandum kavramının bir bileşeni olarak değerlendiren düşünürler de bulunmaktadır. Bu kapsamda Butler ve Ranney (1994, s. 1) geniş seçmen topluluklarının kamuya ilişkin bir konuyla ilgili oylamada bulunmalarını referandum olarak tanımlamışlar ve kavramın kapsamını geniş tutmuşlardır. Referandum ve halk girişimi arasındaki ayrım konusunda Şen'in yapmış olduğu ayrım konunun anlaşılmasına ve halk girişimi kavramının tanımlanmasına yardımcı olacak niteliktedir. Buna göre (Şen, 2010, s. 18);

- Halk oylamaları referandum ve halk girişimi olarak ikiye ayrılmaktadır.
- Söz konusu bu iki kurumun tasnifinde halk oylamasının kim tarafından başlatıldığı kriterine bakılmaktadır.
- Bu kritere göre halk oylamasının kim tarafından başlatıldığı esas alınmaktadır (eğer halkoylamasını başlatan bir devlet organı ise referandum, belirli bir halk kitlesi/grubu ise halk girişimi).

Halk girişimi özellikle İsviçre ve ABD'nin belirli eyaletlerinde uygulanagelen bir halkoylaması yöntemidir. Bu yöntem tasarılı ve tasarısız girişim olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. İsviçre Anayasal sisteminde her iki halk girişimi yöntemine imkan verilmiş ve anayasada kısmi değişiklik yapılabilmesi için ikisinin de geçerli olabileceğine vurgu yapılmıştır. Ancak anayasanın tamamen değiştirilmesinde tasarısız girişimin esas alınması gerektiği belirtilmiştir (Şen, 2010, s. 78).

Halk girişimi Türkiye gibi temsili demokrasinin sistemsel olarak işlediği ülkelerde tercih edilen ya da uygulanagelen bir siyasal katılım aracı değildir. Halk girişiminin modern demokrasilerde uygulanabilmesi için nüfus yapısının yoğun olmaması, etkin siyasal katılım ve toplumsal yapının bu uygulamaya duyarlı olması gerekmektedir.

2.2.2.6. *Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyasal Katılım Faaliyetleri*

Siyasal katılım konusunda özellikle demokratikleşme boyutunun gelişmesine paralel olarak sivil toplum bilincinin geliştiği ve bu gelişimin demokratikleşmenin ana aktörlerinden ve siyasal katılımda seçim, referandum, siyasi parti üyeliği gibi unsurların ötesinde yönetenler ve siyasiler üzerinde baskı oluşturan gruplara üyelik ve faaliyetlerine katılım önemli bir siyasal

katılım faaliyeti haline gelmiştir. Bu noktada sivil toplum kuruluşları bu faaliyetlerin ana merkezlerinden birisi haline gelmiştir.

Sivil toplum kuruluşları (STK) gerek ulusal boyutta, gerekse küreselleşmeye bağlı olarak uluslararası alanda her geçen gün yaygınlaşan bir niteliğe sahiptir. STK'ların bu kapsamda yerel ve küresel siyasette etkin bir ol üstlenmeye başladıkları da ifade edilebilir. STK'ların sosyal ve siyasal alanda etkin rol üstlenmeleri ve toplumsal taban ile doğrudan temas kurabilen yönleri halkı etkileyebilme kapasitelerinin ya da potansiyellerinin ön plana çıkmasını sağlamaktadır.

Halk üzerinde etki oluşturma yeteneği ve imkânı sayesinde STK'lar siyasi partiler ve siyasilerin dikkate aldıkları ya da almak durumunda kaldıkları yapılardır. Bireylerin siyasal sistem üzerinde etki oluşturabilme ve katılım sağlayabilmeleri için farklı araçlara ihtiyaç duydukları durumlarda STK'ların işlevi ön plana çıkmaktadır (Kutlu & Usta , 2005).

STK'ların literatürde ortak bir tanımı ve bu konuda konsensüs sağlanan bir yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bu durum STK'lara yüklenen anlamın farklı toplumsal ve siyasal sistemlerde değişkenlik göstermesiyle, farklı toplumlarda sivil toplum bilincinin gelişmişlik düzeylerindeki değişkenlikle ya da STK'ların sosyo-politik iklimde üstlendikleri işlevsellikle açıklanabilir. Ancak bu kavramsal belirsizliğe rağmen STK'lar konusunda hükümet dışı kuruluşlar, sivil toplum bilincini geliştiren yapılar ya da baskı grupları gibi basit tanımlamalar getirilmektedir (Talas, 2011, s. 391).

Basit tanımlamalar ışığında STK kavramı konusuna getirilen yaklaşımlara bakıldığında Yıldırım'a göre (2004, s. 51-52) kavram dar ve geniş olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Geniş anlamda STK, sivil alanda faaliyet yürüten, yönetim, hükümet ya da devletle doğrudan bir ilişkisi bulunmayan ya da bir parçası olmayan her tür örgütsel yapıyı ifade etmektedir. Dar anlamda ise sadece sosyal ya da ekonomik gelişmeye doğrudan veya dolaylı katkı sunmayı hedefleyen gönüllülük ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar şeklinde ifade edilmektedir. STK kavramının tanımı konusunda Duman'ın yaklaşımı ise belirli bir grup insanın ortak çıkar, fikir, düşünce, duyarlılık, talep ve istekleri doğrultusunda gönüllülük esasına dayalı olarak bir araya gelmeleriyle teşkil ettikleri yapılandır ve bu yapılanma devletin ya da hükümetin iş ve işleyişini, faaliyetlerin ya da yapısı üzerinde baskı oluşturabilmekte, ayrıca STK'lar devlet dışı organizasyonlar olarak varlıklarını sürdürmektedirler (Duman, 2007, s. 364).

2.2.2.7. Siyasal Katılımda İletişim Araçları; Basın ve Sosyal Medya

Siyasal katılım salt bireylerin siyasal sistem içerisinde fiilen yer alması, siyasi partilere üye olması ya da siyasal sistem üzerinde baskı oluşturan STK'lar içerisinde aktif faaliyet göstermesiyle gerçekleşmemektedir. Bununla beraber seçimlerde oy verme işlemi gibi sorumlulukları yerine getirmek de tek başına siyasal katılımı tanımlayan bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Bunların yanında özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelere bağlı olarak bireylerin ve halkın siyasal sistem, partiler, seçimler ve yönetim mekanizması hakkında bilgi alabilmesi, gelişmeleri takip edebilmesi, görüşlerini beyan edebilecek iletişim araçlarını kullanabilmesi de siyasal katılım bağlamında değerlendirilebilir.

Tocqueville (2013, s. 299) basının önemini vurgularken, aynı anda bir düşünceyi bin kişiye iletebilmenin tek yolunun gazeteler olduğuna vurgu yaparak, kitle iletişiminin düşünce ve fikirlerin yayılmasında en temel gereksinim olduğuna işaret etmiş, bu bağlamda basın hürriyetinin kitle iletişimi açısından önemine vurgu yapmıştır. Siyasal katılım aynı zamanda düşünce ve fikirlerin geniş kitlelere yayılmasını gerektiren bir süreç olması sebebiyle modern anlamda her zaman yanında basın-yayın organlarını bulundurmaya gerekli görmüştür. Günümüz siyasal sistemlerinde ve katılımında basın-yayın organları olmadan sağlıklı bir katılımın gerçekleşmeyeceği bilinmektedir.

Gazeteler ve televizyonlar 20. Yüzyılda kitle iletişiminin temel unsurları olarak yerini alırken, 21. Yüzyılda internet ve sosyal medya gazete ve televizyonların potansiyeline karşı her geçen zaman diliminde güçlenerek gelişmişlerdir. Özellikle son beş yıldır sosyal medya birçok alanda olduğu gibi siyasal alanda da en etkili ve hızlı katılım araçlarından birisi haline gelmeye başlamıştır. 2010 yılının sonunda Tunus'ta patlak veren Arap Baharı'nın twitter başta olmak üzere sosyal medya araçlarıyla hızla Ortadoğu coğrafyasına yayılması bu siyasal katılım araçlarının ne derece etkili olabileceğini göstermiştir (Bruns, Highfield, & Burgess, 2013).

Siyasal katılım düzeyleri üzerine çalışmalar yapan Robert Dahl (2002, s. 56-57), bu kapsamda dört katılım düzeyine vurgu yapmakta ve katılım düzeylerini; ilgi, önem verme, bilgi ve eylem şeklinde tasnif etmektedir. Bu düzeyler içerisinde her birinin gerçekleşebilmesi için basın-yayın organlarına ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapmaktadır. Konu ile ilgili olarak Baykal (1970, s. 31-32), Milbrath'ın siyasal katılım düzeyleri konusunda ortaya koyduğu katılım düzeyi hiyerarşisi modelinden³ etkilenerek üç boyutta siyasal katılımı açıklamıştır. Bu boyutlar (Baykal, 1970, s. 31);

---

³ Lester W. Milbrath'ın siyasal katılım düzeyleri konusundaki yaklaşımında ortaya koyduğu başlıklar şu şekildedir (1977, s. 18-21);

- Siyasal olayları takip etme,
- Siyasal olaylar hakkında tavır alma,
- Siyasal olaylara aktif katılım (olayların içine girme) şeklindedir.

Baykal'ın bu tasnifi içerisinde özellikle siyasal olayları takip etme aşamasında basın yayın organlarının işlevselliği ayrıcalıklı öneme sahiptir. Bu bağlamda gazete, dergi, radyo ve diğer basın-yayın organları aracılığıyla siyasal gelişmeleri takip etme siyasal katılım düzeyleri anlamında en temel unsurlardan birisi olarak ifade edilmiştir (Baykal, 1970, s. 31-32).

Son yıllarda basın-yayın kavramı üzerinde internet teknolojisi ve bu bağlamda sosyal medyanın yapısal değişkenlik etkisi özellikle siyasal katılımın farklı bir boyuta doğru evrilmesini sağlamıştır. Kimi düşünürler internet teknolojisinin dijital demokrasi, ya da doğrudan demokrasi için bir fırsat olduğunu ileri sürmüşlerdir.

-
- Kamusal bir görev ya da bir siyasal parti içinde görev sahibi olmak.
  - Bir görev için aday olmak.
  - Siyasal amaçlı para temin etmek.
  - Önemli bir parti toplantısına katılma.
  - Aday belirleme toplantısı.
  - Strateji toplantısı.
  - Siyasal bir partide aktif bir üye olmak.
  - Zamanı siyasal bir kampanya da sarf etmek.
  - Bir mitinge ya da toplantıya katılma.
  - Bir parti ya da odaya para yardımında bulunmak.
  - Kamu görevlileri veya siyasal parti lideriyle temasta bulunmak.
  - Bir parti ya da aday rozeti taşımak, arabasına bunu yapıştırmak.
  - Bir kişiyi belirli bir yönde oy vermesini sağlamak için iknaya çalıştırmak.
  - Bir siyasal tartışma başlatmak.
  - Oymaya katılmak.
  - Kendini siyasal dürtülere (uyarılarla) karşı açık tutmak.
  - Hareketsiz – Kayıtsızlar (Apechetics)

Sosyal medya araçlarının erişilebilirliği ve görüş ayrımı yapmadan her fikre açık olması, baskıcı yönetimlerin ve siyasi iklimin olduğu ülkelerde kontrollü medyaya karşı bir alternatif olarak gelişmektedir. Ancak bu baskıcı yönetimler tarafından internet ve sosyal medyaya kısıtlama getirilmesi göreceli olarak dijital siyasi katılımı geriletse de, bu durumun sürekli olmayacağı düşünülmektedir (Şener, Emre, & Akyıldız, 2015).

2.3.Siyasal Katılım Üzerinde Etki Eden Değişkenler ve Faktörler

Siyasal katılım farklı değişkenlerle şekillenen bir olgu olarak bireyin ve toplumun siyasi olana yöneliminin karşılığı şeklinde değerlendirilebilir. Siyasal katılım üzerinde etki eden değişkenlerin temelinde sosyolojik ve ekonomik faktörlerin yer aldığı belirtilmekle birlikte, siyasi katılımın demokratik bir toplumda hangi etmenlerle şekillendiği sorusunun subjektif bir durum olduğunu ve farklı birçok etmenin katılımı şekillendirebileceğini düşünen araştırmacılarda söz konusudur (Armingeon, 2007; Rosenstone and Hansen 2003; Teorell 2003, Verba et al. 1995).

R. Dahl'in (2002) dört tabakada açıkladığı (iktidar sahipleri, iktidar peşinde olanlar, siyasi tabaka ve siyasi olmayan tabaka) siyasi katılımın düzeyindeki toplumsal grupların siyasi katılım üzerinde etki eden değişkenler açısından farklı boyutlarda katılıma yöneldikleri de ifade edilebilir.

Siyasal katılıma etki eden faktörlerin farklılıklar arz ettiği bilinmekle birlikte, belirli çerçevede ve alanlarda bu faktörlerin tasnif edildiği literatürde öne çıkan bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda Sarışahin (2015) literatür kapsamında yaptığı araştırma çerçevesinde siyasi katılıma etki eden faktörleri üç ana başlıkta toplamıştır. Bunlar (Sarışahin, 2015, s. 15-32);

- Sosyal ve ekonomik değişkenler⁴
- Siyasal ve hukuksal değişkenler,
- Psikolojik değişkenler şeklinde belirtilmiştir.

---

⁴ Sosyal ve ekonomik faktörler içerisinde siyasi faktörlerinde etkisi olduğu ifade edilebilir. Siyasi faktörlerin siyasi katılım üzerinde etki etmesi bir postula olarak görülse de, siyasi olanın toplumsal olan üzerindeki etkisi bağlamında siyasi katılımı güçlendirdiği ifade edilebilir.

Sarışahin'in yanı sıra yukarıda belirtilen tasnifin konu kapsamında yapılan araştırmalarda benzer şekilde ortaya konulduğu görülmüştür (Atabey, 2017; Vráblíková, 2010; Mondal, 2018; Pakhuylu, 2013).

2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Değişkenler

Siyasal katılıma etki eden sosyal ve ekonomik değişkenler içerisinde birçok faktör sıralanabilir. Bu faktörler özellikle demografik bağlamda şekillenmektedir. Sosyal ve ekonomik değişkenler içerisinde demografik boyutta yer alan hususlar/başlıklar ve bu alanda literatürde öne çıkan isimler ele alındığında;

- Yaş (Mann, 1999; Denver ve Hands, 1997; Fahmy, 1996);
- Cinsiyet (Conway, Steuernage ve Ahern, 1997; Capella ve Jamieson, 1996; Bennett, Rhine, Flickinger ve Bennett, 1999);
- Eğitim (Conway, 1999; Rosenstone ve Hansen, 1993; Verba et al., 1995);
- Meslek (Jarvis, Montoya ve Mulvoy, 2005);
- Din ve inanç aktivitelerine katılım (Driskell, Embry ve Lyon, 2008) ve
- Gelir ve statü (Lipset, 1986) gibi hususların ön planda olduğu görülmektedir (Pakhuylu, 2013; Sarışahin, 2015).

Yukarıda belirtilen demografik unsurlarla birlikte sosyo-ekonomik değişkenler konusunda temel unsurlar sıralandığında, yaş, cinsiyet, mesleki statü, eğitim, medeni durum, sosyal çevre-yaşanılan yer, iletişim araçlarına erişilebilirlik konularının ele alınması, siyasal katılıma etki eden faktörlerin sosyo-ekonomik boyutunun anlaşılmasına katkı sunacaktır.

2.3.1.1. Yaş

Demografik bir değişken olarak yaş, bireyin sosyal, siyasal, ekonomik alanlardaki etkinlik boyutunu şekillendiren ana etmenlerdendir. Yaş ile birlikte kişi birey olma ve kararlarını kendisi verebilme boyutuna gelmektedir. Bu kapsamda Eke'nin (2008, s. 25) de belirttiği üzere yaş bireyin sosyal ve siyasal alanda yeni tecrübeler kazanmasına ve toplumsallaşmasını şekillendiren temel bir faktördür. Yaş değişkeni ile birlikte bireyin medeni durumunda yaşanan değişim, hayata farklı boyutlarda tutunabilme ihtiyacı, statü ve toplumsal

katılım noktasında arayış içerisine girmesi gibi etmenler bireyin siyasal olana yönelimiyle pozitif korelasyon ilişkisinin ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir.

Yaş değişkeni konusunda siyasal katılım bağlamında yapılan araştırmalara bakıldığında Doğan ve Göker (2010, s. 181-183), Elazığ'daki seçmenler üzerinde yaptıkları araştırmada yaş gruplarına göre oy verme davranışında değişkenlik olduğunu tespit etmişlerdir. Tatar'a (2003, s. 338) göre ise Malatya'da gençlerin oy verme ve siyasal katılım davranışlarının orta ve ileri yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde kaldığını ortaya koymuşlardır. Ancak siyasal katılım olgusunun sadece seçimlerde oy verme işlemi olmadığı, ülke gündemi, çevresel sorunlar, eğitim ve diğer siyasal olanla ilişkili konularda gençlerin ilgi ve tartışmalara katılım davranışları görece daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir (Tatar, 2003, s. 338).

Yaş faktörünün siyasal katılımındaki etkisi ve değişkenlik boyutu, siyasal katılım konusundaki hukuki mevzuat bağlamında oy verme ve seçilme yaşı çerçevesindeki sınırlılıklar ile açıklanmaktadır. Emiroğlu'na (2006, s. 658-659) göre siyasal sisteme katılım konusunda yaş oranının yüksek olması ve yaş sınırı uygulaması sebebiyle gençlerde siyasal katılıma ilgisizlik ortaya çıkabilmektedir. Sonuç olarak yaş değişkeni ile siyasal katılım arasında negatif ya da pozitif yönde bir korelasyon olabileceği ve anlamlı bir ilişkinin söz konusu olduğu yönünde bulgulara birçok çalışmada erişildiği görülmektedir.

2.3.1.2. Cinsiyet

Siyasal katılım konusunda en önemli değişkenlerden birisi ve özellikle son on yılda literatürde yoğun şekilde yer almaya başlayan toplumsal cinsiyet olgusu bu alanda öne çıkan bir kavram haline gelmiştir. Erkek ve kadınların siyasal katılım kapsamındaki pozisyonları, ataerkil düzene, sosyal, ekonomik, demokratik ve kültürel değişkenlere göre şekillenmektedir. Cinsiyet değişkeninin siyasal katılım üzerinde etki eden bir faktör olması esas olarak kadının toplumsal, ekonomik ve siyasal statüsündeki değişim ve dönüşüme göre şekillenmiştir.

Yücekök (1987, s. 28) kadının toplumsal ve siyasal alandaki katılım eksikliğinin kadının birçok haktan mahrum kalmasına ve erkek egemen siyasal alanın varlığını tahkim etmesine yol açtığını belirtmektedir. Cinsiyet değişkeni özellikle kadının siyasal katılımı ekseninde şekillenen bir değişken olarak literatürde ele alınmakta ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet ve siyasal katılım ilişkisi gündeme gelmektedir.

Bu durumun temelinde modern siyasette ve öncü dönemlerde siyasal olanın eril kişi üzerinden şekillendirilmesi ve siyasal katılımın erkek egemen bir sistem üzerine inşa edilmesi durumları yatmaktadır. Hâlihazırda erkeklerin siyasal katılım konusundaki pozisyonlarının etken durumda olması kadının cinsiyet değişkeni açısından ön planda olmasının asli sebebi olarak görülebilir.

Cinsiyet değişkeni tek başına siyasal katılım üzerinde etki eden bir faktör olarak değerlendirilemeyeceği gibi, cinsiyetin mekâna, toplumsal yapıya, inanç ve kültürel değerlere göre katılım üzerindeki etkisinin değişkenlik gösterdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda kadının siyasal katılımı özelinde yoğunlaşan cinsiyet değişkeni özellikle seçme ve seçilme hakkı kapsamında ele alınmakta ve bu temel hakkın elde edilmesi sonrası diğer siyasal katılım aktörleri değerlendirilmektedir (Sarışahin, 2015, s. 17).

Kadının siyasal katılımında oy verme konusu her ne kadar temel bir katılım unsuru olarak görülse de oy verme işleminin tek başına etkin bir katılım aktörü olduğunu söylemek güçtür. Oy verme işlemi üzerinde cinsiyet değişkeninin etkiselliğinin görece daha düşük olması ve oy verme gibi kadın-erkek ayrımı noktasında önemli bir farklılığın bulunmadığı bir alanda cinsiyet faktörünün siyasal katılım üzerindeki değişken etkisi nispeten daha geri planda kalmaktadır (Şahin, 2011).

Ancak siyasal katılımın “seçilme, siyasi partilerde aktif yer alma, baskı gruplarında rol oynama” gibi boyutlarında cinsiyet değişkeni daha etkili bir faktör olabilmektedir. Ancak bu değişkenlik yukarıda belirtilen mekânsal, demokratik sistem, kültürel ve sosyal değerler gibi değişkenlerle birlikte anlamlı bir etkiye sahip olmaktadır.

2.3.1.3. Mesleki Statü-Gelir

Mesleki statü ve gelir bireyin yaşam kalitesini şekillendiren ana etmenlerden birisidir. Daha etkili bir sosyal yaşam, daha iyi bir eğitim mesleki statü ve gelir durumuna göre şekillenebilmektedir. Bu durum sosyal ve siyasal gelişmelere yaklaşımı ve değerlendirmeyi de etkileyen bir değişken olarak yorumlanmaktadır. Bununla birlikte temel ihtiyaçları giderme, ekonomik açıdan sürekli olarak gelecek kaygısı taşıma bireyin sosyal ve siyasal anlamda ki tutum ve davranışlarını ve bu alanlardaki katılımlarını kısıtlayan öncelikli etmenlerden birisi olarak görülebilir.

Mesleki statü ve gelir grubu olarak orta sınıf ve üst noktada olanlar açısından siyasal katılım imkânlarının daha geniş olması ve bu alana ilişkin farklı açılımlar yapabilme imkânı bulunmaktadır. Bu konuda Lipset'in (1986, s. 36) temel önermelerinden birisi demokratik düzey ile gelir durumu arasında pozitif korelasyon olduğu yönündedir.

Gelir ve siyasal katılım ilişkisi konusunda pozitif yöndeki anlamlı ilişki olduğu görüşünü savunan birçok araştırmacı bulunmaktadır. Bu bağlamda Sarışahin'in konu hakkındaki tespitleri şu şekildedir (2015, s. 18);

Gelir ve statü arttıkça, özellikle üst düzey katılım türlerinde artış olmasının birçok nedeni vardır. Öncelikle bu kişiler, genellikle iyi eğitim görmüş ve yüksek statülü kimseler oldukları için belirli bir sosyal çevreye sahiptirler. Bu sosyal çevre içerisinde toplumu ikna edecek, yönlendirecek bir güçleri vardır. Bürokrasisiyle yakın ilişkiler kurabilirler, ekonomik olarak siyasal parti kampanyalarını destekleyebilirler. Kitle iletişim araçlarını daha rahat faydalanabilmeleri, siyasal ilgi, siyasal etkinlik ve siyasal bilgi düzeylerinin yüksek olması da yüksek gelirli olanların katılımını artıran diğer faktörlerdir.

Mesleki statü bir yandan gelir durumunu şekillendirmesi, öte yandan siyasal olanla ilişkisine göre siyasal katılım üzerinde etki gösterebilen bir değişken olarak nitelendirilebilir. Türkiye örneğinde bakıldığında siyasal alanda etkin olan insanların bir yandan belirli bir gelir düzeyinin üstünde oldukları, öte yandan ise belirli meslek gruplarında yoğunlaştıkları gözlenmektedir. TBMM'de 24 Haziran seçimleri ile birlikte vekil olmayı hak eden milletvekillerinin meslek gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında belirli meslek gruplarında kümelenme olduğu gözlenmektedir (Bursa Hakimiyet, 2018);

- Avukat : 123
- Serbest meslek⁵ : 100
- Mimar ve mühendis : 64
- Doktor ve diş hekimi : 46
- İş adamı : 45

---

⁵ Serbest meslek olarak sınıflandırılan grupta yer alan vekillerin genel anlamda üst gelir seviyesine sahip işlerle meşgul oldukları gözlenmiştir.

- Akademisyen : 33
- Şirket yöneticisi : 33
- Eğitimci : 24
- Siyasetçi : 24
- Mali müşavir : 17
- Gazeteci : 10
- Diğer meslek grupları : 27

Milletvekili olarak seçilen kişilerin meslek grupları ile milletvekili adayları olan kişilerin meslek grupları arasında da nicel açıdan paralel nitelikte bir oransallık gözlenmektedir. Meslek grupları siyasal katılım konusunda özellikle siyasal yelpazedeki partilere göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Bu durum bir siyasi partinin hitap ettiği toplumsal tabakanın genel mesleki eğilimiyle açıklanabileceği gibi, belirli meslek grubunda bulunan insanların siyasal eğilimlerinin belirli partilerde kümelenmesiyle de nitelendirilebilir (Uras, 2015).

2.3.1.4. Eğitim

Siyasal katılım üzerinde yukarıda belirtilen değişkenlerin önemi ölçüsünde eğitim değişkeninin de kendine özgü bir etki potansiyeli bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin sosyal ve siyasal olayları ele alma ve yorumlamada ve buna göre belirli bir dünya görüşü oluşturmada ya da bu dünya görüşü bağlamında siyasal alana yönelme davranışları şekillenmektedir. Eğitim değişkeninin siyasal katılım üzerinde iki yönlü etkisi bulunmaktadır.

Bir yandan kişinin siyasal alana kendi görüş dünyası bağlamında etkinlik potansiyelini artırma eğilimi, öte yandan eğitimle gelişen siyasal farkındalığın bir neticesi olarak katılma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu durum eğitim seviyesi ile siyasal katılım arasındaki anlamlı ilişkinin bir yansıması olarak görülebilir (Altan, 2011, s. 328).

Eğitim seviyesinin artması ile birlikte siyasal katılım konusundaki farkındalığın arttığı yönünde genel bir düşünce bulunmakla birlikte, bu konuda iki yönlü bir tutumun ortaya çıktığı da söylenebilir. Siyasal katılımın aktif siyasal alanda olma boyutunda eğitimin önemi yadsınamaz bir gerçeklik iken, siyasi faaliyetlerde aktif yer alma ve bir partiyi ya da görüşü

destekleme konusunda ise, partinin seçmen profilinin ya da retorığının hangi eğitim seviyesindeki kişileri etkilediğinin de önemi yadsınamaz.

Ancak demokratik bir siyasal sistemin oluşabilmesi için iktidar ya da muhalefet ayrımı olmaksızın her siyasal görüşe demokratik bir tutum ve hoşgörü ile yaklaşabilen bireylerin varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Demokratik siyasal davranışların gelişebilmesi için eğitimin yeri yadsınamaz bir noktadadır (Lipset, 1986, s. 37-40).

2.3.1.5. *Medeni Durum*

Siyasal katılım üzerinde etki eden demografik değişkenler içerisinde medeni durum faktörü de gösterilebilir. Evli ve bekâr bireyler yaşam şartlarını bu durumlarına göre şekillendirmekte, sosyal, ekonomik anlamda davranış kalıplarını belirlemektedirler. Bekâr bir bireyin toplumsal ya da siyasal olaylara yaklaşımı ile evli bireyin yaklaşımı arasında birbirinden bağımsız farklı değişkenler olmakla birlikte, evlilikten kaynaklanan bazı temel farklılıklar olduğu ifade edilebilir.

Bu farklılıkların başında evli bireyin, aile sorumluluğundan dolayı, sosyal ve siyasal olaylarla ilgili temel parametrelerini salt bireysel görüş ve düşüncesine göre değil, ailesinin durumu ve ailesinin etkisine göre de şekillendirmektedir. Özellikle kadınlar evlilikle birlikte siyasal tutum ve görüşlerinde ya da siyasal katılımında erkeğin yaklaşımından etkilenebilmekte ya da çatışma yaşanabilmektedir.

Bu konuda Çadır'ın (2011, s. 90) Ankara özelinde yaptığı araştırmada medeni durumun özellikle kadınların siyasal katılımında etkili bir etmen olduğu görülmüştür. Araştırmada ankete katılan kadınların %76,6'sının evli olduğu görülmüştür. Değişken olarak yaş faktörünün asli unsur olduğu görülmekle birlikte evli kadınların sosyal ve siyasal alandaki etkinliklerinin ailesel faktörler bağlamında kısıtlayıcı bir tutum (eş baskısı, çocuk sayısı vs.) olmadıkça siyasal katılıma pozitif yönde etkisi olduğu değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme ile birlikte medeni durumun siyasal katılımında belirli bir etkisinin olduğu düşünülebilir. Ancak medeni durum tek başına siyasal katılımında etki faktörünü açıklamak için yeterli bir argüman olarak görülemez. Nitekim Çadır (2011), siyasal katılıma etki eden faktörler içerisinde medeni durum faktörünü sıralamamış, anket kapsamında bu değişkeni ele almıştır.

2.3.1.6. Sosyal Çevre-Yaşanılan Yer

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer unsur ise bireyin yaşadığı yer ve sosyal çevresidir. Siyasal katılımında mekânsallık faktörü önemli bir değişken olarak kendisini göstermektedir. Belirli coğrafyalarda ya da bölgelerde siyasal katılımı kısıtlayıcı sosyolojik faktörler ortaya çıkabilmektedir. Bu faktörler demokratik katılım noktasında yeterli bilince sahip olmama, apolitik duruş yaygınlığı, şehir yaşamının pozitif etkisi gibi hususlar bu kapsamda öne çıkanlardır. Özellikle kırsal kesim ve şehir ayrımı dikkat çekici niteliktedir. Şehirleşme ile birlikte siyasal katılımı yönelebilecek argümanlar ve unsurların yoğunluğu artmaktadır (Dursun, 2016).

Ancak şehirleşme faktörünün belirli bir aşamadan sonra bireyselliği ön plana çıkarması toplumsal olana karşı izolasyon ve soğuma durumunun gelişmesi ve politik duruş konusunda mesafe oluşması gibi tutumların da geliştiği görülebilmektedir. Dursun (2016) bu durumu şehir yaşamında topluluk duygusu ve asabiyetinin zayıflaması ile açıklamaktadır. Özbudun (1975) batı tipi demokrasilerin tersine Türkiye’de kırsal kesimde siyasal katılımın seçimler açısından daha yoğun olduğunu belirtmektedir. Bu durum Türkiye’de kırsal yerleşim yerlerindeki sosyal ve siyasal etkileşimin batı tipi kırsal yerleşim yerlerine göre daha yakın bir ilişki potansiyeline sahip olmasından ve toplumsal etkileşimin potansiyel yapısından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda belirtilen Sosyo-ekonomik faktörler bağlamında demografik değişkenlerin siyasal katılım üzerindeki etkisi üzerine literatür ağırlıklı değerlendirmelerin yanı sıra, özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişme bağlamında bu teknolojilerin ürünlerine erişebilirliğin de siyasal katılım açısından önemli bir değişken olduğu ifade edilebilir (Kalender, 2000, s. 125-128).

Özellikle günümüzde sosyal medyanın siyasal katılım anlamında her geçen gün daha işlevsel bir role sahip olması, internet ve internete bağlı ürünlere erişim sağlayabilen bireyler ile bu imkândan mahrum olanlar arasında önemli bir fark yaratmaktadır. İletişim araçlarının yanı sıra bireylerin belirli sivil toplum örgütlerine üyeliğinin de siyasal katılım üzerinde öncelikli etkisi olduğu ifade edilebilir (Sarışahin, 2015, s. 27).

2.3.2. Psikolojik Değişkenler

Siyasal katılım salt sosyolojik ve çevresel etmenlerin birey ya da kitleler üzerinde oluşturduğu bir davranış kalıbı olarak yorumlanamaz. Bireyin kendi kişisel eğilimleri, tutum ve

davranış kalıplarının da siyasal katılım üzerinde pozitif ya da negatif etkiler gösterebildiği ifade edilebilir. Bu kapsamda Kalaycıoğlu'na göre (1983, s. 68) bireyin siyasal eğilimi ve ilgisi, bu bireyin yaşadığı ülkedeki siyasal olaylara ve gelişmelere yönelmesini sağlamaktadır.

Siyasal eğilim ve ilginin yoğunlaşması beraberinde siyasal katılım araçlarından daha etkin şekilde faydalanma ve katılımı yoğunlaştırma eğilimini de arttırmaktadır. Bu durum bireyin bir yandan siyasal katılım ilgisini arttıran ve bu güdülenmeyi karşılayan iletişim kanallarına yönelmesini sağlamakta, öte yandan ise aktif siyasal faaliyetler içerisinde yer alma ve bir siyasi parti içerisinde bulunma yönelimini doğurmaktadır (Hasırcı, 2008).

Siyasal katılımı etkileyen faktörler içerisinde psikolojik değişkenler sadece pozitif yönde değil, aynı zamanda negatif yönde katılımı etkileyebilmektedir. Pozitif ve negatif yöndeki etmenleri kapsayıcı nitelikte psikolojik değişkenlere bağlı unsurlar ele alındığında farklı tür katılımı şekillendiren etmenlerin-değişkenlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu değişkenlerin siyasal katılımı etkisi bağlamında pozitif ve negatif değişkenler olarak ayırmak gerekmektedir.

2.3.2.1. Pozitif Psikolojik Değişkenler

Kalaycıoğlu (1983) ve Hasırcı'nın (2008) yukarıda belirttiği değişkenler pozitif yöndeki siyasal katılım faktörleri olarak görülebilir. Daha geniş bağlamda pozitif psikolojik değişkenler ele alındığında sosyal girişkenlik ve siyasal katılım, siyasal olana ilgi ve katılım, siyasal etkinlik ve katılım, yurttaşlık duygusu ve siyasal katılım başlıkları ön plana çıkmaktadır (Sarışahin, 2015, s. 34-35).

2.3.2.1.1. Sosyal Girişkenlik-Siyasal Katılım İlişkisi

Sosyal girişkenlik toplumsal olan konulara kayıtsız kalmama ve bu konularla ilgili aktif olarak bir şeyler yapma eğilimi şeklinde nitelendirilebilir. Sosyal girişkenliğe sahip bireylerde sosyal ve siyasal alanda etkin olma eğilimi ve özgüven duygusu ön plandadır. Bu kişilerde liderlik duygusu ve eğilimi baskın olabileceği gibi farkındalık düzeyleri de gelişmiştir. Bu özellikleri ile birlikte, yakın çevresindeki insanları kısa sürede örgütleyebilme, organizasyon kabiliyeti ile onları bir yöne kanalize edebilme gibi ön plana çıkan yönleri de bulunmaktadır. (Dilber, 2013, s. 4).

2.3.2.1.2. *Siyasete Duyulan İlgı-Siyasal Katılım İlişkisi*

Siyasal katılımın en temel gereksinimlerinden birisi ve katılımı pozitif yönde şekillendiren unsurların başında geleni siyasal olana ilgi duyulmasıdır. Çukurçayır'a (2006, s. 57-58) göre salt oy verme işlemi yoğun bir siyasal ilgi gerektirmezken, siyasal ya da idari bürokratik iş ve işleyişe ilgi duyma bu işleyiş içerisinde yer alam ya da etki edebilme yoğun ilgi gerektiren bir davranıştır. Dilber (2013, s. 4) siyasal olana ilgi konusunu açıklarken, “*siyasal ilgi derinleştikçe de siyasal katılımında o oranda arttığını*” ifade ederek bu ilişkiye vurgu yapmıştır.

2.3.2.1.3. *Siyasal Etkinlik-Siyasal Katılım İlişkisi*

Siyasal katılım sadece oy verme ya da siyasal olana ilgi duyulması, takip edilmesi şeklinde sınırlandırılmayacak bir kapsama sahiptir. Bu bağlamda siyasal katılım farklı boyutlarda siyasal etkinlikleri de ihtiva eden bir niteliğe sahiptir. Bireyin siyasal ve sosyal gelişmeler üzerinde vekâlet ya da temsili yolla değil, doğrudan kendisinin katılımı ile etki edebilme isteği, siyasal etkinliklerde yer alma ve siyasal katılımı yoğunlaştırma eğilimini güçlendirmektedir (Kalaycıoğlu, 1983; Dilber, 2013, s. 4).

2.3.2.1.4. *Yurttaşlık Duygusu-Siyasal Katılım İlişkisi*

Bireyin içinde yaşadığı ülkeye farklı yollarla bağlanma durumu söz konusudur. Formal anlamda vatandaşlık bağının ötesinde bu bağı içselleştirme ve yurttaşlığı sadece bir resmi iş ya da işlemler bütünü olarak değil, aynı zamanda görev ve sorumluluk bilinci şeklinde yorumlayan insanlar siyasal katılımı da bu bağlamda önemli bir sorumluluk olarak görebilmektedirler.

Tuncay'a (1995, s. 32) göre birey siyasal katılım konusunda kendisini teşvik eden temel faktörü, katılımı beraber daha iyi bir toplumsal düzen, siyasal yapı ve en önemlisi bu bağlamda görevini ifa etme duygusunu yaşamak olarak nitelendirmiş ise, siyasal olandan somut bir çıkarı bulunmasa dahi katılımı aktif ve olumlu bir yönelim sağlayabilir.

2.3.2.1.5. *Negatif Psikolojik Değişkenler*

Yukarıda belirtilen pozitif psikolojik değişkenlerin yanı sıra siyasal katılım üzerinde psikolojik değişkenler bağlamında, katılımı negatif yönde etkileyen unsurlar da bulunmaktadır. Negatif değişkenler; siyasal yabancılaşma, siyaset dışı tutum-eğilim, kural dışı davranış olarak özetlenebilir.

2.3.2.1.6. *Siyasal Yabancılaşma-Siyasal Katılım İlişkisi*

Yabancılaşma kavramı bireyin içinde bulunduğu toplumun değer ve kurallarından kopması, bunlara olan bağlılığını kaybetmesi ya da bireysel ölçekte, kendisinin toplumsal ya da siyasal değer ve normlarla uyuşmayan yönleri düzeltmemesi karşısında kendisini kapaması ve izolasyon sağlaması veya kendisini ifade edebilen bir davranış kalıbına ya da düşünceye yönelmesi durumu olarak nitelendirilebilir (Dilber, 2013, s. 6).

Siyasal yabancılaşma kapsamında Ergil ve Alkan (1980, s. 24); “kişinin siyasallaşan değerleri ile siyasal yapının ortaya koyduğu değerler arasında bir çelişkinin bulunması ve bu uyuşmaz amaçların hem bireyin kendisi hem de sistem tarafından bertaraf edilemeyeceği duygusunu taşıması” şeklinde ortaya koyduğu yaklaşım, siyasal yabancılaşmanın siyasal katılımı neden negatif yönde etkilediğini ortaya koyması anlamında dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

2.3.2.1.7. *Siyaset Dışı Tutum-Siyasal Katılım İlişkisi (Sinik Karakter)*

Birçok gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkede siyaset olgusu ve siyasetçi figürüne olumsuz anlamlar yüklenebilmekte, toplumdaki ya da bireydeki memnuniyetsizliğin sebepleri bu yapıya ya da figürlere yüklenebilmektedir. Bu durum kişilerin siyasal olana karşı şüpheli yaklaşmalarını ve sinik bir davranış kalıbının gelişmesini sağlayabilmektedir. Bu kapsamda Baykal (1970, s. 103) siyasal olana karşı sinik (şüpheli) bir kişiliğe sahip olan, ya da bu yönde tutum sergileyen kişilerin siyasal sisteme pozitif yönde bir eğilimi olmayacağını vurgulamaktadır.

2.3.2.1.8. *Kural Dışı Davranış-Siyasal Tutum İlişkisi (Anomi)*

Emile Durkheim tarafından ortaya konulan anomi, birey ve toplum arasındaki ayrışmayı ifade etmede kullanılan bir kavramdır. Anomi davranışa sahip birey toplumun kendisine sunduğu ya da dayattığı kuralları ve değer yargılarını ötelirken, belirli bir değerler manzumesini, inancı ya da belirli bir amacı temel almaması şeklinde bir tutum sergilemektedir. Bu tutum doğal bir netice olarak siyasal olana karşı negatif yaklaşımı doğurmaktadır. Ergil'den aktaran Dilber (2013, s. 7), anomi ve siyasal katılım kapsamındaki negatif psikolojik ilişkiyi açıklarken, yabancılaşmanın ters yönlüsü şeklinde bir yaklaşım getirmiştir.

2.3.3. Hukuki-Siyasi Değişkenler

Siyasal katılım üzerinde etki eden bir diğer temel değişken başlığı hukuki ve siyasi değişkenlerdir. Birey açısından siyasi değişkenler siyasi parti, siyasi düşünce, ideoloji, bir partinin siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel ya da parti programına aldığı diğer faktörler veya siyasi lider ekseninde değişkenlik gösterebilmektedir. Bireyin dışında kalan ancak bireyin siyasal katılımı üzerinde etki oluşturan hukuki ve siyasi değişkenler ise daha çok toplumsal politik eğilim, yasal mevzuat, anayasal düzen ve siyasi sistem, seçim yasası, partilerin genel siyasi alışkanlıkları ve teamülleri gibi faktörlerdir.

Bazı anayasal ve yasal sistemler ya da düzenlemeler (özellikle seçim kanunu, siyasi partiler kanunu, toplantı gösteri yürüyüşleri kanunu, dernekler kanunu gibi siyasal katılımı ilişkili yasalar) siyasal katılım konusunda bireyi teşvik edici özelliklere sahip olabilmektedir. Bu durum ters yönde de düşünülebilir. Örneğin Türkiye’de hükümlülerin oy kullanamaması, ya da silah altında bulunan er-erbaşlar veya askeri öğrencilerin⁶ oy kullanmalarını sınırlayan düzenlemeler negatif yönde bir siyasal katılım etkisi oluşturabilmektedir (Sarışahin, 2015, s. 29-30).

Siyasal açıdan ise ülkeden ülkeye siyasal geleneğin farklılık göstermesi bireyin siyasal katılımını şekillendiren ve etkileyen değişkenlerdendir. Türkiye geleneğinde seçimlerde oy kullanma tutumu yoğun bir katılımı kendisini gösterirken, demokrasi skalası açısından en üst noktada olduğu değerlendirilen Batılı ülkelerde seçimlere katılım oranları Türkiye’nin yarısı ölçüsünde dahi olamamaktadır.

Bu durum demokratik gelişmişliğin bir göstergesi olmadığı gibi, katılım yoğunluğunun olması demokratik bir ülke anlamına da gelmemektedir. Bireyler açısından seçimlerde oy verme geleneğinin yoğunluğu, oy verme işlemini bir zorunluluk olarak görme içgüdüğü doğal olarak katılım üzerinde pozitif etkiler oluşturmaktadır.

Bununla birlikte belirli siyasi ideolojiler ekseninde toplumun konsolide edilmesi de siyasal katılımı yoğunlaştırabilmektedir. Milliyetçilik, muhafazakârlık, lider eksanlı siyasal eğilimler, toplumsal cinsiyet, kadın liderler gibi farklı siyasi durumlar birey ve kitleler açısından siyasal katılımı şekillendirebilen faktörler olarak görülebilir (Powell, 1990, s. 154-156).

---

⁶ Askeri liseler kapatılmadan önceki sürece kadar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI, DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADININ SİYASAL KATILIMI

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kelimeleri kavramsal ve etimolojik açıdan birbirlerinden farklı bir niteliğe sahiptir. Cinsiyet kelimesi ile toplumsal cinsiyet kelimelerinin birbirleri yerine kullanıldıkları da bilinen bir durum olmakla birlikte, toplumsal cinsiyetin daha çok cinsiyetin sosyal, siyasal, ekonomik ya da kültürel değişkenlerle ilişkisi bağlamında değerlendirildiği ifade edilebilir. Golombok ve Fivush'a (1998, s. 17) göre toplumsal cinsiyet biyolojik ve sosyal olanın aynı anda kullanımını ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet sadece biyolojik ya da sosyal olarak cinsiyet olarak nitelendirilemeyecek ölçüde geniş bir olgudur ve özünde bir farklılığın vurgulandığını yansıtmaktadır. Konu hakkında farklılık odaklı bir yaklaşım ortaya koyan Kaplan'a göre (2015, s. 12), cinsiyet biyolojik farklılığı, toplumsal cinsiyet ise sosyo-kültürel farklılığı ifade etmektedir. Bu bağlamda aralarındaki farklılığı Butler (2008, s. 229), bedensel benzetime odaklı tahayyül ya da kurgu olduğunu, toplumsal cinsiyetin ise yaradılıştan gelen, süreklilik arz eden ve düzenli bir şekilde şekillenen inşa süreci ya da kurgusal bir kültürel inşa şeklinde değerlendirmiştir.

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ilişkisinden yola çıkılarak ortaya konulan yaklaşımlar değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyetin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanda kadın-erkek ilişkilerinde önem arz eden bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin kavramsal açıdan ortaya konulması gerekmektedir.

3.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet ile ilgili literatürde özellikle 2000 sonrası yoğun bir gelişme kaydedildiği ifade edilebilir. 2. Feminist dalga'nın 1970'lerden itibaren Dünya genelinde kadının karşılaştığı sorunlarla ilgili farkındalık yaratması beraberinde bu alandaki hassasiyetin kurumsallaşmasını sağlamış ve bu alana ilişkin kavramların literatürde yoğun şekilde ele alınmasına kapı aralamıştır.

Bu kavramların başında gelen toplumsal cinsiyetin tanımı üzerine ortaya konulan yaklaşımlara bakıldığında; Dumanlı'ya göre (2011, s. 132) toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkeğe yöneltilen rollerin bütünü, sosyal ve kültürel kapsamdaki normlar

şeklinde ifade edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramının gelişiminde Freud ve Foucault'un ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Freud (2012, s. 102) libido kavramını psiko-analitik bir olgu olarak değerlendirmeye başlamasıyla birlikte cinsel uyarımların insan karakteri üzerindeki etkilerini yorumlamaya ve buradan yola çıkarak kadın ve erkek arasındaki farklılıklara yönelmeye başlamıştır.

Freud cinsiyet ve bireyin gelişimini ele alırken özellikle cinsiyet farkındalığının şekillendiği çocukluk dönemine odaklanmıştır. Bu odaklanma aynı zamanda Freud'un toplumsal cinsiyet kavramına yaklaşımını da şekillendirmiştir. Freud açısından toplumsal cinsiyetin gelişimi üç temel dönemde gerçekleşmektedir. Bunlar (Dökmen, 2004, s. 43);

- Çocuğun cinsel farkındalığa erişmediği birinci dönem,
- Çocuğun cinsel farklılıkları anlamaya başladığı ikinci dönem,
- Çocuğun cinsel kimliğinin farkına vardığı odipal dönem olarak tasnif edilmiştir.

Foucault ise toplumsal cinsiyet kavramını ele alırken özellikle cinsiyet, beden ve iktidar olgularını değerlendirme kapsamında tutmuştur. Cinsellik ve arzu ilişkisinin iktidar bağlamında araçsal öğeler olduğunu belirten düşünür ve bu bağlamda cinselliği iktidar ilişkileri ekseninde değerlendirmektedir (Foucault, 2003, s. 76).

Beden olgusu bağlamında ise denetimin beden üzerinde yoğunlaşmasının cinsellikle ilgili eğilimi arttırdığını belirten Foucault bu durumun beden ekseninde cinsel farkındalığı geliştirdiğini ifade etmektedir. Beden, iktidar ve cinsellik ekseninde toplumsal cinsiyet yaklaşımını geliştiren düşünür, bu olgunun birçok bileşeni ihtiva eden bedensel, sosyo-psikolojik bir olgu olduğunu ifade etmektedir (Foucault, 2003, s. 63).

Judith Butler toplumsal cinsiyeti açıklarken öncelikle kültürel süreçlerin bedensel yansımaları ve bedensel yansımaların oluşturduğu algıya odaklanmaktadır. Bu açıdan Butler (2008, s. 125) beden olgusu üzerine inşa edilmiş olan toplumsal normların cinsiyet kimliğini ve bu bağlamda toplumsal cinsiyeti ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramını literatüre kazandıran Ann Oakley (2005) bu kavramı açıklarken cinsiyet ile mukayeseli bir değerlendirme yapmıştır. Cinsiyetin ağırlıklı olarak fiziksel-biyolojik ekseninde bir olgu olduğunu belirtirken, toplumsal cinsiyetin bu biyolojik

farklılık bağlamında ortaya çıkan toplumsal bağlamdaki sınıfsal ayrım ve farklılık olduğunu belirtmektedir (Kirman, 2011, s. 328).

Benzer şekilde Marshall'da (1999, s. 98) toplumsal cinsiyeti açıklarken fiziksel/biyolojik farklılıkların sosyal/toplumsal düzlemdeki yansımaları olarak değerlendirmiştir. Tunç (2012, s. 611) cinsiyetin doğal bir form olduğunu belirterek bu doğal formun insanın oluşturduğu sosyolojik ortamda yapay bir nesnel olguya yani toplumsal cinsiyete evrildiğini belirtmekte ve bu bağlamda cinsiyetin değişmeyen, toplumsal cinsiyetin ise beşeri bir olgu olarak toplumsal değişkenlere göre şekillenebilen bir kavram olduğunu ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyeti farklı bileşenlerin toplumsal bir yansıması olarak gören ve bu farklı bileşenleri fiziksel unsurlar bağlamında değerlendiren Brym, bu kavramın söz konusu farklılıkları isimlendiren, tanımlayan, teşvik eden ya da bastıran genel kapsamlı biçimlendirme süreçleri olduğunu ifade etmiştir (Atay, 2012, s. 17). Kavram konusunda Alkan'ın yaklaşımı ise, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sosyo-ekonomik ve siyasal pratiğin cinsiyet odağında şekillendirilmesi olarak özetlenebilir (Tunç, 2012, s. 611).

Toplumsal cinsiyet kavramına tanımsal yaklaşım getiren düşünürlerden Bhasin, yaptığı tanımlamada cinsiyet-toplumsal cinsiyet mukayesesi üzerinden bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu yaklaşım ya da mukayeseli tanımlamaya bakıldığında aşağıda yer alan tabloda belirtilen hususlar ön plana çıkmaktadır (Bhasin, 2003, s. 9);

Tablo 1: Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Mukayesesi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet	Toplumsal Cinsiyet
Cinsiyet doğal bir niteliğe sahiptir.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel ve insanlar tarafından şekillendirilen beşeri bir olgudur.
Cinsiyet biyolojik bir niteliğe sahiptir.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel bir olgu olarak erkek ve kadının niteliğine, davranış şekil ve modeline, rol ve sorumluluklara ilişkin hususlara sahiptir.
Cinsel organlardan kaynaklı üreme ve değişkenlik göstermeyen fiziksel farklılıklara işaret etmektedir.	Toplumsal cinsiyet değişkenlik göstermektedir. Zaman, mekan, kültür ve ailesel değişkenlere bağlı şekillenebilir.
Cinsiyet değişkenlik göstermeyen ve her yerde aynı olan bir niteliğe sahiptir.	Toplumsal cinsiyet değişkenlik gösterebilir.
Cinsiyet değiştirilemeyen bir olgudur.	Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

Bhasin'in (2003, s. 9) toplumsal cinsiyet kavramını cinsiyet ile mukayeseli olarak ortaya koyduğu yaklaşımına bakılarak, toplumsal cinsiyetin; sosyo-kültürel ve insanlar tarafından şekillendirilen beşeri bir olgu olduğu, sosyo-kültürel bir olgu olarak erkek ve kadının niteliğine, davranış şekil ve modeline, rol ve sorumluluklara ilişkin hususlara sahip olduğu, değişkenlik gösteren aynı zamanda değiştirilebilen bir niteliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal bağlamda incelenmesi ve bu bağlamda ailedeki rolü üzerine odaklanan Dedeoğlu (2000, s. 143), kavramın yakın dönemde kullanımının sosyal bilimler alanında post-modern tartışmaları yakından etkilediğini, söz konuş

tartışmalar ekseninde farklılıklara, marjinalliğe ve 'öteki' olgusuna yapılan vurguya bağlı olarak, bu kavramın önem arz eden analiz ölçeklerinden birisi haline geldiğini ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramının yaygın tanımlarından birisi de Nicholson'un yaklaşımıdır. Toplumsal cinsiyeti Nicholson (1994, s. 79), "*kadın ve erkek arasındaki her çeşit sosyal bağlamda yaratılmış olan farklılıklara işaret ettiği gibi, aynı zamanda 'kadın vücudunu' 'erkek vücudundan' ayıran her tür ayrımlaştırmayı da kapsayan*" bir niteliğe haiz olduğunu ifade ederek tanımlamıştır.

Yukarıda yer alan tanımlamalardan yola çıkarak toplumsal cinsiyet kavramı hakkında aşağıda belirtilen temel niteliklerin belirtilmesi kavramın anlaşılmasına katkı sunacaktır;

- Toplumsal cinsiyet cinsiyetin fiziksel/biyolojik farklılıklarının toplumsal boyuta yansımalarıdır.
- Toplumsal cinsiyet zamana, mekâna, şartlara ve diğer sosyal, siyasal, psikolojik, ekonomik ve kültürel değişkenlere göre şekillenebilen bir unsurdur.
- Toplumsal cinsiyet değişken ve değiştirilebilir bir olgudur.
- Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek farklılıklarını, sebeplerini, farklı boyutlardaki yansımalarını ortaya koyan bir kavramdır.
- Toplumsal cinsiyet, cinsiyet farklarına dayanan iktidar ilişkilerini, sebeplerini ve sonuçlarını anlamaya katkı sunan bir kavramdır.
- Toplumsal cinsiyet cinsiyetin yanında, cinsellik ve beden olgularıyla da ilişkili bir kavramdır.
- Toplumsal cinsiyet toplumsal yapılandırma sorunu olarak nitelendirilebilir.
- Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği roller ve etiketlerin sebep, sonuç ve farklı boyutlardaki yansımaları toplumsal cinsiyetin temel konularından birisini oluşturmaktadır.
- Toplumsal cinsiyette kadına yüklenen en temel rol annelik, erkeğe yüklenen rol ise koca ve baba rolüdür.
- Toplumsal cinsiyet ve kültür ilişkisi cinsiyet değişkenine göre şekillenen ve kültürel dokunun özelliğine göre pozitif ya da negatif yönde şekillenebilen bir olgudur.

Yukarıda belirtilen toplumsal cinsiyetle ilgili hususların ya da kavramsal boyutun yanı sıra bu kavramın geçmişten bugüne Dünya’da ve Türkiye’de ne şekilde geliştiği, kadın hakları bağlamında ya da feminist hareketler açısından ne gibi gelişmelerin yaşandığının anlaşılması hem toplumsal cinsiyet kavramının anlaşılmasına katkı sunmakta, hem de toplumsal cinsiyet kavramı bu gelişmelerin sebep ve gelişimini anlamaya imkan sağlamaktadır. Bu bağlamda kavramın tanımı ve geçmişten bugüne yaşanan olayların değerlendirilmesi arasında simbiyotik bir ilişkinin olduğu ifade edilebilir.

3.2.Dünya’da Siyasal Katılımda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hareketleri

Toplumsal cinsiyet olgusunun gelişimi 20. Yüzyıl ekseninde olurken, bu kavramın gelişimine zemin hazırlayan kadın hakları tartışmaları ve konusu ağırlıklı olarak modernleşme ile birlikte şekillenmiştir. Kadınların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanda varlıklarının tartışılmaya başlanmasında şehirleşmenin önemi ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Şehirleşme ise endüstrileşme ya da sanayileşme dönemiyle ön plana çıkan bir olgudur. Bu bağlamda kadın haklarının sosyal ve siyasal alanın konusu haline gelmesi 18. Yüzyıldan itibaren ön plana çıkmıştır (Bensadon, 1990).

Kadınların hak kazanımı konusunda farklı çıkış noktaları ortaya konulmakla birlikte, ağırlıklı olarak siyasal katılımları ve hak kazanma arayışının ele alındığı görülmektedir. Bu durum kadın hakları savunucularının sosyal ya da ekonomik alandaki hak arayışlarının sağlıklı bir neticeye ulaşabilmesi için siyasal hakları elde etmek ve bu kapsamda diğer haklara erişmek şeklinde yorumlanmıştır. Siyasal katılım ve hak kazanımları bağlamında kadınlar her toplumsal yapıda farklı şartlara göre hareket etmişlerdir. Bu kapsamda farklı ülkelerde siyasal, sosyal, kültürel, iktisadi ve dini açıdan kadınların pozisyonu ya da statüsü ile yakın ilişkili bir durum olarak, söz konusu ülkelerde demokratik hareketlerin öncelikli öneme sahip olduğu ifade edilmektedir (Bari, 2005).

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların siyasal katılımlarını sınırlı bir durumda bırakan ya da engelleyen birbirinden farklı pek çok değişken söz konusudur. Bu değişkenlerin göreceliliği ya da zamansal, mekânsal açıdan farklı nitelikleri kadınların siyasal katılımları ile ilgili hususların toptancı bir şekilde değil, ayrı toplumsal ya da ülkesel gelişmelere göre değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu ayrı ayrı değerlendirmeler içerisinde ortak bir nokta olan Dünya genelinde ki kadın hareketlerinin farklı ülkelerde ve toplumsal yapılardaki

kadın hareketleri üzerinde yapısal etkileri olduğu da ifade edilmesi gereken bir husustur (Bari, 2005).

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının siyasal katılımı ve hak kazanımlarının evrensel gelişmelerle şekillenmesi salt devrimsel bir durum değil, evrimsel ve dönüşümsel bir konsept ekseninde değerlendirilebilir. Bu nedenle kadın hakları konusunun modern dönem öncesi ne şekilde geliştiğinin ele alınması modern gelişmelerin nasıl ortaya çıktığı konusunu anlamaya katkı sunacaktır.

Ortaçağ Avrupası'nda kadın üzerinde gelişen ataerkil toplumsal baskı ya da Katolik Kilisesi'nin kadın figürünü şeytanlaştırmaya yönelik retoriksel veya simgesel tutumları kadının toplumsal alanda ikincil pozisyona düşmesine ve araçsallaştırılmasına neden olan ana etmenlerdir. Ortaçağ döneminde yaşanan bu ağır kısıtlayıcılık modern dönemde de belirli alanlarda kendisini gösteren ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadının çok boyutlu katılımını sınırlayan formlar olarak varlığını sürdürmektedir (Kurtz, 2008). Tarihsel açıdan ya da modernleşme dönemi kapsamında kadının siyasal katılımdaki pozisyonunun, hak arayışının, varlık mücadelesinin ve bu bağlamda evrensel ölçekte şekillenen kadın hareketlerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

3.2.1. Tarihsel Açıdan Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Siyasal Katılımı

Kadın haklarının tarihsel kapsamda gelişimi ülkeden ülkeye ve toplumsal yapıların dokusuna göre olumlu ya da olumsuz yönde değişkenlik göstermiştir. Tarım toplumunun hüküm sürdüğü ataerkil yapılarda kadının sosyal statüsü edilgen ve ikincil plandadır. Bu bağlamda kadının sosyal, yönetsel, ekonomik ya da kültürel anlamda bulunduğu konum, toplumsal temsiliyet kapsamında geri planda bırakılmıştır.

Ortaçağ Avrupası'nda kadın bir meta olarak değerlendirilmekle birlikte, krallıklar, derebeylikler ya da yerel güç unsurları açısından kan bağı ve iktidarın konsolide edilmesi bağlamında evlilik kurumu ekseninde önem taşımaktaydı. Evlilik ekseninde kadının iktidar ve güç ediniminin bir parçası olarak görülmesi kadına suni bir statü verilmesini ancak reelde araçsal konumunun devam etmesi durumunu doğurmuştur. Bu durum özellikle kıta Avrupası'nda doğal bir durum olarak görülmüştür. Bu nedenle Ortaçağ Avrupası'nda kadının arka planda, erkeğin ise sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda etkin rol sahibi olduğu ifade edilebilir (Genç, 2011).

Toplumsal cinsiyet her ne kadar modern dönemin bir kavramı olarak bilinse de, kavramın niteliği modern öncesi dönemde de var olan bir gerçeklik olarak yorumlanabilir. Toplumsal cinsiyet bağlamındaki eşitsizliğin Ortaçağ Avrupası'nda en üst noktada görüldüğü, bu bağlamda kadının, her alanda baskı altında bırakıldığı ve değersizliğe mahkûm edildiği ifade edilebilir.

Kadın toplumsal planda belirli bir değere ya da statüye sahip değilken, yalnızca soyluların eş ya da kızları kısmi ölçüde özgürlüklere sahip bulunmakta, ancak bu durum yine kadının sosyal ya da siyasal anlamda etkin bir süje olmasından dolayı değil, daha çok soyluların bulunduğu sınıfsal ayrımın bir neticesi şeklinde değerlendirilebilir. Ancak serf ya da havasların bu alanda ve konuda durumlarının statik olduğu ve kadının herhangi bir hak iddia edebilecek durumunun olmadığı belirtilebilir (Genç, 2011, s. 249).

Kadın üzerinde baskı oluşturan ve doğal ya da temel haklarını engelleyen toplumsal etmenler, politik ya da yönetsel hususlar değerlendirildiğinde en öncelikli unsurun Kilise'nin kadın imgesine yaklaşımı ve bu yaklaşımın ortaya çıkardığı neticeler olduğu ifade edilebilir. Kadının kilise tarafından araçsal ya da edilgen konumda görülmesinde Katolik kilisesinin kadın konusundaki geleneksel dışlayıcı öğretilerinin yapısal etkisi olduğu ifade edilebilir.

Kilise açısından kadın yeni nesillerin devamlılığını sağlayan bir araç şeklinde değerlendirilmekte, günah ve kötülüğün çıkış noktası şeklinde betimlenmekte ve mutlak manada kontrol altında tutulması gereken bir obje olarak ele alınmaktadır. Doğal olarak bu durum kadını çok boyutlu, sosyo-ekonomik sorunlarla karşılaşması ve baskı altında tutulması durumlarını ortaya çıkartmıştır (Mitchell, 2007).

Ortaçağ Avrupası'nda kadının statüsünün ve konumunun belirlenmesinde öncelikli şekillendirici unsur Kilisenin sosyal alanda belirlediği doktrinler olmuştur. Bu nedenle Ortaçağ Avrupası'nda kadının günlük hayatı ve görevleri açısından da kilisenin belirlediği sosyal yaşam formunun baskın bir etkisi olduğu söylenebilir. Ortaçağ Avrupası'nda kadına genel bakışta belirgin bir dikotomik durum söz konusudur (Parlak, 2013).

Ortaçağ'da kadının toplumsal ya da politik statüsü konusundaki sorunlar sadece Avrupa özelinde değil, diğer coğrafyalarda da var olan bir vaka şeklinde düşünülebilir. Kadının genel anlamda karşı karşıya kaldığı bu durum devrin genelinde ataerkil sistemin hüküm sürmesinden ve kas gücünün ön planda olmasından kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeğin bedensel olarak

farklılığının ataerkil sistemin doğuşunda ve Ortaçağ'da bunun pratik yansımalarında doğrusal etkileri olduğu belirtilebilir.

Beden ve güç ya da olgusu konusunda Foucault'un (2005) yaklaşımları Ortaçağ'da kadının durumunu ve erkeğin neden egemen rol sahibi olduğunu anlamak açısından önem taşımaktadır. Foucault (2003, s. 58-63) beden ve iktidar ilişkisinde kilisenin bedeni kontrol altında tutulan bir meta olarak görmesi ile iktidarını konsolide ettiğini düşünmekte ve bunu genel kapsama yordamaktadır. Bu bağlamda kadın bedeni kilise açısından kötülüğün ve acziyetin temsili, ataerkil yapı açısından ise toplumsal bir kayıp ya da "düşüklük" olarak nitelendirildiği belirtilebilir.

Kadının sosyal ya da yönetsel durumu hakkında İslamiyet öncesi Arap yarımadasındaki güçlü patriarkal sistemin, İslamiyet'in doğuşu ve yayılmasıyla birlikte belirli ölçüde gerilediği ancak Arap toplumunun asabiyeti ve köklerinden gelen kadın algısı bu durumu devamlılık arz eden bir noktaya tekrar getirtmiştir (Berktaş, 2012). İslamiyet öncesi kız çocuklarının öldürülmesi uygulamaları İslamiyet ile birlikte ortadan kaldırılmış ancak kadının can ya da yaşama hakkı dışında düşünce hürriyeti konusundaki hakları kısmi ölçüde gelişebilmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet olgusu üzerinde dinin etkisinin belirli bir dereceye kadar varlığını ya da etkisini hissettirdiğini, ancak toplumsal geleneklerin ya da ataerkil düzenin baskın karakterini aşmadığını göstermektedir.

Ortaçağ'da kadının sosyal ve siyasal statüsünde yaşanan kısıtlılık hali, sanayileşme dönemine geçiş ile birlikte farklı bir aşamaya evrilmeye başlamıştır. Bu aşamada kapitalist sistemin sermaye birikimine yoğunlaşması doğrudan doğruya her boyutta iş gücünü konsolide etme zorunluluğunu doğurmuş ve bu durum kadının işgücünün ekonomik sisteme aktarılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kadının ekonomik sistemde bir araç olarak var olması sanayi döneminin ilerleyen aşamalarında ve şehirleşmenin gelişmeye başlamasıyla ilk etkin role sahip olma arayışlarını doğurmuştur (Stoneburner & Angelos , 2005).

18. yüzyıl kadının siyasal alanda katılım ve hak arayışı mücadelesi açısından temel çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. Bu alanda ABD ve Fransa'da yaşanan devrimlerde kadın imgesi, geleneksel Ortaçağ kadın algısından farklı olarak toplumsal sistemin bir bileşeni şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak bu değerlendirme mutlak manada kadının sosyal, ekonomik ya da politik düzlemde aktör olabilmesini sağlayamamıştır.

Kadın bu değişimle toplumsal cinsiyet ayrışmasının farkına varmış ve bu farkındalık onu temel haklar ve siyasal katılım konusunda uzun bir mücadeleye kanalize etmiştir. Feminist hareketlerin ya da kadın hakları bağlamındaki dönemsel mücadele süreçlerinin doğumu bu gelişim sürecinin bir neticesi olarak değerlendirilebilir (Bensadon, 1990).

Kadın hakları konusunda ilk somut adımlar ABD ve kıta Avrupası'nda atılırken, bu adımların Kadın Hakları Bildirgeleri şeklinde deklare edilmesi kadın hakları savunucularının en temel talep ve hedeflerini yansıttıkları bir açıklama olarak görülebilir. Kadın Hakları Bildirgeleri içerisinde Fransız İhtilali sonrası ilan edilen “Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi” (1791) bu alanda öncü örneklerdendir (Erol, 1996).

Bu bildirmede toplumsal cinsiyet konusu doğrudan dile getirilmese de kadının sosyal, siyasal, ekonomik ve diğer temel haklarıyla ilgili hususlara yer verilmiştir (Gerhard, 1990). Bu bildirmede Gouges'in⁷ üzerinde durduğu ve vurguladığı bazı hususların kadının siyasal ve toplumsal katılımı ve hak arayışı açısından temel noktalara işaret etmektedir. Bu bağlamda bildirmede geçen maddelere bakıldığında;

- 1. Maddede kadının özgür doğduğu ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşayacağını,
- 2. Maddede her siyasal yapının hedef ve amaçları içerisinde kadının ve erkeğin devredilemeyen doğal haklarının korunmasının olduğu, bu bağlamda korunması gereken hakların;
  - Güvenlik,
  - Özgürlük,
  - Mülkiyet
  - Baskıya karşı direnme şeklinde tanımlandığı,
- 6. Maddede kadının yurttaş olarak nitelendirildiği ve yurttaşlık haklarına sahip olduğu,

---

⁷ Olympe de Gouges, Fransız kadın filozof ve kadın hakları savunucusu olan ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesini kaleme alan kişidir

- 11. Maddede kadınların düşünce ve görüşlerini özgür şekilde ifade etmesinin en temel hakları olduğu,
- 12. Maddede kadınların haklarının yasal güvence altına alınmasının zorunluluğu,
- 13. Maddede kadının bürokratik yapıda ve mevkilerde erkekle eş tutulması gerektiği, hususlarına yer verilmiştir.

Kadın hakları konusunda ABD ve Kanada'da var olan hassasiyet kıta Avrupa'sına göre daha ileri seviyededir. Bu durum ABD ve Kanada'da kadın hakları konusunda daha sağlıklı ve özgürlükçü bir iklimin varlığıyla açıklanabileceği gibi, Avrupa'da tarihsel arka plan ve toplumsal bazı sınırlılıklardan kaynaklandığı da ifade edilebilir. Ayrıca kadın hakları konusunda öncü isimler ve kadın hakları savunuculuğunu pratiğe yansıtma yönündeki adımlar açısından da ABD'nin öncü ülke olduğu belirtilebilir (Kadioğlu, 2001; Donovan, 2001, s. 98-100).

Amerika'da kadınların siyasal katılımı alanında belirli kadın öncü aktivistlerin ya da aydınların atmış oldukları adımlar, kadının siyasal katılımı ve hak kazanımı alanında önemli etkiler oluşturmuştur. Bu bağlamda Susan Anthony (1820 -1906) kadınların siyasal katılımın en temel gereği olan oy hakkı elde etmelerinde önemli bir rol üstlenmiştir (Bomarito & Hunter, 2005, s. 227-230).

ABD ve Avrupa'da kadın hareketi ve kadınların siyasal katılımı konusunda atılan öncü adımlar, 20. Yüzyılda diğer ülkelerde ve toplumlarda da etkisini göstermeye başlamıştır. ABD ve Avrupa'da bu hareketlerin öncüsü olan feminist hareketler siyasal katılım alanındaki adımlarda kadını çok daha etkin bir noktaya ilerletmeyi hedeflemiştir. Kadın haklarının feminist hareketler ekseninde gelişmesinde, erkek egemen aile ya da çevreden görece uzak ve daha özgür bir ortamda yaşayan kadınların başı çekmesi, bu düşünce akımının temellerini atan kadınların sosyolojik arka planını yansıtması açısından önem taşımaktadır (Kasapoğlu & Karkıner, 2011, s. 16-18).

Feminist hareketlerin gelişmesi ve pratikte kadın hakları alanında özellikle eğitim konusunda bazı kazanımları elde etmesi ile birlikte siyasal alanda da önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. İlk olarak ABD'de eğitim hakkını elde eden kadınlar, Kanada ve İngiltere'de de 19. Yüzyılda bu hakka kavuşmuşlardır (Bensadon, 1990, s. 50). Kadınların siyasal katılım hakkı ise ağırlıklı olarak ABD, Kanada ve Avrupa ülkelerinin öncülüğünde 20.

Yüzyılda elde edilmeye başlanmıştır. Ancak Avrupa ülkelerinde kadınların siyasal alanda seçme ve seçilme haklarını elde etmelerinde belirgin bir gecikme yaşanmıştır. Bu gecikmenin temelinde Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının etkisi bulunmaktadır (Konan, 2011, s. 160).

20. Yüzyıldan itibaren kadınların siyasal katılımını etkileyen hakları elde etmeleri seçme ve seçilme hakkıyla şekillendiği gibi, kadın örgütlenmelerinin toplumsal bir baskı unsuru haline gelmesi ve siyasal sistemler üzerinde varlığını hissettirmesiyle de geliştiği ifade edilebilir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan ülkelere ve kronolojik sırasına bakılacak olursa aşağıda yer alan tabloda belirtilen hususlara değinilebilir (Bock, 2004; Kartal, 2005, s. 26-27);

Tablo 2: Ülkelerde Kadınların Seçme Ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları

Yeni Zelanda (İngiliz kolonisi dönemi)	1893'te aktif seçim hakkı
Avustralya (Britanya'dan ayrıldıktan sonra)	1902'de siyasal katılım hakkı
Finlandiya (İlk Avrupa Ülkesi)	1906'da seçme ve seçilme hakkı
Norveç	1913'te seçme ve seçilme hakkı
Danimarka	1915'te seçme ve seçilme hakkı
Kanada	1917'de seçme, 1920'de seçilme hakkı
Birleşik Krallık	1918'de seçme, 1928'de seçilme hakkı
ABD	1920 seçme ve seçilme hakkı (Sancar, 2008)
Türkiye	1930 seçme, 1934 seçilme hakkı

Yukarıda belirtilen ülkelere ait kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği tarihler ağırlıklı olarak 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum birinci dalga kadın hareketlerinin siyasal alana pratik yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Kadınların siyasal alandaki hakları konusunda ve öncü kadın hareketleri ve örgütlenmeleri alanında Fransa'nın etkin pozisyonu kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin diğer ülkelere göre çok daha geç (1944) olması ile mukayese edildiğinde dikkat çeken bir çelişki olarak görülebilir. Bu durum II. Dünya Savaşı'nın ülkede oluşturduğu demokratik sistemdeki kısıtlayıcı durumlarla açıklanabilir.

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılandırılması süreci sadece iktisadi alanda değil, demokrasi ve insan hakları bağlamında da kendisini göstermiş ve Avrupa Birliği'ne geçiş sürecinde kadın hakları üye ülkelerin en temel demokratik normları arasında görülmeye başlanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren AB ülkelerinde kadın hakları çok boyutlu şekilde güvence altına alınmıştır.

Kadınların siyasal katılımı ve siyasal alanda etkin rol oynamaya başlamalarında AB ülkeleri ön planda yer almıştır. AB'nin yanı sıra Birleşmiş Milletler bünyesinde de kadınlar sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki hakları ve katılımları konusunda yapısal düzenlemelere gidilmiş ve bu alanda uygulamaya yönelik çalışmalara ağırlık (Oder, 2010).

Mevcut süreçte kadın hakları, gerek uluslararası kuruluşlara bağlı oluşumlar ve uluslararası düzenlemelerde, gerekse ulusal boyutta anayasal ve yasal düzenlemeler ile hukuki bir kapsama sahiptir. Bu hukuki kapsamın yanında, kadın hakları alanındaki organizasyonlar, feminist oluşumlar ve sivil toplum örgütleri de kadınların politik hakları ve siyasal katılımları açısından etkin bir rol oynadıkları ifade edilebilir.

Kadın hakları, siyasal katılımlar ve siyasal yaşamdaki etkin rolleri açısından günümüzde kayda değer gelişmeler yaşanmakta ve önemli adımlar atılmakla birlikte, halen gelişmiş demokrasiye sahip ülkelerde dâhil olmak üzere ataerkil toplumsal eğilimlere yönelik feminist örgütlenmelerin yoğun eleştirileri devam etmektedir.⁸ Söz konusu eleştiriler içerisinde kadınların ülke meclislerindeki nicel durumlarının belirli ülkelerde geri planda kalması ve bu durumun erkek egemen siyasal anlayışın bir neticesi olduğu yönündeki kritiklerdir.

Bu bağlamda kadınların bir ülkedeki siyasal katılım endeksi konusunda parlamentolarındaki kadın sayısının oranına bakılmaktadır (Inter-Parliamentary-Union, Women in National Parliaments, 2017). Kadın vekil sayısı konusunda Dünya genelindeki ülkelerin durumuna bakıldığında Afrika'da belirli ülkelerin ön plana çıktığı görülmektedir

---

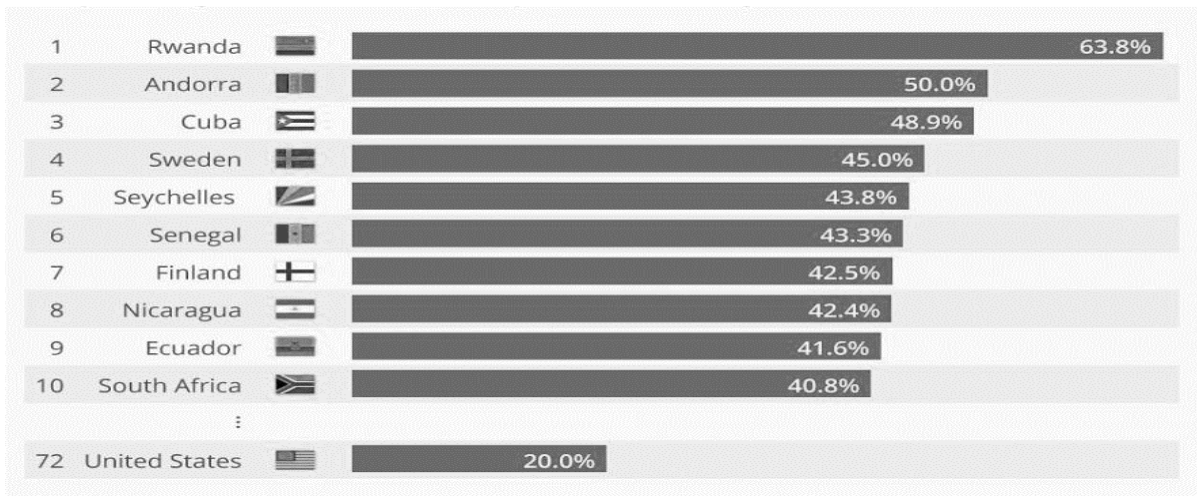
⁸ Ancak günümüzdeki eleştirilerin 1970 ya da 19. Yüzyılın son dönemlerindeki kadın hareketlerinin tepkiselliğinden farklı olduğu da belirtilebilir.

(Şekil-1). Bu durum söz konusu ülkelerden bazılarında yakın tarihte yaşanan büyük soykırımlarda ülke erkek nüfusunun büyük ölçüde ölmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca ABD gibi kadının siyasal katılımı konusunda ciddi anlamda kültürel ya da sosyo-politik engellerin bulunmadığı ülkelerde de kadın vekil sayısının düşük olması dikkat çekmektedir (euronews, 2015). Türkiye 2015 yılına ait aşağıda belirtilen verilerde kadınların parlamentodaki temsiliyet oranı açısından %14'tür. Bu oran Avrupa ülkelerine göre geridir.

Her ne kadar kadın örgütlenmeleri tarafından parlamentolardaki kadın vekil sayısı önemli bir siyasal katılım ölçütü olarak görülse de bu durum mutlak manada bir ölçü olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca kadınların temsiliyet oranının yüksek olması söz konusu ülkelerde demokratik gelişmişliğin mutlak anlamda gelişmiş olacağı anlamına gelmemektedir. Fakat kadın katılımının yüksekliği konusunda söylenebilecek en temel husus demokratik gelişmişlik ve çeşitlilik anlamında kadınların siyasal katılımının demokrasiye sunduğu çok boyutlu katkıdır.

Bu durum sadece siyasal alanda değil, yönetsel anlamda ya da bürokraside de söz konusudur. Her ne kadar “cam tavanlar-glass ceiling” kavramı ile kadınların üst yönetim pozisyonlardaki azlığı ya da “cam duvarlar-glass walls” kavramı ile bu pozisyonlara kadınların getirilmesinin engellenmesine yönelik tutumların varlığı söz konusu olsa da, kadınların yönetsel alanda etkin olmaları konusunda İskandinav demokrasisi ayrıcalıklı bir örnek model olarak nitelendirilebilir (Duman N. , 2005) .

Şekil 1: Ülke Parlamentolarında Kadın Vekil Sayısı (İlk 10 Ülke ve ABD)

Kadınların sosyo-politik ve ekonomik hakları konusunda hukuki düzenlemeler ve bu düzenlemelerin uygulamadaki etkinlikleri ya da toplumsal farkındalık hususları, kadının siyasal katılımında öncelikli hususlar al, siyasal ve ekonomik hakları konusunda yasal düzenlemeler genellikle bu alandaki çerçevenin çizilmesinde öncü rol oynamaktadır (Eroğlu, 2011).

Bu çerçevede kadının siyasal katılımıyla ilgili olarak gelişmiş demokrasiye sahip ülkelerde yasal çerçeve ve uygulama boyutları değerlendirildiğinde aşağıda belirtilen örneklere yer verilebilir.

- **Almanya:** Anayasal sistem açısından kadınlarla ve erkeklerin eşitlik temelinde değerlendirilmesi gerektiği ve eşit haklara sahip buldukları ifade edilmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyete bağlı olarak kimsenin ayrımcılığa maruz bırakılmayacağı vurgulanmaktadır. Kadının, cinsiyetinden doğan haklara sahip olması ile anne olarak da belirli haklara sahip olduğu belirtilebilir.

Kadınların sosyal, siyasal ya da ekonomik haklarını müstakil olarak belirtmek yerine, bu hakları bir bütün olarak ele almanın gerekliliğine işaret edilmekte ve yasal kapsamda bu alanlarda boşluk bırakılmamaya önem verilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2011, s. 209-276).

- **Avusturya:** Ülke anayasasında kadınların haklarına ayrıntılı şekilde yer verilmiş, özellikle kadının politik alandaki hakları ile söz konusu bu haklar çerçevesinde ilişkili diğer haklara yer verilmiştir. Bu eksende eyalet ya da yerel yönetimlerin bütçe düzenlemelerinde veya planlamasında kadın ile erkeğin statü açısından eşitliğinin esas alındığı ifade edilebilir ve bu durumun planlamalarda zorunlu kılındığı görülmektedir.

Avusturya anayasası Avrupa Birliği (AB) yasalarına ve hukukuna atıf yaparak kadın-erkek eşitliğinin diğer alanlarda olduğu gibi siyasal katılım konusunda da önemine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Avusturya Anayasal sisteminde kadının siyasal katılımı güvence altına alınmıştır (Adalet Bakanlığı, 2011, s. 1-98).

- **Belçika:** Ülke anayasasında kadın ve erkeğin eşitliğinin güvence altına alındığı görülmektedir. Bununla birlikte bütün siyasal hak ve olanaklardan kadınların yararlanabilmesi, bürokratik yapı ya da her tür kamu görevinde kadının temsiliyeti konusuna vurgu yapılması ve bu bağlamda katılım konusunun öncelikli öneme

sahip hususlardan birisi olarak değerlendirilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2011, s. 99-148).

Yukarıda belirtilen üç ülke örneğinde ulusal boyutta kadının siyasal katılımı ve hakları konusuna ilişkin genel çerçevede-anayasal sistemler bağlamında durumlarına yer verilmiştir. Uluslararası alanda özellikle Birleşmiş Milletlerce 1946 yılında kadının siyasal katılımını güvenceye alan düzenlemeler yapılmış ve “Kadının Statüsü Komisyonu” oluşturularak kadın ve erkek eşitliğine yönelik çalışmalar yoğunlaştırılmıştır (Erşen, 2006).

Kadının siyasal katılımı konusundaki yukarıdaki örnekler ve tarihsel süreçte belirtilen hususlar değerlendirildiğinde, elde edilen hak kazanımları ya da siyasal katılımı yaşanan gelişmelerin ağırlıklı olarak kadın hareketleri ekseninde şekillendiği ve ülkelerin bu baskı unsurunu dikkate almak durumunda kaldıkları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve bu alandaki tarihsel zorlukları aşabilmek amacıyla ortaya çıkan ve kadın hakları kapsamında siyasal katılım üzerinde yapısal etkiler bırakan kadın hareketleri, önemli ölçüde feminist hareketler ekseninde değerlendirilmektedir.

Bu bakımdan kadın hareketleri başlığıyla incelenecek olan husus aynı zamanda feminist hareketlere ilişkin genel kapsamdaki tarihsel süreci de yansıtmakta ve dönemsel gelişimi de ortaya koymaktadır. Kadınların hak mücadelesi bağlamında hareketler üç dönemde incelenmektedir. Bu dönemlerin birincisi, 19. Yüzyılın sonu, 20. İlk çeyreği olan birinci dalga feminist hareketler, ikincisi 1960-1980 yılları arasında ortaya çıkan hareketler ve üçüncüsü 1990 sonrasında gelişen post-feminist hareketler olarak tasnif edilebilir.

Şekil 2: Üç Dalgada Kadın Hareketleri-Feminist Hareketler

3.2.2. Birinci Dalga Kadın Hareketleri

Birinci dalga kadın hareketleri ya da feminist hareketler 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta ABD olmak üzere kıta Avrupası, Kanada ve Avustralya’da gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim süreci ağırlıklı olarak siyasal hak kazanımı ve bu alandaki arayış ekseninde şekillenmiştir. Bu birinci dönem kadın hareketlerinin öncü isimleri John S. Mill ve Harriet Taylor’dır. Her iki isim de özellikle kadınların siyasal katılımı ve hakları alanında etkin mücadele vermiş öncüler olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2016, s. 16).

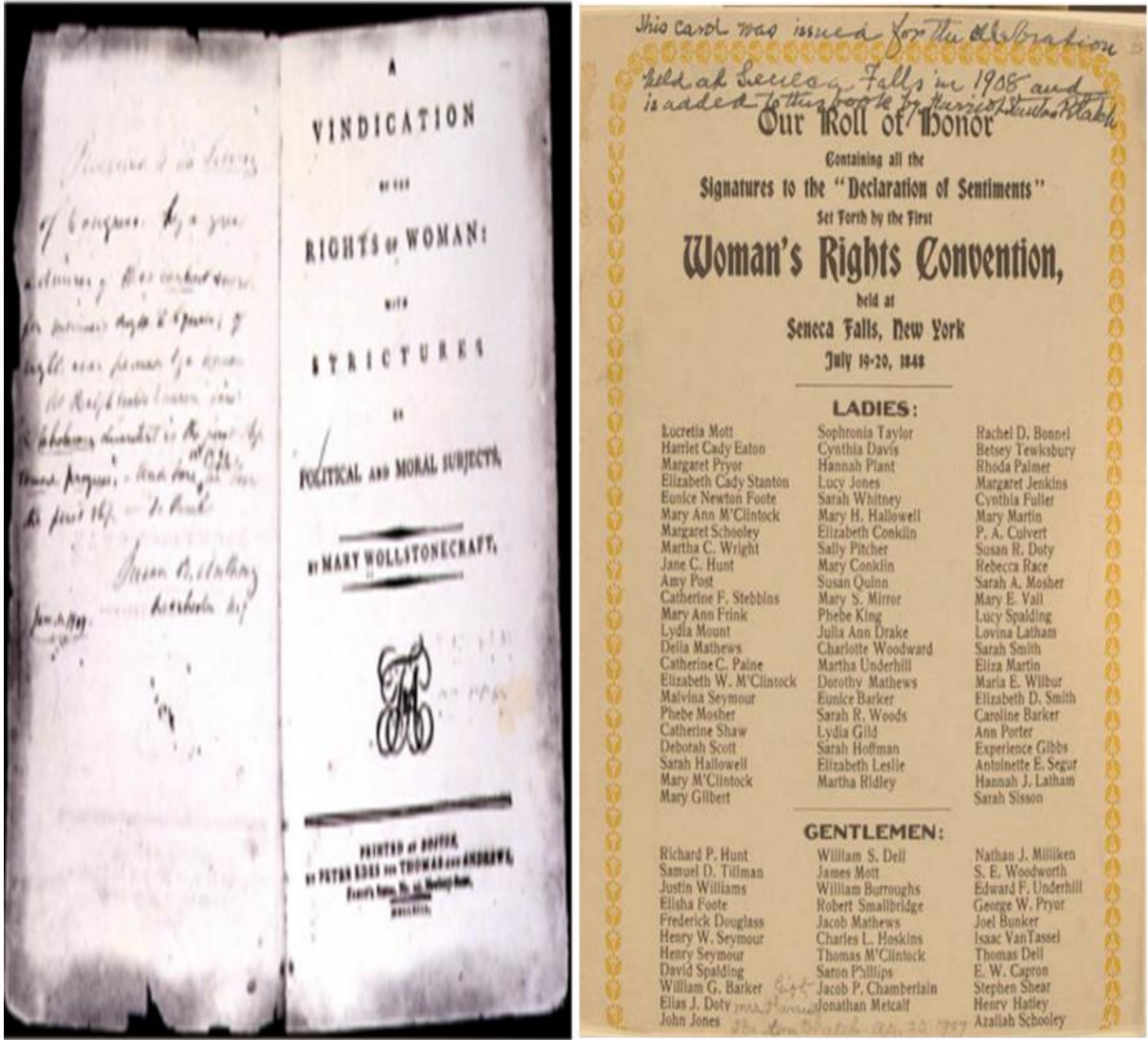
Birinci dalga kadın hareketlerinde özellikle kadının araçsal konumu ve siyasal alandaki ikincil statüsü üzerine eleştirel yaklaşımlar getirilmiştir. Bu dönemdeki kadın hareketlerinin temel felsefesini kadının siyasal hak arayışları oluşturmuştur. Bu durumun temelinde siyasal alanda hak kazanımı diğer alanlarda kadını sınırlayan ve haklarını elinden alan sorunların çözümünü sağlayacağı düşüncesi yaygın bir kanaat olarak görülmektedir (Binici, 2013).

Birinci dalga kadın hareketleri açısından siyasal katılımın önemini yanı sıra, bu dönemdeki kadın hareketlerinin en öncelikli özelliklerinden birisi de kadınların örgütlü şekilde hareket etmesi gerektiği düşüncesidir. Bu dönemin feminist aydınları açısından kadınların belirli organizasyon kümeleri ya da örgütlü yapıları altında hareket etmeden siyasal hak kazanımlarını elde etmekte zorlanacakları ve hükümetler üzerinde baskı unsuru oluşturamayacakları düşüncesi hâkim kanaattir.

Bu bağlamda kadınların birinci dalgada örgütlü hareketleri üzerinde Amerikan ve Fransız devrimlerinde öncü kadın örgütlerinin ve ilk tecrübelerin önemli bir yer teşkil ettiği ifade edilebilir (Sarıküçük & Cevzi, 2013).

Birinci dalga kadın hareketleri ya da feminist hareketler sürecinde öne çıkan temel hususlardan birisi kadın hakları konusunda belirli bildirgelerin yayınlanması ve bu bildirgelerin geçmişten bugüne kadın hakları konusunda öncelikli evrensel sözleşmeler olduğu konusudur. Bu bağlamda (Taş, 2016, s. 167-169);

- Olympe de Gouges’in 1791’de yayınlanan “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”,
- Marry Wollstonecraft tarafından 1792’de yayınlanan “Kadın Haklarının Savunusu”,
- Elizabeth Cady Stanton’un 1848 tarihli “Duygusal Bildirisi”, en temel üç evrensel beyan olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 3: Kadın Hakları Alanında İlk Bildiriler

Birinci dalga feminist hareketlerin siyasal katılım açısından ortaya çıkardığı en önemli sonuç; İngiliz kolonisi olan Yeni Zelanda , Avustralya gibi ülkeler ile ABD, Kanada, İskandinav ülkeleri gibi 20. Yüzyılın ilk yarısında kadınlara seçme ve seçilme hakkı veren ülkelerde bu alanda kadınların temel haklarını elde etmeye başlamaları olmuştur (Sevim, 2005, s. 38) . Ancak bu durum kadınların siyasal katılımlarında mutlak anlamda etkin role sahip olmaları anlamına gelmemektedir.

Türkiye birinci dalga feminist hareketlerden tabandan etkilenen değil, elit toplumsal sınıflar açısından ve yukarıda aşağıya doğru yönetsel eksende etkilenmiş ülkelerden birisidir. Bu durum kadın hakları konusunda köklü bir mücadele süreci ile elde edilen hakları değil, daha çok Batılı modern gelişmelere intibak sağlamaya çalışan bir siyasal eğilimin pozitif yönlendirici etkisi olarak görülebilir.

3.2.3. İkinci Dalga Kadın Hareketleri

İkinci dalga kadın hareketleri, II. Dünya Savaşı sonrası gelişen toplumsal değişimlere bağlı olarak şekillenmiş ve 1960-1980 yılları arasında ortaya çıkmıştır. İkinci dalga kadın hareketlerinin ortaya çıkışında Soğuk Savaş dönemi ideolojik çatışmaların ve farklılaşmanın yoğun etkisi olduğu bilinmekle birlikte, ideolojik kamplaşma dışında kalan ve apolitik bir duruş sergileyen yeni toplumsal hareketler içerisinde feministlerin de bulunduğu ifade edilebilir.

İkinci dalga kadın hareketlerini birinci dalgadan ayıran temel özellik bir yandan küresel ölçekte gelişen post-kolonyal sürece yönelik tepkiler (Vietnam, Angola örnekleri), öte yandan kadın-erkek eşitliği konusunun ön plana çıkartılması hususlarıdır. Toplumsal cinsiyet olgusunun bu dönemde geliştiği düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet eksenli eşitsizliğe yönelik tepkilerin bir yansıması bu dalganın temel niteliği olarak değerlendirilebilir.

Kadının cinsiyet, siyasal haklar, ekonomik haklar, iş ve istihdam alanında eşitlik temelinde kendisini temsil edebilmesi bu dönemin diğer önemli özellikleridir. İkinci dalga kadın hareketlerinin ortaya çıkışı hakkında ve bu dönemin feminist örgütlenmeleri konusunda Brewer'ın yaklaşımı şu şekildedir

1960'lı yıllarda kadınlara yönelik uygulanagelen toplumsal cinsiyet ayrımı ve baskıya karşı büyük bir devrim gelişmekteydi. Dünya genelinde milyonlarca kadın, özellikle genç kadınlar, öğrenciler, çalışan kadınlar, ev hanımları dönemin otoriter yönetimlerine karşı isyan ediyorlardı.

Ayrıca Brewer kadın hareketleri konusunda bu dönemde yaşanan gelişmeleri ele alırken eşitlik konusuna da vurgu yapmıştır. Bu bağlamda (1992, s. 28).

Kadınların radikalleşme (hak arayışı konusunda) sürecinde ilk ülke ABD olmuştur. Bu kadın devrimi dalga dalga tüm dünyaya yayılmıştır. ... İkinci dalga feminist hareketler erkeklerle eksiksiz ve koşulsuz bir eşitlik istemekteydiler. Kürtaj yasağı, kadın bedeni üzerindeki kontrol, aile sisteminin oluşturduğu baskı gibi etmenlere yönelik eleştiriler getirilmiştir.

İkinci dalga kadın hareketlerinin eşitlik odağında şekillenmesinin ideolojik arka planında neo-anarşist akımların ve sosyalist düşüncelerin etkisi kayda değer nitelikte olmuştur. Birinci dalga kadın hareketlerinin kadının siyasal alanda belirli hakları elde etmesinde

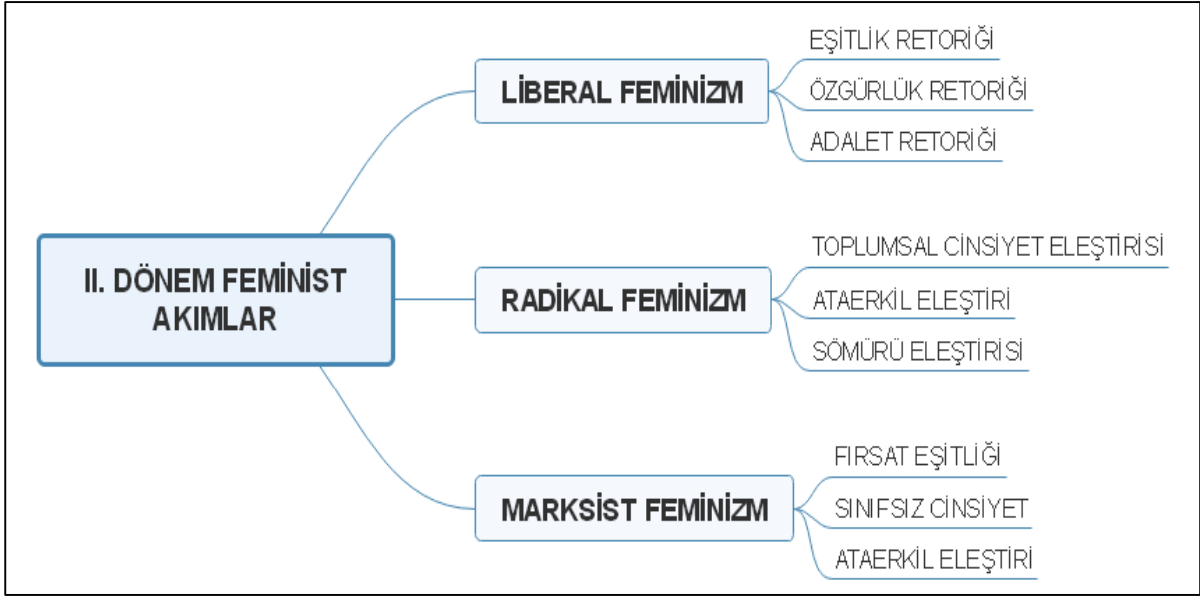
oluşturduğu pozitif katkıya ek olarak, ikinci dalga kadın hareketleri siyasal alanda kadının katılımını salt siyasal partiler ya da seçme-seçilme anlamında şekillenmemiştir.

Daha çok toplumsal baskı unsuru olan STK'larda yer alma ve kadının çok boyutlu sorunlarının siyasal alana kanalize edilmesinde önemli etkiler yaratmıştır. Bu dönemde kadının toplumsal cinsiyet bağlamında ayrıştırılmasına karşı ya da eşitlik ekseninde hak arayışı konularında başı çeken düşünürler ve eserlerine bakıldığında aşağıda belirtilenlere yer verilebilir (goodreads, 2018);

- Simone de Beauvoir “The Second Sex” (İkinci Cins, 1956),
- Betty Freidan’ın “The Feminine Mystique” (Kadınlığın Gizemi, 1963),
- Germaine Greer’in “The Female Eunuch” (Hadım Edilmiş Kadın, 1970),
- Shulamith Firestone “The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution” (Cinsiyetin Diyalektiği: Feminist Devrim Meselesi, 1970)
- Kate Millett’in “Sexual Politics” (Cinsiyet Siyaseti, 1979).

Yukarıda belirtilen eserler ikinci dalga kadın hareketlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında ayrıştırılması ve öteki görülmesine karşı entelektüel farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmalardır ve bu bağlamda feminist tepkiselliğini yansıtmaktadır. Ayrıca bu dönemde feminizm farklı kollara ve alt kollara ayrılmaya başlamıştır (Çakır, 2012, s. 435-436). Söz konusu farklı kollar içerisinde üç ana akım (Dikici, 2016, s. 524-529).;

- Liberal Feminizm
- Marksist-Sosyalist Feminizm
- Radikal Feminizmdir.

Şekil 4: İkinci Dalga Feminist Akımlar

3.2.4. Üçüncü Dalga Kadın Hareketleri (Postfeminist Dönem)

İkinci dalga kadın hareketlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında oluşturduğu farkındalık özellikle kadın-erkek eşitliği üzerinde daha yoğun şekilde farkındalığın sağlanmasına katkı sunmuştur. Bu durum 1990'lı yıllara gelindiğinde bilgi iletişim teknolojisinin gelişmesi, Sovyet Bloku'nun çöküşü ve Soğuk Savaş'ın bitmesi, ideolojilerin 1990 sonrası daralma sürecine girmesi, küreselleşmenin hızla etkisini hissettirmesi ve yeni toplumsal hareketlerin daha yoğun tartışılması gibi faktörler kadın hareketlerinde yeni bir dönemin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Üçüncü dalga kadın hareketleri 1990 sonrasında post-feminizm olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçteki kadın hareketlerinin öne çıkan nitelikleri farklı kültürel dokulardan, kimliklerden, etnik yapılardan, inanç ve dinlerden ya da ırklardan kadınları bir çatı altında bir araya getirmesi olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda öncelikli olarak ABD'de kullanılan post-feminizm kavramı ABD'de Yargı kararlarını protesto etmek amacıyla gündeme getirilmiştir. Bu bağlamda ABD'de ki feministlerin ve kadın hareketi öncülerinin kolektif hareket etmesi amaçlanmıştır (Türkoğlu, 2015).

Üçüncü dalga kadın hareketlerinin dört asli kuramdan/teoriden oluştuğu ifade edilebilir. Bu teoriler konusunda Colman'ın yaklaşımında aşağıda belirtilen tasnif yapılmıştır (2009, s. 3-9);

- İnter-seksionalist teori,
- Post-modernist/post-yapısalcı teoriler,
- Post-kolonial feminist kuram,
- Genç-feministlerin yeni dönem güncesi şeklindedir.

Üçüncü dalga kadın hareketleri, birinci ve ikinci kadın hareketlerine yönelik ortaya koyduğu eleştiriler sebebiyle “postmodern feminizm” olarak adlandırılmıştır. Postmodern feminizm her ne kadar ilk iki dalga kadın hareketinin devamı niteliğinde olsa da, bu hareketlerin kadının asli sorunlarını köklü şekilde ele alamadığını vurgulamıştır.

Üçüncü dalga kadın hareketlerinde özellikle kadın ve erkek eşitliğinden ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine getirilen eleştirilerden çok, kadının kadın olmasından kaynaklanan bedensel bütünlüğü ve bedeni üzerindeki haklarına her tür dış müdahaleye karşı olması üzerine yoğunlaştığı ifade edilebilir. Bu bağlamda üçüncü dalgada kadın ve beden olguları ön plana çıkartılmış ve kadının bireysel her tür tercihi onun en temel hakkı olarak vurgulanmıştır. Postmodern feminizm akımı üçüncü dalga kadın hareketlerini geleneksel batı tarzı bir mücadele olduğu yönünde kemikleşen genel kanıyı çürütmeye çalışmıştır (Özveri, 2009, s. 209).

Üçüncü dalga kadın hareketlerinin bir diğer ve en önemli yönü ise patriarkal sisteme karşı ağır eleştiriler getirmesidir. Kadın üzerindeki her tür denetime ve otoriteye karşı olan bu yaklaşımın pratik yansımaları günümüzdeki “femen eylemleri” olarak görülebilmektedir (Güdekli, 2016). Femen eylemleri post-modern feminist akımın beden olgusu üzerine yoğunlaşması ile patriarkal eleştirisinin birleşiminin yansıması şeklinde de değerlendirilebilir.

3.3.Türkiye’de Kadın Hakları ve Elde Ediliş Süreci

Türkiye’de kadın hareketlerinin gelişimi Osmanlı’da modernleşme süreci ile paralel şekilde gelişmiştir. Bu bağlamda Batılılaşma sürecine paralel şekilde kadın hakları konusunda adımlar atılmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Ancak Türkiye’de kadın haklarının gelişimi tabanda şekillenen bir toplumsal hareketten ziyade, elit bir hareket olarak gelişmiş, ağırlıklı olarak İstanbul’da ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de kadın hareketlerinin gelişimi zamansal açıdan değerlendirildiğinde Sancar’ın yaptığı kronolojik yaklaşımın kayda değer ve kapsamlı olduğu görülmektedir. Sancar

Türkiye’de kadın hareketlerinin gelişimini aşağıda belirtilen sıralamaya göre tasnif etmiştir (2011, s. 68);

- 1860-1930: Geç dönem modernleşme ve ulus inşa dönemi kadın hareketleri,
- 1930-1965: Kentleşme süreci ve kadın haklarının gelişimi,
- 1968-1985: Sosyal refah ve sınıf siyaseti anlayışı süreci,
- 1986-1995: Bağımsız radikal feminist dönem,
- 1995-2000: Küresel feminizm süreci,
- 2000-2005: Kamu kurumlarında kurumsallaşma ve kadın örgütlerinin ittifakı,
- 2005-... : Apolitik politikleşme, proje feminist dönem.

Yukarıda belirtilen 7 aşamalı tasnifte ulusal ölçekte Türkiye’de kadın hareketlerinin gelişim seyri özetlenmiştir. Bu süreçler ağırlıklı olarak sosyo-politik süreçler bağlamında değerlendirilebilir. Ancak Türkiye’de kadın hareketleri ile ilgili daha genel bir tasnif yapıldığında;

- Cumhuriyet Öncesi Dönem: Tanzimat Sonrası Osmanlı’da Kadın Hareketleri,
- Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri ve Siyasal Hak Kazanımları,
- Yakın Dönem Kadın Hareketleri ve Siyasal Katılım Faaliyetleri, şeklinde belirtilebilir.

3.3.1. Tanzimat Sonrası Osmanlı’da Kadın Hareketleri

Kadın hareketlerinin Türkiye’deki gelişim seyri açısından Tanzimat Dönemi temel çıkış noktası olarak nitelendirilebilir. Tanzimat sonrasında kadın hareketlerinin gelişimi özellikle batılı devletlerle kurulan ilişkilere paralel şekilde gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler içerisinde kadın haklarını konu alan neşriyatlar ön plana çıkarken, bazı öncü kadın aydınların bu alanda pratiğe yönelik adımlar atmaya çalıştıkları bilinmektedir (Aslan F. J., 2012, s. 73).

Tanzimat Fermanı (1839) sonrasında, Islahat (1856) ve Birinci Meşrutiyet (1876) devirlerinde de kadın hakları konusunda bazı gelişmeler yaşandığı ifade edilebilir. Bu değişim

döneminde Osmanlı'da siyasal ve sosyal alanda yaşanan köklü dönüşüm dolaylı olarak kadınları da etkilemeye başlamıştır. Bu konuda Ortaylı (2001, s. 118-123), Tanzimat ve Islahat Fermanları ve Birinci Meşrutiyet devirlerinde yaşanan batılılaşmanın Osmanlı'da kadın haklarının gelişimini etkileyen en temel faktör olduğunu vurgulamıştır.

Birinci dalga kadın hareketlerinin Dünya genelinde ortaya çıktığı dönemde ön planda olan kadınların temel hakları ve siyasal katılım konusundaki arayışlar Osmanlı'da da kadınların belirli haklara kavuşması konusunda tartışılmaya başlanmıştır. Bu hakları konu alan temel hususlar içerisinde evlenme, boşanma, cariyeliğin sona erdirilmesi, miras hukuku kapsamında kadının hakları, kadının çalışma hayatındaki yeri, kadının eğitim hakkı ve siyasal katılım konuları yer almıştır (Aslan F. J., 2012, s. 73).

Osmanlı'nın son döneminde kadın haklarını konu alan neşriyatların ağırlıklı olarak Batılı kadınların sahip oldukları hakları rol model aldıkları ve kadının sosyal, siyasal, ekonomik hayattaki araçsal pozisyonunun sorgulandığı görülmüştür (Kaplan L. , 1998, s. 7-8). Berktaş'a göre Osmanlı döneminde kadın hareketlerinin ortaya çıkışı ve bu alanda yaşanan uyanış ya da değişim süreci şu şekilde ifade edilmiştir (2010, akt. Aslan . J. 2012, s. 74);

Osmanlı kadınları da, bir zaman aralığı ile ama özünde aynı çerçeve içinde, tıpkı Batılı hemcinsleri gibi özsel eşitlik talebinde bulunuyor ve "biz de insan değil miyiz?" diye soruyorlardı: "Şurasını iyi bilmek gerekir ki, ne erkekler kadınlara hizmetkâr ne de kadınlar erkeklere cariye olmak için yaratılmıştır... El ayak, göz akıl gibi vasıtalarda bizim erkeklerden ne farkımız var? Biz de insan değil miyiz?" (1868'de yayına başlayan Terakki gazetesinde yazan Rabia Hanım). Buna bağlı olarak, Osmanlı kadınları açısından "birey" ve "yurttaş" olma taleplerinin dile getirildiğini görüyoruz. Üstelik daha 20. Yüzyılın başında siyasal haklarını, oy hakkını elde edeceklerini tasavvur ediyorlar. Örneğin, kadınlar Dünyası'nda 1913 yılında yer alan bir yazıda, oy hakkının kazanılmasının çok da uzun bir zaman almayacağı tahmininde bulunularak bu konuda ileriye dönük bir tahmin de yapılmaktadır.

Yukarıda belirtilen kadın hareketleri kapsamındaki uyanış süreci sadece düşünce planında değil, bazı yönleriyle pratiğe de aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kadın derneklerinin oluşturulması süreç içerisindeki en önemli adım olarak görülmüştür. Bu bağlamda Osmanlı'da ve Milli Mücadele döneminde kadın dernekleri ya da oluşumları ele alındığında (Aslan F. J., 2012, s. 74);

- Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti,
- İttihat ve Terakki Kadınlar Derneği,

- Teali-i Nisvan Cemiyeti,
- Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyeti,
- Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye,
- Mamulat-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyeti,
- Teali-i Vatani Osmani Hanımlar Cemiyeti,
- Müdafaa-i Hukukî Nisvan Cemiyeti, şeklinde özetlenebilir.

3.3.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri ve Siyasal Hak Kazanımları

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye’de yaşanan köklü sosyal, siyasal ve kültürel değişimlerden en yoğun şekilde etkilenen kesimlerin başında kadınlar gelmektedir. Kadınlar açısından Cumhuriyet dönemi temel hakların elde edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların Cumhuriyet dönemi ile beraber Batılılaşma sürecine paralel şekilde siyasal hak kazanımları bağlamında belirli haklara eriştiği bilinmektedir.

Cumhuriyet dönemi kadın haklarının devlet eliyle ve kontrolü altında kadınlara sunulduğu bir gerçeklik olsa da Atatürk’ün ve devrim uygulayıcılarının bu dönemde tabandan gelen bir kadın hareketi ile bu süreci geliştirmeleri için uygun şartların olmadığı bilinen bir gerçekliktir. Bu nedenle Say’ın belirttiği (1998, s. 3) “Atatürk dönemindeki devlet fetişizmi kadın haklarının elde edilmesinde temel dayanaktır” şeklindeki düşüncelerin dönemin sosyolojik gerçekliğini ele almadan ortaya konulan bir yaklaşım olduğu ifade edilebilir.

Cumhuriyet dönemi kadın hakları konusunda atılan adımlar değerlendirildiğinde (Demir, 2002);

- 1923 yılında İstanbul merkezli Kadın Fırkası kurulması çalışmaları,
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile karma eğitime geçilmesi (3 Mart 1924),
- 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği’nin kurulması,
- 1930 yılında Belediye Kanununda yapılan düzenleme ile kadınların yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşları,

- 1934 yılında kadınların seçilme hakkını elde etmeleri,
- 1935 yılında TBMM'ye 18 kadın vekilin girmesi (seçilmesi), olarak özetlenebilir.

3.3.3. Yakın Dönem Kadın Hareketleri ve Siyasal Katılım Faaliyetleri

Cumhuriyet dönemi ile birlikte kadınların siyasal katılımı konusunda belirli haklara kavuştukları bilinmektedir. Ancak kadınların bu haklara kavuşmaları toplumsal düzlemde köklü bir kadın hamlesi ve aydınlanması olarak şekillendiğini ifade etmek güçtür. Daha çok kadınların vekil seçilmesi ve TBMM'deki nicelikleri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. 1935 seçimlerinden sonra yapılan seçimlerde kadınların aktif siyasal katılımlarının oldukça düşük seviyede kaldığı belirtilebilir. Bu durum Türk siyasetinde ataerkil yapının ve erkek egemen siyaset geleneğinin hüküm sürdüğünün göstergesi olarak düşünülebilir (Gökçimen, 2008, s. 5).

Kadınların seçilme hakkına sahip oldukları 1934 yılından sonra yapılan genel seçimlerde vekil sayıları değerlendirildiğinde, siyasal katılım alanında kadınların edilgen durumda oldukları TBMM'deki niceliklerinden de anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1935-2011 yılları arasındaki seçimler değerlendirildiğinde aşağıda yer alan tabloda belirtilen kadın vekil sayıları görülmektedir (Keskin, 2011);

Tablo 3: Ülkelerde Kadınların Seçme Ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları

Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı
1935	395	18	4.6
1943	435	16	3.7
1950	487	3	0.6
1957	610	8	1.3
1965	450	8	1.8
1973	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1999	550	22	4.2
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	78	14.2

Yukarıda aktif siyasal katılımı yansıtan istatistik tablosuna bakıldığında Cumhuriyet döneminden günümüze kadınların siyasal katılımının 1999 yılına kadar oldukça düşük bir seyir izlediği görülmektedir. Bu durum yukarıda belirtilen geleneksel siyasi eğilimin erkek egemen bir bağlamda şekillenmesinden kaynaklanmaktadır.

1999 sonrasında Türkiye’de Avrupa Birliği ile ilişkilerin yoğunlaşması, bu bağlamda demokratikleşme sürecinin hızlanması kadın haklarının gelişmesi üzerinde doğrudan etki göstermiştir. Bununla birlikte 1980 sonrasında sosyolojik olarak merkez çevre ilişkisinde var olan duvarların yıkılması ve kırsal kesimde yaşayan kadınların da eğitim sürecine aktif katılımları uzun vadede siyasal katılımındaki etkinliklerini pozitif yönde etkilemiştir.

Türkiye’de ikinci dalga kadın hareketlerinin yansımaları özellikle 1970’li yıllarda etkili şekilde kendisini göstermiştir. Bu dönemde 68 kuşağının Türkiye’deki etkinliğinin önemi yadsınamaz. Kadınların eşitlik ekseninde hak arayışlarının tabandan ziyade üniversite gençliği ve şehirli kadınların talebi olduğu da bilinen bir durumdur. Ancak Türkiye’de kadın hareketlerinin örgütlü bir temele sahip olması 1980 sonrası gelişme göstermiştir. Bu dönemden itibaren örgütlü kadın hareketleri ya da feminist örgütlenmelere öncülük eden kadınların elit kesimlerden olduğu ifade edilebilir. Bu alanda daha çok iş kadınları, aydın kesimler, akademisyenler, kentli orta sınıf kadınların öncü nitelikte rol aldıkları da görülmektedir (Çaha, 2003).

1980 sonrasındaki kadın hareketlerinin öncüleri olan bu gruplar, öncelikli olarak tarihsel perspektifte Türkiye’deki kadın hakları ve hareketlerinin gelişimini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu kapsamda Osmanlı’da öncü kadın hakları savunucuları hakkında ayrıntılı biyografik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca sadece Türkiye boyutu ile değil evrensel kadın hareketleri açısından da yaşanan gelişmeler etkili şekilde takip edilmeye çalışılmıştır (Demirdağ, 2017).

Türkiye’de kadın hakları ve siyasal katılım bağlamındaki gelişmeler 1990 sonrasında yoğunlaşmaya başlamıştır. 1990 sonrası kadın hareketleri, kadınların hakları konusundaki farkındalığın güçlenmesine paralel şekilde gelişme kaydetmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları olarak pek çok kadın derneği ve yapılanması teşkil edilmiştir.

Bu STK’lar içerisinde feminist hareketlerin öncü rol üstlendikleri de belirtilebilir. Türkiye çapında kadın örgütlenmeleri ve hareketleri alanında sosyalist düşünce akımlarının etkin rol oynadıkları dikkat çeken bir durumdur. Bu durumun Türkiye’de sol geleneğin kadın

konusundaki evrensel gelişmelere paralel tutumunun etkin rol oynadığı ifade edilebilir (Alkan, 2017).

Türkiye’de feminist hareketlerin güncel durumu, geniş bir örgütsel yelpazeye yayılmış olmakla birlikte, Türkiye’de kadınların geneli üzerinde yoğun bir etkiselliğe sahip olduğu söylenemez. Bu durum feminizm algısından kaynaklanmakla birlikte, feminist hareketlerin kendi yapısal durumlarını genişletme noktasında istenilen ölçüye ulaşamamalarından da kaynaklanmaktadır.

3.4.Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımdaki Yeri ve Siyasal Hakları

Türkiye’de kadınların siyasal katılımı konusunda genel durum, siyasi partiler ekseninde görev alan ya da vekil seçilen kadınlar odağında şekillendiği bilinmektedir. Ancak siyasal katılım konusunda, katılımı şekillendiren ve güçlendiren çok farklı araçlar ve yapısal unsurlar bulunmaktadır. 2000 sonrası Türkiye’de kadınların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamda etkin bir rol üstlenmeye başladıkları görülmekte olup, siyasal katılımında da sadece siyasi parti ya da meclis bünyesinde değil, STK’lar ve siyaset üzerindeki baskı gruplarında da etkin olmaya çalıştıkları ifade edilebilir.

3.4.1. Kadın Dernekleri

Türkiye’de kadın derneklerinin gelişimi 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği’nin kuruluşu ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından itibaren 1950’li yıllara kadar kurulan kadın derneklerinin ağırlıklı olarak kadınların eksiklikleri ve sorunlarına odaklandıklarını belirten Kılıç, bu derneklerin “kadın için örgütler” şeklinde nitelendirilmesinin daha doğru olacağını ifade etmiştir (Kavşut, 2015). Kadın derneklerinin 1950 sonrasında tedricen kadının gelişimi, siyasal katılımında etkin olması, STK’lar bünyesinde etkin rol almaları gibi alanlara yöneldikleri görülmektedir.

Güncel anlamda kadın derneklerin nicel durumunun toplam dernek sayısına göre oldukça sınırlı kaldığı ifade edilebilir. Bu bağlamda 2013 yılı verilerine göre kadın derneklerinin sayısı toplam dernek sayısının &1, 13’ü kadardır. Kadınların 2013 yılı verileri bağlamında toplam dernekler kapsamında üyelik sayılarına bakıldığında ise (Kavşut, 2015);

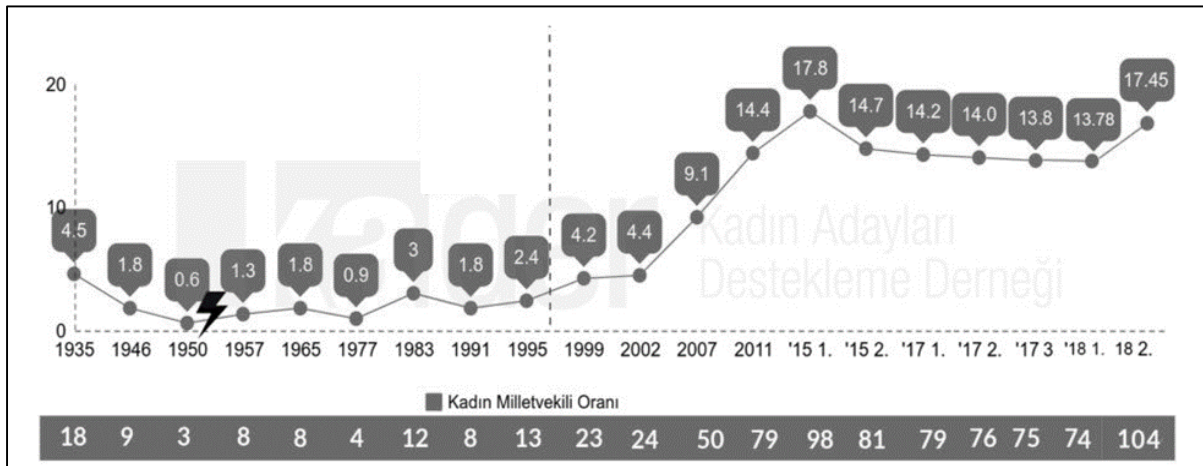
- Toplam dernek üye sayısı : 8.852.907
- Kadın üye sayısı : 1.606.739
- Kadın üye sayısı oranı : %18,15
- Toplam erkek nüfusu/dernek üyesi oranı : %19,3
- Toplam kadın nüfusu/dernek üyesi oranı : %4,32

Yukarıda belirtilen oranlar dikkate alındığında kadınların dernekler açısından üyelik oranlarının ve bu bağlamda sosyal ya da siyasal katılımlarının düşük bir niceliğe sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Kadınların dernek üyeliği oranının vekil oranına paralel bir trende sahip olması dernek üyelikleri ile siyasal katılım arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

Türkiye’de kadın derneklerinin kadınlara yönelik araştırmalarında ağırlıklı olarak kadınların siyasal katılımı konusuna önem verdikleri görülmektedir. Bu durumun yanı sıra yönetsel anlamda kadınların orantısız durumuna odaklanılmaktadır.

3.4.2. Siyasal Alanda Kadınların Durumu

Türkiye’de siyasal alanda kadınların temsiliyeti konusunda KA-DER’in yapmış olduğu güncel araştırmalara bakıldığında kadınların siyasal katılımında halen geri planda kaldıkları ve dünya ortalamasının gerisinde buldukları görülmektedir. Bu bağlamda KA-DER’in araştırması incelendiğinde aşağıda yer alan grafik ve tablolardaki sonuçlara bakılması faydalı olacaktır (KA-DER, 2018).

Grafik 1: Türkiye’de kadınların vekil oranları

Yukarıda yer alan vekil kadın sayılarının güncel oranı, kadınların siyasal katılımı kapsamında temel gösterge olarak sunulmaktadır. Ancak bu göstergelerin tek başına kadınların siyasal alandaki varlığını, etkinliklerini ve sorunlarını yansıtmadığı da belirtilmelidir.

Bu göstergenin yanı sıra KA-DER tarafından 2015 yılında yapılan bir başka araştırmada seçim sürecinde kadının siyasal katılımı odaklı veri analizinde aşağıda belirtilen tablo ortaya konulmuştur (2015, s. 9);

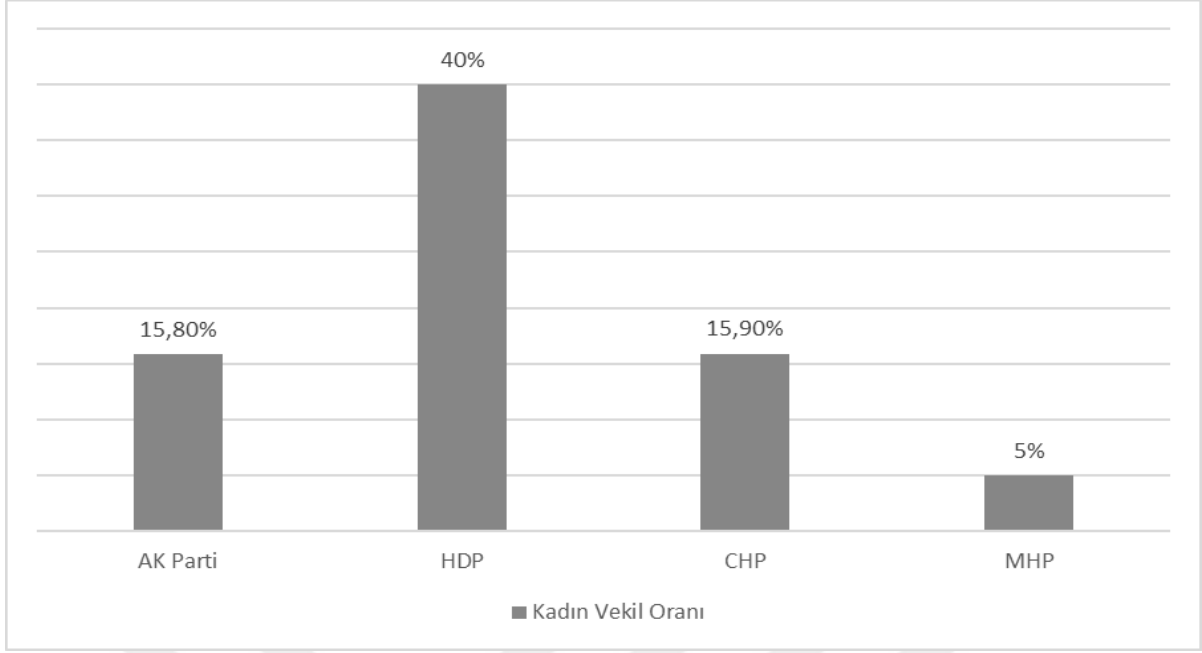
Tablo 4: Ülkelerde Kadınların Seçme ve Seçilme Hakları Bağlamında Siyasal Katılımları

NİCELİK ANALİZLERİ				
Marka	Adet	StxCm	Tiraj	R.E.(S)
Seçim Sonuçları	56.485	8.617.096	1.517.729.083	153.804.860
Kadın Kolları	34.102	4.749.663	145.807.407	23.991.444
Kadın Hakları	6.364	1.079.865	141.905.589	16.781.651
Kadın Aday	6.017	995.082	150.669.454	24.672.044
Kadın Vekil	5.772	907.430	163.705.499	16.273.731
Kadın Meclisi	4.894	570.639	26.850.715	2.282.421
Kadın Temsiliyeti	1.086	195.771	30.125.863	3.660.287
TBMM Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu	588	86.347	4.428.395	1.009.044
Sözüm Meclisten İçeri	22	3.819	555.815	130.406
Toplam	115.395	17.214.189	2.185.577.740	242.834.561

Bu tabloda belirtilen veriler incelendiğinde (KA-DER, 2015);

- Kadın vekil adayları ve vekillerle ilgili yapılan haber sayıları toplamı kadın kollarına ilişkin haberlerin üçte biri oranında olduğu,
- Seçim öncesi basın organlarının konuğu olan siyasetçi ve yorumcuların %90'dan fazlasının erkek olduğu,
- Genel kapsamda kadınlarla ilgili haberlerin toplam haberler içerisindeki niceliğinin düşük bir boyutta kaldığı görülmektedir.

2015 yılı genel seçim sonuçları bağlamında kadın vekil sayılarının partilere dağılımı yapıldığında ise cinsiyet kotası-eşitlik prensibini uygulayan HDP'nin diğer siyasi partilere göre daha yoğun oranda kadın temsiliyetine sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda KA-DER'in araştırma verilerine ilişkin grafik aşağıda yer almaktadır (2015, s. 14);

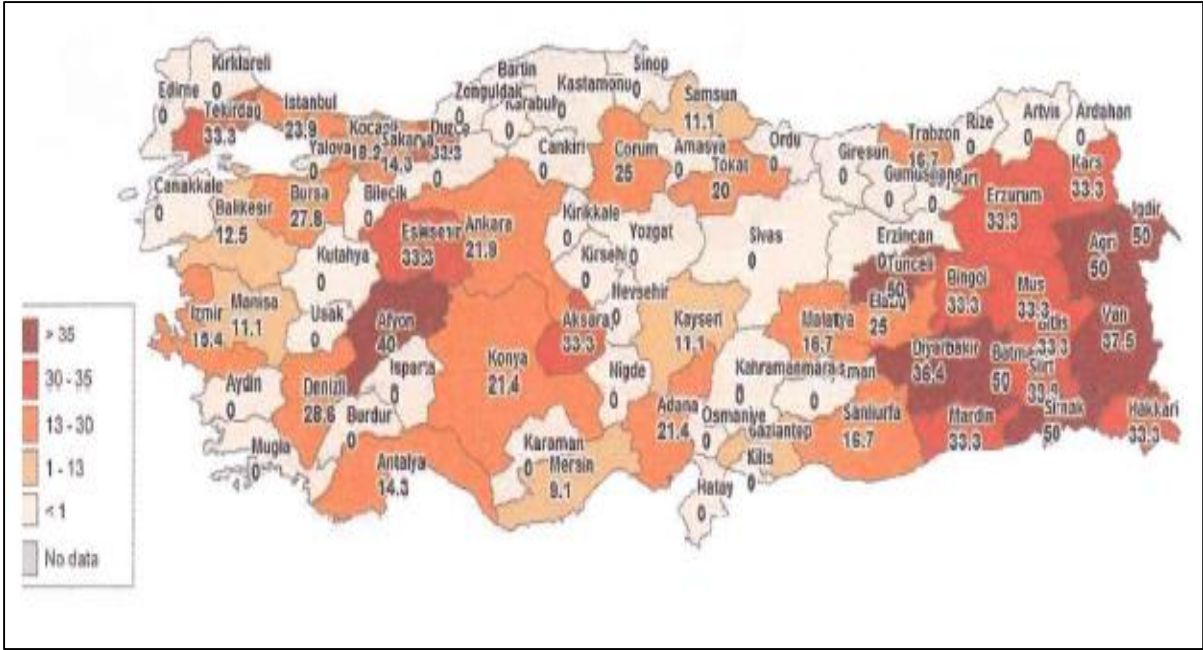

Grafik 2: 2015 Yılı Genel Seçimleri Kapsamında Partilere Göre Kadın Vekil dağılım Oranları

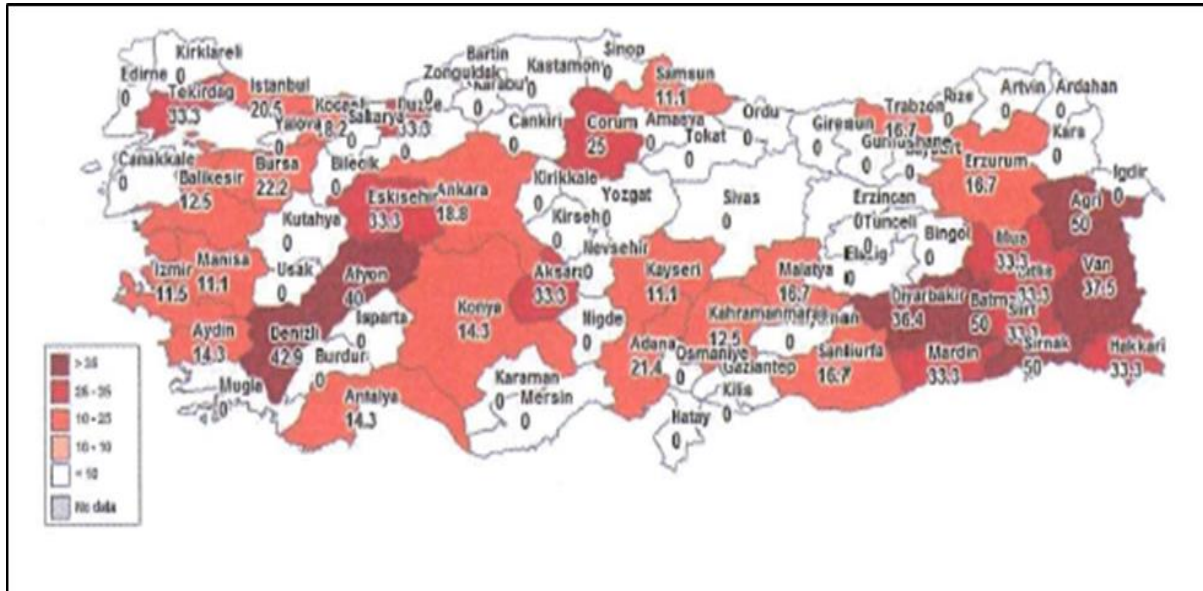
Yukarıda görüldüğü üzere kadın vekil sayısında HDP'nin %40 oranı ile diğer siyasi partilerden daha önce olduğu görülmektedir. Bu durum HDP'nin cinsiyet kotası olarak %40lık bir bandı kural olarak benimsemesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Diğer siyasi partilere bakıldığında ise AK Parti ve CHP'nin %16 bandında olduğu ve 2010 sonrası kadın vekil oranı ile paralel nicelikte buldukları görülmektedir.

MHP'nin ise kadın vekil oranı açısından diğer siyasi partilerden oldukça düşük seviyede kaldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda görülen tablo her bir siyasi partinin toplumsal tabandaki yansımaları olarak yorumlanabilir ve kadınların siyasal katılımının parti eğilimlerine ve partilerin taban çalışmalarında kadınların rollerine göre şekillendiği belirtilebilir.

Kadın vekillerin 25 ve 26. Dönemde illere göre dağılımı değerlendirildiğinde ise HDP'den kaynaklı olarak doğu illerinde daha yoğun bir durumun görüldüğü ifade edilebilir. Kadın vekil niceliğinin İç Anadolu ve Karadeniz'de diğer bölgelere göre zayıf kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda KADER'in araştırmasında il dağılımları aşağıda belirtilen haritada gösterilmiştir (2015, s. 16);

Harita 1: 25. Dönem Kadın Vekillerin İl Dağılımları

Harita 2: 26. Dönem Kadın Vekillerin İl Dağılımları

Siyasi partilerde kadınların temsiliyeti konusunda önem taşıyan öncelikli konu kadın kotasıdır. Kadınların siyasi partilerde yer alabilmeleri amacıyla bazı ülkelerde kadın-cinsiyet kotası sistemi oluşturulmaktadır. Böylelikle kadınların temsiliyetini arttırmaya yönelik siyasi partileri yönlendirici adımlar atılmaktadır. Ancak bu görüşe karşı olan ve cinsiyet kotasının kadınları eksik ve düşük varlıklar olarak görmek anlamına geleceğini düşünmektedir.

Türkiye’de AK Parti cinsiyet kotasına karşı olan ve bunun kadına sınır koymak anlamına geleceğini düşünen bir siyasi harekettir. Cinsiyet kotasını uygulayan HDP ise bu uygulamanın olmaması durumunda erkek egemen siyasetin yeniden baskın çıkacağını ve kadının temsiliyetini düşüreceğini öne sürmektedir (Beşli, 2015).

3.5. Toplumsal Cinsiyet ve Siyasi Katılım İlişkisinde Kısıtlayıcı Faktörler ve Çözümler

Kadının siyasi katılımı toplumsal değer ve kültürlere, coğrafyaya, sınıfsal farklılıklara, ekonomik faktörlere ve politik aktörlerin kadınlara yaklaşımlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet cinsiyetin toplumsal bağlamda değişkenlik gösteren yönlerini ele alması açısından kadının siyasal katılımı konusundaki sorunların açıklanmasında temel kavramsal bileşenlerden birisi olarak kullanılmaktadır (Tekelioğlu & Örtlek, 2013, s. 5).

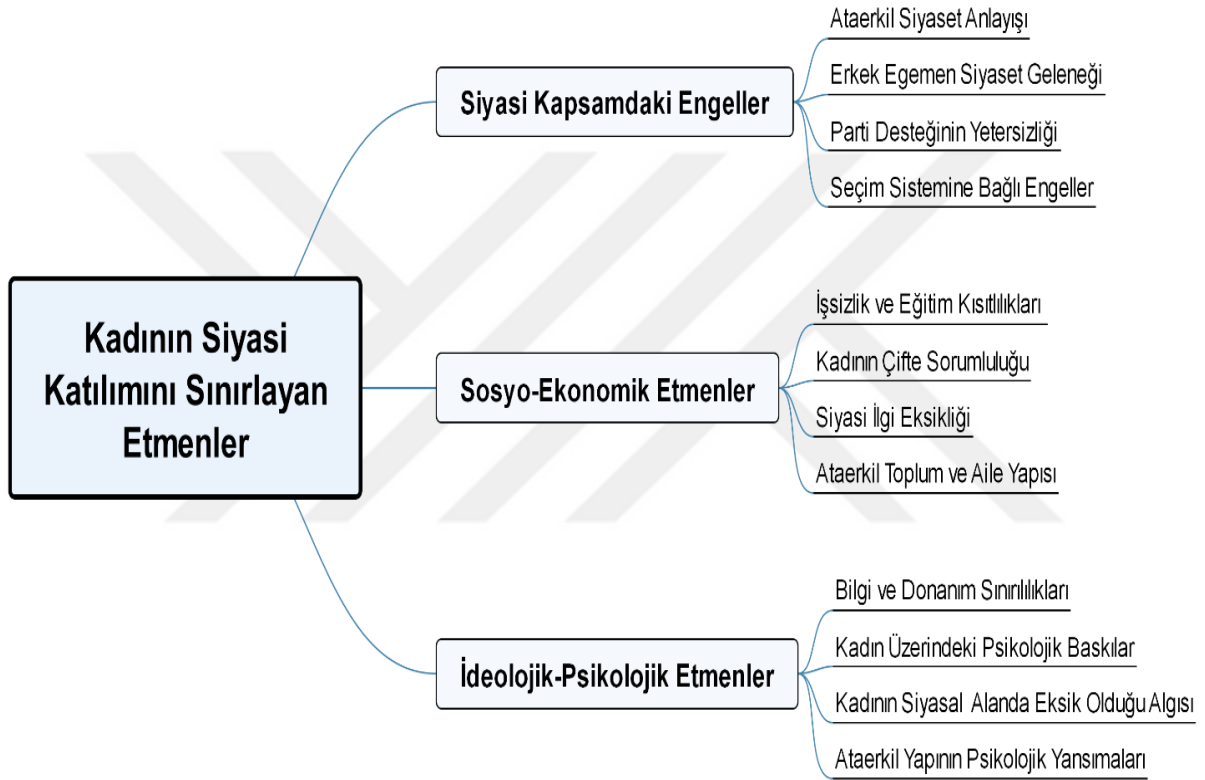
Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının siyasal katılımında belirli unsurların kısıtlayıcı faktörler olduğu literatürde sıklıkla dile getirilen bir husustur. Bu kısıtlayıcı sebepler toplumsal cinsiyet bağlamında kadını kadın olmasından dolayı ötekileştiren, ataerkil toplum düzenini siyasal alana yansıtan, kadının doğal benliğinin ve fitratının siyasal alanda pasif olduğunu düşünen yaklaşımlar başta olmak üzere yapısal sorunlar ekseninde kadınların siyasal katılımı önünde önemli engeller oluşturulmaktadır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının siyasal katılımını kısıtlayıcı faktörlere genel kapsamda bakıldığında Shevedova’nın (2005, s. 33-50) üç ana başlıkta bu hususları sıraladığı görülmektedir;

- Politik engeller,
- Sosyo-ekonomik engeller,
- İdeolojik ve psikolojik engeller.

Söz konusu bu üç ana engel dışında ülkelerin kendi özgün yapılarına göre farklı etmenlerin de engel statüsünde olabileceği düşünülebilir. Ancak bu üç ana etmenin geniş kapsamlı olması toplumsal cinsiyet bağlamında kadının siyasi katılımını engelleyen etmenlerin anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Ayrıca yukarıda belirtilen üç ana etmenin kendi altında alt bileşenlere sahip olduğu da ifade edilebilir. Bu çerçevede aşağıda yer alan şemada söz konusu üç engelin alt bileşenlerine yer verilmiştir (Shevedova, 2005);

Şekil 5: Kadının Siyasi Katılımını Sınırlayan Etmenler

3.5.1. Türkiye’de Siyasal Katılımı Kadınlar Açısından Zorlaştıran Nedenler

3.5.1.1. Siyasi Kapsamdaki Engeller

Yukarıda yer alan ve kadının siyasi katılımını engelleyici nitelikteki faktörleri genel kapsamda ortaya koyan hususlar değerlendirildiğinde öncelikle siyasi etmenlerin ele alınması gerekmektedir. Siyasi etmenler, kadının katılımında özne olması sebebiyle doğrudan kısıtlayıcı faktörleri kapsayan ana unsur olarak değerlendirilebilir.

Siyasi kısıtlayıcı etmenler içerisinde en köklü ve uzun soluklu unsurun ataerkil ve erkek egemen siyaset geleneği olduğu ifade edilebilir. Erkeğin kendisini siyasal alanın ve yönetim iradesinin öznesi olarak gördüğü bir sistemde kadının araçsal ve ikincil planda siyasal olanın edilgen boyutuna indirildiği ifade edilebilir. Tarihsel açıdan siyaset ve yönetimde maskülen tutum ve kabul ya da lider odaklı siyasette liderin erkek figürü ile temsili bu alanda kadını indirgemeci bir tutumun doğal olarak ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Demir, 2002; Demir, 2016).

Kadının siyasal alandaki engelleri içerisinde her ülkenin kendine özgü politik krizleri bulunmaktadır. Türkiye’de uzun yıllar başörtüsü sorunu kadının aktif siyasete ve yönetsel alana katılımını engellemiştir. Siyaset arenasında egemen baskın ideolojinin farklı ideolojileri “ötekileştirmesi” durumunda ve demokratik sistemdeki aksaklıkların yoğunlaşması halinde baskı ve yasaklayıcı faktörlerde artış yaşanmaktadır.

Siyasi kısıtlayıcı etmenler içerisinde yasal engellerin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Kadınların siyasal katılımını kısıtlayıcı düzenlemelerin ve özellikle seçim yasalarındaki daraltıcı unsurların varlığı doğrudan doğruya katılım üzerinde negatif yönlü bir etki oluşturmaktadır.

Siyasi partiler açısından kadına yönelik parti teşkilatlarında etkin katılımı sağlayıcı çalışmaların yapılmaması, siyasi parti teşkilat yönetimlerinin lokal ölçekte kadına karşı erkek egemen bir tutum sergilemeleri ve parti programında kadının siyasal katılımını teşvik edici unsurların olmaması doğrudan doğruya toplumsal cinsiyet bağlamında kadının siyasal katılımını indirgeyen ya da durduran etmenler olarak görülebilir (Atabey, 2017).

3.5.1.2. Sosyo-Ekonomik Engeller

Kadının siyasal katılımını engelleyen bir diğer ana unsur ise sosyo-ekonomik engellerdir. Kadının ekonomik anlamda bağıl statüde bulunması, erkeğin aile içinde ya da toplumsal boyutta kadına karşı baskın bir rol sahibi olmasını sağlamakta ve toplumsal cinsiyet ayrışması yaşanmaktadır.

Ekonomik özgürlüğün kadına sağladığı özgüven ve toplumsal alana etkin katılımı siyasal katılım açısından da kapı aralayıcı bir özellik taşımaktadır. Bu bağlamda kadının ev hanımı olması ya da dışarıda sürekli bir meşguliyete sahip bulunmaması da bir diğer kısıtlayıcı etmen olarak düşünülebilir (Akıncı, 2014).

Sosyolojik faktörler toplumsal cinsiyet ayrışmasında ve kadının kısıtlanmasında en köklü faktörlerden bir diğeri olarak görülebilir. Bir toplumun kültürel dinamiklerinde kadının ikincil ve araçsal pozisyonda kalması doğal olarak kadına doğrudan ya da dolaylı şekilde yönetme erkinin verilmemesi sonucu doğurmaktadır (Aslan Y. , 2016). Çocuk yaşta evlendirme geleneğinin olduğu, kız çocuklarının okula gönderilmesine karşı bir tutum sergilenen yörelerde kadının siyasal katılımında etkin olmasını sağlayabilecek unsurların yokluğu durumu ortaya çıkmaktadır.

Ancak Türkiye’de istisna bir örnek olarak HDP’nin seçmen üzerinde etkili olduğu illerde dikotomik bir durumun yaşandığını söylemek gerekmektedir. Bir yandan aşiret geleneği devam ederken, öte yandan kadın vekil sayısı ya da siyasal katılımında yoğunluğun olması, siyasi partinin ideolojik argümanları içerisinde kadının ayrıcalıklı tutulması bağlamında açıklanabilir.

3.5.1.3. *İdeolojik-Psikolojik Engeller*

Kadının toplumsal cinsiyet bağlamında siyasal katılımını sınırlayan ideolojik engeller, özellikle eğitim eksikliği, ya da kadının geleneksel olarak siyasal ya da ideolojik olana ilgisiz kalmasından kaynaklanabilmektedir. Kadının ideolojik anlamda yetersiz olmasının bir diğer sebebi ise örgütlü toplum bilincinin ve katılımının olmamasından kaynaklanmaktadır. Kadın örgütlenmelerinin eksikliği siyasal tutum sergileyebilecek bir düşünce ya da ideolojiye sahip olunamamasına yol açabilmektedir (Shevedova, 2005).

Türkiye’de kadının siyasal katılımını engelleyen faktörler açısından ideolojik etmenlerin özellikle kadının fikirsel konularda ataerkil toplumsal yapının geleneksel kodlarına bağlı olarak sınırlandırma eğilimi önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Psikolojik açıdan sınırlayıcı unsurlar dışsal etmenlerle ilişkili olarak şekillenmektedir. Özellikle aile ve mahalle baskısının kadında oluşturduğu içe kapanma durumu kadının siyasal olana yönelmesini engelleyen en temel psikolojik sınırlayıcı etmen olarak değerlendirilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yukarıda sunulan hipotezlere ilişkin verilerin toplanması amacıyla, bu tezin araştırma safhasında veri toplama aracı olarak anket uygulaması kullanılmış, içerisinde demografik sorularla birlikte 5’li likert ölçeğine dayalı olarak konuya ilişkin daha önceki siyasal katılım araştırmalarında kullanılan anket daha önce Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Başak Solmaz danışmanlığında, Gökhan Tekin tarafından hazırlanan “Gençlerin Siyasal Katılımında Kitle İletişim Araçlarının Rolü” adlı yüksek lisans tez çalışması anketinden faydalanılmış olup “Öğretmenlerin Siyasal Katılımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü” çalışmasına uyarlanan araştırmanın problem cümlelerine cevap üretecek şekilde, cinsiyet, branş vb. konulara ilişkin sorular eklenmiştir. Uygulama aşaması öncesinde, siyaset bilimi alanında yetkin üç öğretim üyesinden uzman görüşü alınmış ve sorulara öneriler çerçevesinde son şekli verilmiştir. Bu bağlamda siyaset, siyasal katılım, siyasal katılımı etkileyen faktörler, toplumsal cinsiyet ve siyasal katılım ilişkisi, Dünya’da kadın hareketleri (feminist hareketler), Türkiye’de kadın haklarının gelişimi süreci, kadınların Türkiye’de siyasal katılımları konular ekseninde yerli ve yabancı akademik makaleler, kitaplar, dergiler, süreli yayınlarda yer alan çalışmalar, doktora ve yüksek lisans çalışmaları, konferans ve sempozyum bildirileri gibi kaynaklardan istifade edilmiştir.

Literatür incelemesi sonrası oluşturulan araştırma problemlerinden hipotezler türetilmiş; hipotezlerdeki değişkenlere ilişkin olarak, anket uygulamasıyla toplanan veriler ise SPSS paket programında “tek örneklem t testi (fark testi)” vasıtasıyla analiz edilmiştir. Tek örneklem t testi, aynı örnekleme ait iki değişken arasında bir farklılaşma olup olmadığının test edilmesi amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir.

4.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma modeli kullanılmış, veriler seçilen örnekleme bulunan öğretmenlere, literatürde daha önce siyasal katılıma ilişkin kullanılmış olan bir anketin uygulanması vasıtasıyla toplanarak, SPSS paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Öncelikle araştırmaya katılanlardan temin edilen demografik verilere dayalı olarak frekans analizleri yapılmış ve sonuçları ilgili başlıklar altında sunulmuştur. Sonrasında ise test edilen hipotezlere uygun olarak, “Toplumsal cinsiyet” bağımsız değişkenine göre siyasete karşı ilgi bağımlı değişkeninin, “Branş” a göre (bağımsız değişken) siyasete karşı ilgi bağımlı

değişkeninin farklılaşıp farklılaşmadığı ve yine bu ana hipotezler kapsamında geliştirilen alt hipotezlerin testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Bulgular ve Tartışma başlığı altında sunulmuştur.

4.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Öğretmenlerin siyaset katılımı üzerinde cinsiyetin rolüne ilişkin bu çalışmanın evrenini Gaziantep İli'nde görevli olan öğretmenler oluşturmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin çoğu kamu görevlisi olduğundan ve ankete katılımları konusunda sınırlılık hissettiklerinden, tüm evrenden rastgele örnekleme tekniği ile seçim yapılması mümkün görülmemiştir. Buna bağlı olarak örneklem seçiminde olasılıklı olmayan örneklem tekniklerinden “Kartopu” metodu kullanılmıştır. Kartopu örnekleme araştırmacının, araştırmaya dahi edileceği deneklere ulaşmakta zorluk yaşadığı durumlarda araştırmaya uygun ulaşılabilen denekler vasıtasıyla, onların tanıdığı deneklere ulaşılması ile ulaşılması ile oluşturulan örneklem tekniğidir.(Gürbüz, ŞAHİN 2015:131) Yine de olumlu dönüş alınarak ankete katılmayı kabul eden 196 öğretmene ulaşılabilmiş olması, araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bu husus genelleme yapılabilmesi açısından gelecekteki çalışmalarda da bir sınırlılık olarak dikkate alınmalı, izleyebilecek müstakbel çalışmaların da sonuçlarıyla birlikte bir meta analizi sonrasında daha sağlıklı genellemelerin yapılabilmesine olanak sağlayacağı değerlendirilmelidir.

4.3.Araştırmada Veri Toplama Araçları

Öğretmenlerin toplumsal cinsiyetlerinin siyaset katılımlarına ilişkisinin incelenmesine ilişkin 196 katılımcıya anket uygulanmıştır. Uygulanan anket daha önce Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Başak Solmaz danışmanlığında, Gökhan Tekin tarafından hazırlanan “Gençlerin Siyaset Katılımında Kitle İletişim Araçlarının Rolü” adlı yüksek lisans tez çalışması anketinden faydalanılmış olup “Öğretmenlerin Siyaset Katılımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü” çalışmasına uyarlanmıştır. Çalışmanın verileri Kolmogorov ve Simirnov normal dağılım testi ve skewness- kurtosis çarpıklık basıklık testleri ile incelenerek verilerin normal dağılmadığı görülmüştür ($p < 0,05$). Çalışmanın güvenilirliği için Cronbach alpha testi uygulanmıştır. Veriler normal dağılıma uymadığı için verilerin analizinde non-parametrik testler Mann Whitney U testi (2’li gruplar) kullanılmıştır. Analiz için ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. $P < 0,05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

4.4.Verilerin Analizi ve Yorumlanması

4.4.1. Demografik Dağılım

Demografik Dağılıma ilişkin veriler aşağıda sunulmuştur:

Tablo 5: Katılımcıların demografik özelliklerinin dağılımı

	Dağılım	%
Cinsiyet		
Kadın	130	66,3
Erkek	66	33,7
Yaş		
17-21	7	3,6
22-28	78	39,8
29-33	30	15,3
34-40	38	19,4
41-45	24	12,2
46-50	6	3,1
51-55	6	3,1
56-60	4	2,0
61-65	3	1,5
Eğitim Durumu		
Üniversite	170	86,7
Yüksek lisans	22	11,2
Doktora	4	2,0
Medeni Durum		
Bekâr	98	50,0
Evli	82	41,8
Boşanmış	16	8,2
Çocuk Durumu		
Yok	107	54,6
Var	89	45,4
Mesleği		
Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	86,2
Spor ve Fen Bilimleri	27	13,8

Tablo 5'ta öğretmenlere yönelik demografik özellikler gösterilmiştir. Toplamda 130 kadın öğretmen ve 66 erkek öğretmen ankete katılmıştır. Bunların 170'i üniversite mezunu iken 22'si yüksek lisans ve 4'ü doktora mezunudur. 98 kişi bekar, 85 kişi evli ve 16 kişi ise boşanmıştır. 107 kişi çocuk sahibidir. Öğretmenlerin 169 Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar bölümlerinde, 27'si ise Spor ve Fen Bilimleri alanlarında görev yapmaktadır.

4.4.2. Siyasal katılıma ilişkin soruların dağılımları

Tablo 6: Katılımcıların siyaset ile ilgili görüşlerinin dağılımı

	Dağılım	%
Siyasete karşı ilginiz ne derecededir?		
Hiç ilgili değilim	21	10,7
Az ilgiliyim	78	39,8
İlgiliyim	77	39,3
Çok ilgiliyim	20	10,2
Ülkenizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi misiniz?		
Evet	165	84,2
Hayır	31	15,8
STK üyeliğiniz, bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliğiniz var mıdır?		
Evet	28	14,3
Hayır	168	85,7
Siyasala parti üyeliğiniz var mıdır?		
Evet	25	12,8
Hayır	171	87,2
Politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanır mısınız?		
Evet	120	61,2
Hayır	76	38,8
Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?		
Evet	67	34,2
Hayır	129	65,8
Arkadaşlarınız/aileniz ile siyaset üzerine tartışır mısınız?		
Evet	146	74,5
Hayır	50	25,5
Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?		
Evet	67	34,2
Hayır	129	65,8
Seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında bilgi edinir misiniz?		
Evet	158	80,6
Hayır	38	19,4
Politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?		
Evet	73	37,2
Hayır	123	62,8

Tablo 6 devamı

	Dağılım	%
Politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?		
Evet	73	37,2
Hayır	123	62,8
Sizce seçimlerde seçmenlerin oy davranışları üzerinde sosyal medya önemli bir araç mıdır?		
Evet	174	88,8
Hayır	22	11,2
Sizce siyasal görüşleri öğretmenlerin kariyerini olumlu ya da olumsuz etkilemekte midir?		
Evet	149	76,0
Hayır	47	24,0
Azınlıkta kalan siyasi görüşleri paylaşıyor olmak ya da muhalefet partileri ile aynı görüşte olmak ile mesleki sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?		
Evet	124	63,3
Hayır	72	36,7
Siyasi görüşleriniz evliyseniz eşinizle, bekar iseniz seçme ve seçilme yaşında olan diğer aile bireyleri ile uyumlu mudur?		
Evet	135	68,9
Hayır	61	31,1
Siyasi görüşlerinizi serbestçe dile getirebiliyor musunuz?		
Evet	109	55,6
Hayır	87	44,4

Tablo 6’da siyasal katılımı ilişkin soruların cevap dağılımı görülmektedir. Öğretmenlerin yaklaşık %10 siyasete karşı ilgili değilken %39 ilgili, %10 ise çok ilgilidir. Öğretmenlerin %84’ü ülkemizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibidir. Ancak %85’inin ise herhangi bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliği yoktur.

Yine %87'sinin siyasal parti üyeliği bulunmamaktadır. %61'i politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanmaktadır. Ancak %65'i seçimlerin halkın iradesini yansıttığını düşünmemektedir. %75 gibi büyük çoğunluğu çevresinde siyaset hakkında tartışmasına rağmen yine büyük çoğunluğu (%65) öğretmenlerin siyasal etkinliklerde bulunmaması gerektiğini düşünmektedir. %80'i seçimlerden önce bilgi edinmektedir. Ancak %62'si objektif haberlere ulaşamadığını düşünmektedir.

Ayrıca %88'i medyanın oy davranışları üzerinde etkisi olduğuna inanmaktadır. Öğretmenlerin siyasal görüşlerinin kendi kariyerlerinin etkileyeceğini yaklaşık %76'sı düşünmektedir. Yine %63'ü azınlıkta kalan siyasi görüşlerini paylaşmanın mesleki sorunlara yol açtığını düşünmektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%68) aile içi siyasi görüşleri uyumludur ve %55'i rahatça siyasi görüşlerini dile getirebilmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların siyaset tercihlerinin dağılımı

	Hiç etkilemez	Çok az etkiler	Kısmen etkiler	Çok etkiler	Çok fazla etkiler
Parti liderleri tercihinizi ne yoğunlukta etkiler?					
Dağılım	33	20	42	72	29
%	16,8	10,2	21,4	36,7	14,8
Parti politika ve projeleri siyasi tercihinizi ne derecede etkiler?					
Dağılım	25	15	53	68	35
%	12,8	7,7	27,0	34,7	17,9
Partilerdeki cinsiyet dağılımı siyasi tercihinizi ne derece etkileri					
Dağılım	70	42	48	29	7
%	35,7	21,4	24,5	14,8	3,6
Eğer bir STK/Vakıf/Dernek üyesi iseniz, üyesi olduğunuz dernek, STK veya vakıf siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	85	22	36	22	13
%	43,4	11,2	18,4	11,2	6,6
Eğer bir siyasi parti üyesi iseniz, üyesi olduğunuz siyasi parti siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	57	9	31	51	22
%	29,1	4,6	15,8	26,0	11,2
Basın ve medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	64	38	55	31	8
%	32,7	19,4	28,1	15,8	4,1
Sosyal medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	67	47	46	30	6
%	34,2	24,0	23,5	15,3	3,1
Güncel siyasi gelişmeler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	30	32	59	45	30
%	15,3	16,3	30,1	23,0	15,3
Medya ve basın, dini inanç, tutum ve gelenekler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	78	34	47	30	7
%	39,8	17,3	24,0	15,3	3,6
Siyasi partilerin geçmişten gelen imajları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	38	30	52	54	22
%	19,4	15,3	26,5	27,6	11,2
Memleket menfaatleri siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?					
Dağılım	16	9	31	65	75
%	8,2	4,6	15,8	33,2	38,3

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin %36'sı siyasi tercihlerinde parti liderlerinde etkilenmektedir. Ancak %16'sı ise hiç etkilenmemektedir. Yine parti politikaları öğretmenlerin

tercilerini %52'ye yakın olumlu etkilemektedir. Ancak parti cinsiyet dağılımı çoğunluğun tercihlerini etkilememektedir. Yine öğretmenlerin STK/Vakıf/Dernek üyesi olmaları üyesi oldukları dernek, STK veya vakıfın siyasi tercihleri kendi tercihlerini çoğunlukla etkilememektedir. Üyesi oldukları partinin siyasi parti tercihi üzerindeki etkisi %37 oranında olumlu iken %29 etkilemediğini düşünmektedir. Medya'nın siyasi tercihlerini etkilediğini düşünenler %20 civarında iken %32'si hiç etkilemediğini düşünmektedir. Yine sosyal medya gibi siyasi tercihlerini etkileme durumu benzerdir. Ancak güncel siyasi gelişmelerin öğretmenlerin yaklaşık %68'ini etkilediği görülmektedir. Medya ve basın, dini inanç, tutum ve gelenekler siyasi tercihlerini %43 civarında etkilerken %40 civarında da hiç etkilememektedir. Siyasi partilerin geçmişten gelen imajları siyasi tercihlerini %64 oranında etkilemektedir. En fazla siyasi tercihlerini etkileyen husus ise %78 civarında Memleket menfaatleridir.

Tablo 8: Katılımcıların siyasi görüşlerinin hayatları üzerindeki faktörlerin dağılımı

	Dağılım	%
Siyasi görüşlerinizin mesleki hayatınızı olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz?		
Evet	147	75
Hayır	49	25
Bir siyasal partiye üye olmak iş hayatınızda yükselmenize ya da zarar görmeye yol açar mı?		
Evet	146	74,5
Hayır	50	25,5
Sizin için önemli gördüğünüz bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılır mısınız?		
Evet	90	45,9
Hayır	106	54,1

Tablo 8'e göre öğretmenlerin %75'i siyasi görüşlerinin mesleki hayatlarını olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünmektedir. Yine %74'ü siyasal partiye üye olmak iş hayatında yükselmenize ya da zarar görmeye yol açtığını düşünmektedir. Ancak %54 gibi çoğunluk ise kendileri için önemli gördükleri bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılmamaktadır.

4.4.3. Verilerin normal dağılımının gösterilmesi değerleri

Kolmogrov-Simirnov, Shapiro-Wilk, Skewness ve Kurtosis testleri verilerin normal dağıldığının gösterilmesinde kullanılan testlerdir. Buna göre kullanılacak olan testin parametrik ya a non-parametrik olacağına karar verilir. Tablo 5'den de anlaşılacağı gibi skewnes ve kurtosis değerleri $\pm 1,5-2$ aralığında olmayan değerler olduğu için verilerin normal dağılmadığı kabul edilmiştir. Kolmogrov-Simirnov ve Shapiro-Wilk testlerinde $p > 0,05$ olması verilerin normal dağıldığını gösterir ancak Tablo 5'te $p < 0,05$ olduğu için verilerin normal dağılıma uymadığı görülmektedir.

Tablo 9: Siyasete ilişkin cevaplanan soruların çarpıklık ve basılık testleri

	Min	Max	Ort	SS	Skewness		Kurtosis	
					Değer	SH	Değer	SH
Soru 8	1,00	4,00	2,49	0,82	0,00	0,17	-0,50	0,35
Soru 9	1,00	2,00	1,16	0,37	1,89	0,17	1,58	0,35
Soru 10	1,00	2,00	1,86	0,35	-2,06	0,17	2,25	0,35
Soru 11	1,00	2,00	1,87	0,33	-2,25	0,17	3,10	0,35
Soru 12	1,00	2,00	1,39	0,49	0,46	0,17	-1,80	0,35
Soru 13	1,00	2,00	1,66	0,48	-0,67	0,17	-1,56	0,35
Soru 14	1,00	2,00	1,26	0,44	1,13	0,17	-0,73	0,35
Soru 15	1,00	2,00	1,66	0,48	-0,67	0,17	-1,56	0,35
Soru 16	1,00	2,00	1,19	0,40	1,56	0,17	0,44	0,35
Soru 17	1,00	2,00	1,63	0,48	-0,53	0,17	-1,74	0,35
Soru 18	1,00	2,00	1,11	0,32	2,48	0,17	4,17	0,35
Soru 19	1,00	2,00	1,24	0,43	1,23	0,17	-0,50	0,35
Soru 20	1,00	2,00	1,37	0,48	0,55	0,17	-1,71	0,35
Soru 21	1,00	2,00	1,31	0,46	0,82	0,17	-1,34	0,35
Soru 22	1,00	2,00	1,44	0,50	0,23	0,17	-1,97	0,35
Soru 23	1,00	5,00	3,22	1,30	-0,48	0,17	-0,89	0,35
Soru 24	1,00	5,00	3,37	1,23	-0,58	0,17	-0,51	0,35
Soru 25	1,00	5,00	2,29	1,20	0,45	0,17	-0,92	0,35
Soru 26	1,00	5,00	2,19	1,34	0,69	0,18	-0,84	0,36
Soru 27	1,00	5,00	2,84	1,48	-0,10	0,19	-1,49	0,37
Soru 28	1,00	5,00	2,39	1,21	0,32	0,17	-1,00	0,35
Soru 29	1,00	5,00	2,29	1,18	0,44	0,17	-0,91	0,35
Soru 30	1,00	5,00	3,07	1,27	-0,13	0,17	-0,95	0,35
Soru 31	1,00	5,00	2,26	1,23	0,47	0,17	-1,01	0,35
Soru 32	1,00	5,00	2,96	1,29	-0,16	0,17	-1,07	0,35
Soru 33	1,00	5,00	3,89	1,21	-1,08	0,17	0,36	0,35
Soru 34	1,00	2,00	1,25	0,43	1,16	0,17	-0,65	0,35
Soru 35	1,00	2,00	1,26	0,44	1,13	0,17	-0,73	0,35
Soru 36	1,00	2,00	1,54	0,50	-0,17	0,17	-1,99	0,35

(Min: minimum, Max: maximum, Ort: ortalama, SS: standart sapma, SH, standart hata)

Tablo 10: Siyasete ilişkin cevaplanan soruların normal dağılım testleri

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	<i>p</i>	İstatistik	df	<i>p</i>
Soru 8	0,234	170	0,000	0,871	170	0,000
Soru 9	0,504	170	0,000	0,454	170	0,000
Soru 10	0,518	170	0,000	0,404	170	0,000
Soru 11	0,516	170	0,000	0,413	170	0,000
Soru 12	0,392	170	0,000	0,622	170	0,000
Soru 13	0,434	170	0,000	0,586	170	0,000
Soru 14	0,463	170	0,000	0,546	170	0,000
Soru 15	0,413	170	0,000	0,607	170	0,000
Soru 16	0,491	170	0,000	0,490	170	0,000
Soru 17	0,413	170	0,000	0,607	170	0,000
Soru 18	0,530	170	0,000	0,342	170	0,000
Soru 19	0,466	170	0,000	0,541	170	0,000
Soru 20	0,404	170	0,000	0,614	170	0,000
Soru 21	0,437	170	0,000	0,583	170	0,000
Soru 22	0,362	170	0,000	0,634	170	0,000
Soru 23	0,239	170	0,000	0,867	170	0,000
Soru 24	0,217	170	0,000	0,878	170	0,000
Soru 25	0,219	170	0,000	0,861	170	0,000
Soru 26	0,282	170	0,000	0,810	170	0,000
Soru 27	0,227	170	0,000	0,835	170	0,000
Soru 28	0,207	170	0,000	0,870	170	0,000
Soru 29	0,204	170	0,000	0,866	170	0,000
Soru 30	0,160	170	0,000	0,907	170	0,000
Soru 31	0,252	170	0,000	0,839	170	0,000
Soru 32	0,183	170	0,000	0,891	170	0,000
Soru 33	0,236	170	0,000	0,823	170	0,000
Soru 34	0,480	170	0,000	0,514	170	0,000
Soru 35	0,458	170	0,000	0,555	170	0,000
Soru 36	0,365	170	0,000	0,633	170	0,000

(df: serbestlik derecesi, *p* anlamlılık; $p > 0,05$ normal dağılım olduğunu gösterir.)

4.4.4. Güvenirlik Analizi

Güvenilirlik kavramı, yapılan her ölçüm için gereklidir, çünkü güvenilir bir test ya da ankette yer alan soruların birbirleri ile olan tutarlılığını ve kullanılan ölçeğin ilgililenen sorunu ne derece yansıttığını ifade eder. Güvenilirlik, elde edilen ölçümler üzerindeki yorumlar ve daha sonra ortaya çıkarılabilecek analizler için bir temel teşkil eder. Anket çalışmalarında ikinci önemli bir durum ise anketim güvenilirliğidir. Burada anketin katılımcılar tarafından tarafsız olarak mı doldurulduğu yoksa sonuçlara proje sahibi tarafından müdahale mi edildiğinin cevabı aranır. Güvenirlik aralığı için Cronbach's Alpha yaygın olarak kullanılmaktadır (Kalaycı, 2008, s.405).

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Anketlerde istenen ise özellikle 0.70 ile 0.80 arasında olmasıdır. Çok güvenli sonuç çıkması olumsuz olarak düşünülebilir.

Tablo 12'deki 2 cevaplı soruların güvenirlik analizi sonucuna göre değer (0,653); $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olduğu için ölçek güvenilirdir. Yine Tablo 8'deki çoklu soruların güvenirlik analizi sonucuna göre değer (0,888); $0,80 \leq \alpha < 1,00$ aralığında olduğu için ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Tablo 11: İki seçenekli olan ölçeklerin güvenilirlik analizleri

2 cevaplı siyasal katılım soruları	Cronbach's Alpha
Ülkenizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi misiniz?	0,623
STK üyeliğiniz, bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliğiniz var mıdır?	0,648
Siyasala parti üyeliğiniz var mıdır?	0,636
Politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanır mısınız?	0,599
Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?	0,671
Arkadaşlarınız/aileniz ile siyaset üzerine tartışır mısınız?	0,604
Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?	0,613
Seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında bilgi edinir misiniz?	0,621
Politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?	0,665
Sizce seçimlerde seçmenlerin oy davranışları üzerinde sosyal medya önemli bir araç mıdır?	0,654
Sizce siyasal görüşleri öğretmenlerin kariyerini olumlu ya da olumsuz etkilemekte midir?	0,633
Azınlıkta kalan siyasi görüşleri paylaşıyor olmak ya da muhalefet partileri ile aynı görüşte olmak ile mesleki sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?	0,627
Siyasi görüşleriniz evliyseniz eşinizle, bekâr iseniz seçme ve seçilme yaşında olan diğer aile bireyleri ile uyumlu mudur?	0,633
Siyasi görüşlerinizi serbestçe dile getirebiliyor musunuz?	0,680
Siyasi görüşlerinizin mesleki hayatınızı olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz?	0,632
Bir siyasal partiye üye olmak iş hayatınızda yükselmeniz ya da zarar görmenize yol açar mı?	0,642
Sizin için önemli gördüğünüz bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılır mısınız?	0,614
Toplam	0,653

Tablo 12: Çoklu cevaplı olan ölçeklerin güvenilirlik analizleri

Çoklu cevaplı siyasal katılım soruları	Cronbach's Alpha
Siyasete karşı ilginiz ne derecededir?	0,886
Parti liderleri tercihinizi ne yoğunlukta etkiler	0,870
Parti politika ve projeleri siyasi tercihinizi ne derecede etkiler?	0,868
Partilerdeki cinsiyet dağılımı siyasi tercihinizi ne derece etkileri	0,887
Eğer bir STK/Vakıf/Dernek üyesi iseniz, üyesi olduğunuz dernek, STK veya vakıf siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,885
Eğer bir siyasi parti üyesi iseniz, üyesi olduğunuz siyasi parti siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,883
Basın ve medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,879
Sosyal medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,882
Güncel siyasi gelişmeler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,871
Medya ve basın, dini inanç, tutum ve gelenekler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,884
Siyasi partilerin geçmişten gelen imajları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,871
Memleket menfaatleri siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	0,878
Toplam	0,888

Toplumsal cinsiyetin siyasal katılım üzerindeki etkisi

H0: Toplumsal cinsiyete göre siyasete karşı ilgi farklılaşmamaktadır.

H1: Toplumsal cinsiyete göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmaktadır.

H2: Toplumsal cinsiyete göre, ülkedeki siyasal gelişmeler hakkındaki farkındalık farklılaşmaktadır.

H3: Toplumsal cinsiyete göre, STK üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H4: Toplumsal cinsiyete göre, siyasal parti üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H5: Toplumsal cinsiyet göre, politikanın toplumsal sorunları çözeceğine duyulan inanç arasında farklılaşma vardır

H6: Toplumsal cinsiyete göre, seçimlerin halk iradesini yansıtma durumuna göre ilişkin yaklaşım farklılaşmaktadır

H7: Toplumsal cinsiyete göre, sosyal çevreleri ile siyasi konuları tartışma düzeyleri farklılaşmaktadır.

H8: Toplumsal cinsiyete göre, öğretmenlerin aktif siyasi etkinlikte bulunmalarına ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H9: toplumsal cinsiyete göre, secimler öncesi seçimler öncesi adaylar ve siyasi partilere ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H10:Toplumsal cinsiyete göre, politik gündemle ilgili bilgilere ulaşabilme durumu farklılaşmaktadır

H11: Toplumsal cinsiyete göre, seçimlerde sosyal medyanın seçmen davranışı üzerindeki önemine ilişkin görüşler farklılaşmaktadır

H12:Toplumsal cinsiyete göre, siyasal görüşlerin öğretmenlerin kariyerleri üzerindeki etkisine ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır

H13: Toplumsal cinsiyete göre, muhalif siyasi görüşlerde olmanın mesleki sorunlar yaratmasına ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır.

H14: Toplumsal cinsiyete göre, eş veya yakın çevredekilerle benzer siyasi görüşler paylaşma durumu farklılaşmaktadır.

H15: Toplumsal cinsiyete göre, siyasal görüşleri serbestçe ifade edilmesi durumu farklılaşmaktadır.

Tablo 13: Öğretmenlerin toplumsal cinsiyetlerinin siyasal katılımları üzerindeki etkisi

Sorular	Cinsiyetiniz	n	Ort	SS	Test	p
Siyasete karşı ilginiz ne derecededir?	Kadın	130	2,35	0,78	3081,50	0,001
	Erkek	66	2,77*	0,82		
Ülkenizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi misiniz?	Kadın	130	1,18	0,39	3953,00	0,155
	Erkek	66	1,11	0,31		
STK üyeliğiniz, bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliğiniz var mıdır?	Kadın	130	1,88	0,33	4038,00	0,268
	Erkek	66	1,82	0,39		
Siyasala parti üyeliğiniz var mıdır?	Kadın	130	1,92	0,27	3645,00	0,003
	Erkek	66	1,77	0,42		
Politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanır mısınız?	Kadın	130	1,42	0,49	3938,00	0,266
	Erkek	66	1,33	0,48		
Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?	Kadın	130	1,65	0,48	4235,00	0,858
	Erkek	66	1,67	0,48		
Arkadaşlarınız/aileniz ile siyaset üzerine tartışır mısınız?	Kadın	130	1,27	0,45	4110,00	0,525
	Erkek	66	1,23	0,42		
Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?	Kadın	130	1,67	0,47	4149,00	0,647
	Erkek	66	1,64	0,48		
Seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında bilgi edinir misiniz?	Kadın	130	1,15	0,36	3780,00	0,047
	Erkek	66	1,27*	0,45		
Politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?	Kadın	130	1,67	0,47	3759,00	0,091
	Erkek	66	1,55	0,50		
Sizce seçimlerde seçmenlerin oy davranışları üzerinde sosyal medya önemli bir araç mıdır?	Kadın	130	1,12	0,32	4250,00	0,845
	Erkek	66	1,11	0,31		
Sizce siyasal görüşleri öğretmenlerin kariyerini olumlu ya da olumsuz etkilemekte midir?	Kadın	130	1,24	0,43	4273,00	0,951
	Erkek	66	1,24	0,43		

Azınlıkta kalan siyasi görüşleri paylaşıyor olmak ya da muhalefet partileri ile aynı görüşte olmak ile mesleki sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?,	Kadın	130	1,36	0,48	4216,00	0,813
	Erkek	66	1,38	0,49		
Siyasi görüşleriniz evliyseniz eşinizle, bekâr iseniz seçme ve seçilme yaşında olan diğer aile bireyleri ile uyumlu mudur?	Kadın	130	1,35	0,48	3845,00	0,139
	Erkek	66	1,24	0,43		
Siyasi görüşlerinizi serbestçe dile getirebiliyor musunuz?	Kadın	130	1,47	0,50	3967,00	0,317
	Erkek	66	1,39	0,49		

(n: birey sayısı, Ort: ortalama, SS: standart sapma, Test: Mann Whitney U, $p < 0,05$ anlamlı kabul edilmiştir.)

Tablo 13 incelendiğinde; Sadece erkek öğretmenlerin siyasete karşı olan ilgileri kadın öğretmenlere oranla daha fazladır (H1 kabul edilir) ($p < 0,05$). Aynı zamanda yine erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında daha az bilgi edinmektedirler (H9 kabul edilir) ($p < 0,05$). Ancak öğretmenlerin toplumsal cinsiyetleri ile siyasete karşı olan ilgileri arasındaki diğer ölçekler ile arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (H0 hipotezi kabul edilir) ($p > 0,05$). Bu bağlamda cinsiyetin siyasete karşı olan ilgi üzerinde tam olarak etkili bir faktör olduğunu düşünemeyiz. Burada cinsiyet kriterinin sadece öğretmenler üzerinde çalışılmış olmasında bu konuda kısıtlayıcı bir etken oluşturmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet kavramına her kesimden bireyin dahil edilmesi daha farklı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilir.

Branşın siyasal katılım üzerindeki etkisi

H0: Branşa göre siyasete karşı ilgi farklılaşmamaktadır.

H1: Branşa göre, siyasete karşı ilgi farklılaşmaktadır.

H2: Branşa göre, ülkedeki siyasal gelişmeler hakkındaki farkındalık farklılaşmaktadır.

H3: Branşa göre, STK üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H4: Branşa göre siyasal, parti üyelik durumu farklılaşmaktadır.

H5: Branşa göre, politikanın toplumsal sorunları çözeceğine duyulan inanç arasında farklılaşma vardır.

H6: Branşa göre, seçimlerin halk iradesini yansıtırma durumuna göre ilişkin yaklaşım farklılaşmaktadır.

H7: Branşa göre, sosyal çevrede bulunan yakınlık siyasi tartışarak bulunma durumu farklılaşmaktadır.

H8: Branşa göre, öğretmenlerin aktif siyasi etkinlikte bulunmalarına ilişkin görüşler farklılaşmaktadır.

H9: Branşa göre, seçimler öncesi adaylar ve siyasi partilere ilişkin görüşler farklılaşmaktadır.

H10: Branşa göre, politik gündemle ilgili bilgilere ulaşılabilirlik durumu farklılaşmaktadır.

H11: Branşa göre, seçimlerde sosyal medyanın seçmen davranışı üzerindeki önemine ilişkin görüşler farklılaşmaktadır.

H12: Branşa göre, siyasal görüşlerin öğretmenlerin kariyerleri üzerindeki etkisine ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır.

H13: Branşa göre, muhalif siyasi görüşlerde olmanın yaşanan mesleki sorunlara ilişkin düşünceler farklılaşmaktadır.

H14: Branşa göre, sosyal çevreleri ile siyasi konuları tartışma düzeyleri farklılaşmaktadır.

H15: Branşa göre, siyasal görüşleri serbestçe ifade edilmesi durumu farklılaşmaktadır.

Tablo 14: Öğretmenlerin branşlarının siyasal katılımları üzerindeki etkisi

Sorular	Branş	n	Ort	SS	Test	p
Siyasete karşı ilginiz ne derecededir?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	2,43	0,82	1670,00	0,017
	Spor ve Fen Bilimleri	27	2,85*	0,72		
Ülkenizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi misiniz?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,18	0,38	1961,00	0,064
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,04	0,19		
STK üyeliğiniz, bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliğiniz var mıdır?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,87	0,34	2071,50	0,206
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,78	0,42		
Siyasala parti üyeliğiniz var mıdır?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,88	0,32	2129,00	0,003
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,81	0,40		
Politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanır mısınız?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,41	0,49	1843,50	0,058
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,22	0,42		
Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,64	0,48	1965,00	0,159
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,78	0,42		
Arkadaşlarınız/aileniz ile siyaset üzerine tartışır mısınız?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,27	0,45	1998,50	0,171
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,15	0,36		

(n: birey sayısı, Ort: ortalama, SS: standart sapma, Test: Mann Whitney U, p<0,05 anlamlı kabul edilmiştir.)

Tablo 14 devamı

Sorular	Branş	n	Ort	SS	Test	p
Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,67	0,47	2010,00	0,227
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,56	0,51		
Seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında bilgi edinir misiniz?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,20	0,40	2258,50	0,902
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,19	0,40		
Politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,65	0,48	1895,00	0,092
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,48	0,51		
Sizce seçimlerde seçmenlerin oy davranışları üzerinde sosyal medya önemli bir araç mıdır?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,12	0,32	2180,50	0,500
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,07	0,27		
Sizce siyasal görüşleri öğretmenlerin kariyerini olumlu ya da olumsuz etkilemekte midir?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,24	0,43	2230,00	0,799
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,26	0,45		
Azınlıkta kalan siyasi görüşleri paylaşıyor olmak ya da muhalefet partileri ile aynı görüşte olmak ile mesleki sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,38	0,49	1995,50	0,211
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,26	0,45		
Siyasi görüşleriniz evliyseniz eşinizle, bekâr iseniz seçme ve seçilme yaşında olan diğer aile bireyleri ile uyumlu mudur?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,34*	0,47	1850,00	0,049
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,15	0,36		
Siyasi görüşlerinizi serbestçe dile getirebiliyor musunuz?	Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar	169	1,46	0,50	1989,00	0,214
	Spor ve Fen Bilimleri	27	1,33	0,48		

(n: birey sayısı, Ort: ortalama, SS: standart sapma, Test: Mann Whitney U, p<0,05 anlamlı kabul edilmiştir.)

Tablo 14'de öğretmenlerin branşlarına göre siyasal katılımları arasındaki farklılık incelendiğinde; Spor ve Fen Bilimleri öğretmenlerin Sosyal ve Güzel Sanatlar bölümündeki öğretmenlere göre siyasete karşı olan ilgilileri istatistiksel olarak daha fazla bulunmuştur (H1 kabul edilir) ($p < 0,05$). Ancak Sosyal ve Güzel Sanatlar bölümündeki öğretmenlerin Spor ve Fen Bilimleri öğretmenlerine göre siyasal parti üyelikleri istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur (H4 kabul edilir) ($p < 0,05$). Yine Sosyal ve Güzel Sanatlar bölümündeki öğretmenlerin Spor ve Fen Bilimleri öğretmenlerine göre aile içi siyasi görüşlerinin daha uyumlu olduğu görülmektedir (H14 kabul edilir) ($p < 0,05$). Öğretmenlerin branşlarına diğer siyasal ölçekler değerlendirildiğinde ise aralarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (H0 kabul edilir) ($p > 0,05$). Yine bu sonuçlarımıza göre daha özel bir yaklaşımla öğretmenlerin branşlarının da kişilerin cinsiyetleri gibi siyasal katılımı yüksek bir farklılık edinilememiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

5.1. Siyasal Katılıma İlişkin Tartışma

Siyaset biliminin en çağdaş kavramlarından biri ‘siyasal katılım’ kavramıdır. Siyasal katılım bireylerin kendi fikir ve düşüncelerini kamusal ve siyasal karar alma süreçlerinde farklı yer ve şekillerde ifade edebilmesi anlamına gelmektedir. Siyasal katılımdaki fonksiyonel mekanizmalar her zaman daha yenilikçi çağdaş sosyolojik yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu mekanizmaların başında ise bireylerin eğitim durumu, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durumları gelmektedir (Gökçe ve Dölek, 2018). Meşruiyet açısından siyasal katılımın önemli bir araç olması, ilgiyi, katılımı etkileyen faktörlerin araştırılması konusuna çevirmiş, bu konu hakkında merakın artması sonucu çok sayıda araştırma yapılmasına neden olmuştur. Ancak belirtilen sebeplerden dolayı siyasal katılımı etkileyen birçok faktör olmasına karşın siyasal katılımı en çok etkileyen faktörün cinsiyet olduğu ortaya çıkmıştır (Kalaycıoğlu, 2013). Dolayısı ile araştırmamızın konusuda bu yöne evrilmiştir.

Siyaset eril karakterde bir alandır. Toplumsal cinsiyet karar alıcı mekanizmalarda kadının aleyhine işletmekte ve kadını arka planda bırakmayı arzulamaktadır. Ayrıca kadına kamusal ve özel alanda yüklenen yükten dolayı toplumsal cinsiyet rolü ile birlikte ele alındığında siyasete katılması imkansız hale gelmektedir (Ann, Shuib, 2011). Kadın bir analogi kullanacaksa profesyonel, politik ve kişisel sorumluluklarını ayna anda yürütmeye çalışan bir jonglür gibi davranmak zorunda kalmaktadır. Dolayısı ile özellikle toplumun damarını oluşturan öğretmenlerin siyasal katılıma bakan yönü ile toplumsal cinsiyet hakkındaki görüş ve davranışları son derece önem arz etmektedir.

Siyasal katılım çalışmalarında turum ve davranışların siyasal katılımı nasıl etkilediği tartışmalı konuların başında gelmektedir. Siyasete ilgi demek elbette siyasal katılım ile sonuçlanabilir ancak bu totolojik bir sonuçtur (Taşkın 2015). Çünkü bu yaklaşımdaki esas sorun tutumların davranışlardan ayrı bağımsız bir değişken olarak ele alınmasıdır. Bu araştırmada da ilk olarak öğretmenlerin siyasete ilişkin düşünceleri araştırılmış ve öğretmenlerin %84’ü ülkemizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi olduklarını ancak sadece % 10 kadarının siyasete çok ilgi duydukları belirlenmiştir. %80 gibi büyük çoğunluğun herhangi bir siyasi parti üyelikleri yada sivil toplum kuruluş üyelikleri olmadığı ve aileleri ile benzer görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir. Kaya (2004); siyasal katılımın anlamını bulması

için bireylerin bu konuda bilinçlendirilmeleri gerektiğini ve bu doğrultuda toplumsal eğitimler yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazgan (2013) ise; bireyin yaşadığı çevreden çok kolay etkilendiğini ve zamanla onlarla aynı düşünce ve görüş yapısına sahip olduğunu dolayısı bu durumun siyasette pasif olmayı doğurduğunu bildirmektedir. Çünkü; bireyler toplumsallaşma sürecinde toplumun değerlerini, rol beklentilerini, ve tutumlarını öğrenmektedir (Humphreys, 2011). Dolayısıyla öğretmenlerin aile ve yakın çevresinin siyasal katılımlarına ilişkin tutum, değer ve inançlarının bu süreçte etkili olduğu düşünülebilir. Dökmen (2002)'nin ifadesi ile *'bireyin ifade özgürlüğüne ilişkin geliştirmiş olduğu inanç, tutum ve değerleri, ailesinin ve yakın çevresinin geliştirmiş olduklarından etkilenebilir'*.

5.2. Değişkenlere Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmaya dâhil olan öğretmenlerin %36'ı parti liderinde etkilendiklerini ifade ederken siyasi tercihlerini etkileyen hususun en fazla (%78) memleket menfaatleri olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmanın aksine Görgülü (2018); gençler üzerinde yaptığı çalışmasında siyasi tercihte 'ideoloji'nin ilk sırada olduğunu daha sonra ise partinin icraatları ve vaatleri, 3. sırada ise parti liderinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu farklılık çalışma evrenini oluşturan topluluğun yaşları ile yaşantılarından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü araştırmamız mesleki bir grup üzerinde yapılmış iken Görgülü (2018)'nin araştırması henüz iş hayatı ve gerçek hayattan nispeten uzak bireyler üzerinde yapılmıştır.

Çalışmada (%65) öğretmenlerin siyasal etkinliklerde bulunmaması gerektiğini düşünmektedir. %80'i seçimlerden önce bilgi edinmektedir. Ancak %62'si objektif haberlere ulaşamadığını düşünmektedir. Öğretmenlerin %88'inin medyanın oy davranışları üzerinde etkisi olduğuna inandıkları ve medya, basın, dini inanç, tutum ve geleneklerin siyasi tercihlerini %43 civarında etkilediklerini ifade etmişlerdir. Yazgan (2013)'de medya okur yazarlığının aktif vatandaşlık ve siyasal katılım ile olan ilişkisini araştırdığı çalışmada öğretmenlerin %98,9 oranında temel ve orta düzeyde medya kullanım becerisine sahip oldukları; %82,9'nun ise eleştirel anlama boyutunda, orta ve yüksek düzeyde medyayı eleştirel anlama becerisine sahip oldukları ifade edilmiştir. Ancak; öğretmenlerin aktif bir şekilde katılım göstermedikleri görülmektedir. Çünkü çalışma sonucumuzda öğretmenlerin kendi mesleki geleceklerinden endişe duydukları (%76) için görüşlerini bildirmelerinin kariyerlerini etkileyeceği hatta azınlıktaki bir görüşe sahip olmanın ise mesleki sorunlara yol açabileceği (%63) belirlenmiştir. Uğuz, Örselli ve Sipahi (2011), Alacahan (2011), ve Duman ile Erdogan (2008) tarafından yapılan araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Ortaya çıkan bu sonucun, yalnızca

siyasi faaliyetlere katılımı değil medya, inanç ve mesleki kaygı ile de yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Ancak Yazıcı'nın (2008) da vurgulayarak ifade ettiği gibi bireylerin kendi düşüncelerini açıklama fikirlerini açıklanmasının yanında, anlatıma konu olabilecek bütün unsurların topluma aktarımına yönelik geniş nitelikli bir özgürlüktür ve duygusal nitelikli açıklamalar, haber aktarımı, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, dinsel kanaatlerin açıklanması, siyasi görüşlerin ifade edilmesi, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkı bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ancak görülmektedir ki öğretmenlerin kendi düşüncelerini rahat bir şekilde aktarmama sorunu bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise toplumsal dışlanma ya da zarar görme endişesi olabilir.

Öğretmenlerin %75'i siyasi görüşlerinin mesleki hayatlarını olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünmektedir. Yine %74'ü siyasal partiye üye olmak iş hayatında yükselme ya da zarar görmeye yol açtığını düşünmektedir. Ancak %54 gibi çoğunluk ise kendileri için önemli gördükleri bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılmamaktadır. Bu durum siyasi güven ve gelecek kaygısının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Çünkü siyasi kurumlara güvensizlik arttıkça sivil toplum etkinliklerine katılımı azalma göstermektedir. Kenneth Newton (2001); siyasi kurumlara duyulan güveni 'siyasal güven' olarak adlandırmakta ve siyasal katılımın ancak bireylerin kendilerini güvende duydukları zaman yerine getirdiklerini belirtmektedir.

Çalışmada yapılan 2 cevaplı soruların güvenilirlik analizi sonucuna göre değer Cronbach alfa değeri 0,653; Çoklu soruların güvenilirlik analizi sonucuna göre değeri ise 0.88 olarak belirlenmiştir. Sosyal Medyanın Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Katılım Davranışlarına Etkisini araştıran Elçiyar (2016); benzer sorular ile yaptığı güvenilirlik anketinin Cronbach alfa değerinin 0,92 olduğunu bildirmiştir.

Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımı ve Siyasal Katılıma İlişkin Tutumlarını araştıran Çakmak (2011) kadın katılımcıların %9,5'i her zaman takip ettiğini, Erkek katılımcıların ise %26,4'ü her zaman takip ettiğini, yani erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre siyaseti daha çok takip ettiklerini ifade etmiştir. Kadınların toplumda üstlendiği sorumluluklar onları ülke sorunlarından uzaklaştırabilmekte ve özellikle siyaset konusunda erkeklerden daha geri plana atabilmektedir (Sancar,2008). Ayrıca toplumumuzda kadınların erkekler arasında kendilerini ön plana çıkarmaları toplum tarafından kabul edilen görenek gelenek ve yerleşik düşünceler açısından sorunlu olmaktadır. Toplumsal cinsiyet araştırmalarının da sıklıkla araştırma alanına giren kadın-erkek katılımı konusu her ne kadar kadınlar çalışma hayatının

içinde olsa bile erkeklerin kamusal alandaki yetkinliğinin onları kendine güvenen, sosyal hayatta yetkin ve güçlü konuma taşıırken; kadınları pasif, edilgen ve güçsüz konuma itmiştir (Akgül, 2013). Sarışahin (2015); cinsiyet- siyasal katılım ilişkisinde siyasal katılım arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki erkeklerin siyasal katılım düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlar toplumsal cinsiyet ile siyasal katılımı araştıran Karp ve Banducci (2008), Duran(2005), ve Tatar (2003)'ün bulgularıyla desteklenmektedir. Literatürde belirtilen duruma paralel olarak bu çalışmada da erkek öğretmenlerin siyasete karşı olan ilgilerinin kadın öğretmenlere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir (H1 kabul edilir). Aynı zamanda yine erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında daha az bilgi edinmektedirler (H9 kabul edilir) ($p < 0,05$). Ancak öğretmenlerin toplumsal cinsiyetleri ile siyasete karşı olan ilgileri arasındaki diğer ölçekler ile arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (H0 hipotezi kabul edilir). Bu bağlamda cinsiyetin siyasete karşı olan ilgi üzerinde tam olarak etkili bir faktör olduğunu düşünemeyiz. Burada cinsiyet kriterinin sadece öğretmenler üzerinde çalışılmış olmasında bu konuda kısıtlayıcı bir etken oluşturmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet kavramına her kesimden bireyin dahil edilmesi daha farklı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Sonuç olarak yapılmış olan araştırma sonuçları öncelikle toplumun en eğitimli kesimlerinden birisini oluşturan öğretmenler açısından bile, Gaziantep örneği ele alındığında, siyasal katılımın toplumsal cinsiyet açısından farklılık gösterdiği ve erkeklerin bu konuda daha yüksek bir eğilime sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle demokrasinin tam olarak yerleşmemiş olduğu toplumlarda bireyin, devlet karşısında tam olarak güçlenememiş olması; bir başka ifadeyle siyasal toplum, sivil toplum ve ekonomi alanları arasındaki ayırım ve işbirliği mekanizmalarının yeterince gelişmemiş olması bu üç sistem alanından özel alanı teşkil eden sivil toplum alanının da yeterince gelişmemesi nedeniyle, siyasal katılım süreçlerinin toplum tabanına yayılamaması ve belirli bir elit tekelinde kalmasına yol açmaktadır. Buradaki ayrımcı yapı, erkek- kadın ayırımı söz konusu olduğunda ise erkekler lehine daha elitçi ve muhafazakâr bir tutum takınmaktadır. Yapılan araştırma sonuçları özetle aşağıdaki hususları ortaya koymaktadır:

- Toplamda 130 kadın öğretmen ve 66 erkek öğretmen ankete katılmıştır. Bunların 170'i üniversite mezunu iken 22'si yüksek lisans ve 4'ü doktora mezunudur.
- Öğretmenlerin az bir kısmının siyasete ilgili (%39) oldukları, çok az bir kısmının ise (%10) çok ilgili oldukları tespit edilmiştir.
- Öğretmenlerin çoğunlukla (%84) ülkedeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi oldukları ancak herhangi bir parti/gençlik kolu üyeliklerinin olmadığı tespit edilmiştir.
- %87'sinin siyasal parti üyeliği bulunmamaktadır. Öğretmenlerin yarısından fazlasının politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inandıkları, ancak seçimlerin halkın iradesini yansıttığını düşünmedikleri ifade edilmiştir. Yine büyük çoğunluğu öğretmenlerin siyasal etkinliklerde bulunmaması gerektiğini düşünmektedir.
- Öğretmenlerin siyasal görüşlerinin kendi kariyerlerini etkileyeceğini düşünmekte ve yine büyük çoğunluğun azınlıkta kalan siyasi görüşlerini paylaşmanın mesleki sorunlara yol açtığını düşünmektedir.

- Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%68) aile içi siyasi görüşleri uyumludur ve %55'i rahatça siyasi görüşlerini dile getirebilmektedir.
- Medya ve basın, dini inanç, tutum ve gelenekler siyasi tercihlerini %43 civarında etkilediklerini ifade etmişlerdir.
- Çalışmada öğretmenlerin %36'sı siyasi tercihlerinde parti liderlerinde etkilenmektedir. Yine parti politikaları öğretmenlerin tercihlerini %52'ye yakın olumlu etkilemektedir.
- En fazla siyasi tercihlerini etkileyen husus ise %78 civarında memleket menfaatleridir.
- Medya'nın siyasi tercihlerini etkilediğini düşünenler %20 civarında iken %32'si hiç etkilemediğini düşünmektedir.
- Erkek öğretmenlerin siyasete karşı olan ilgilerinin kadın öğretmenlere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda yine erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında daha az bilgi edinmektedirler ($p<0,05$). Ancak öğretmenlerin toplumsal cinsiyetleri ile siyasete karşı olan ilgileri arasındaki diğer göstergeler ile arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Çalışmaya katılan öğretmenlerin %75 gibi büyük çoğunluğu çevresinde siyaset hakkında tartışmasına rağmen yine büyük çoğunluğu (%65) öğretmenlerin siyasal etkinliklerde bulunmaması gerektiğini düşünmektedir. %80'i seçimlerden önce bilgi edinmektedir. Ancak %62'si objektif haberlere ulaşamadığını düşünmektedir.
- Öğretmenlerin %75'i siyasi görüşlerinin mesleki hayatlarını olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünmektedir. Yine %74'ü siyasal partiye üye olmak iş hayatında yükselmeye ya da zarar görmeye yol açtığını düşünmektedir. Ancak %54 gibi çoğunluk ise kendileri için önemli gördükleri bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılmamaktadır.
- Öğretmenlerin branşlarına göre siyasete olan ilgilerine bakıldığında sosyal ve güzel sanatlar bölümündeki öğretmenlerin siyasete daha ilgili oldukları ancak fen ve spor bilimleri öğretmenlerinin siyasi parti üyeliklerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ayrıca fen ve spor bilimleri öğretmenlerin aileleleri ile olan görüşlerinin daha uyumlu oldukları tespit edilmiştir. Ancak yapılan arşılaştırmalarda siyasal ölçekler arasında fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

- Çoklu cevaplı olan ölçeklerin güvenilirlik analizleri değerlendirilmesinde cronbach' alfa değeri en yüksek olan 3 maddenin 'Siyasete karşı ilginiz ne derecededir?', 'Parti liderleri tercihinizi ne yoğunlukta etkiler've 'Parti politika ve projeleri siyasi tercihinizi ne derecede etkiler?' olduğu ve bu 3 maddenin değerleri sırası ile 0,886, 0,870 ve 0,868 olduğu tespit edilmiştir.

6.2. Öneriler

Yukarıda ulaşılan sonuçlar göz önüne alındığında, siyasal katılımın gelişebilmesi, bu konuda erkekler ve kadınlar arasında eşit bir istek, eylemlilik hali ve katılımın sağlanabilmesi için öncelikle bireyin ve bireysel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda yalnızca yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, sivil toplum olan özel alanına geliştirilebilmesi maksadıyla sivil toplum kuruluşlarının ve bu kuruluşlara üyelik durumunun yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu alan geliştirilemediği sürece, eğitim düzeyi en yüksek kesimler de bile siyasal katılım konusunda bir tereddüt veya isteksizlik olduğu; kadınlarda ise bu durumun daha da belirginleştiği görülmektedir. Bu negatif eğilim öncelikle siyasal katılım süreçlerine katılım konusunda motivasyon krizine yol açmaktadır. Bu süreçlere kadınların daha az istek duyması ve sonuçta daha az temsil ediliyor olması durumu ise bir temsil ve dolayısıyla da meşruiyet krizine yol açmaktadır. Bu krizlerin ortadan kaldırılması ve demokrasi süreçlerinin kesintiye uğrama tehlikesi içermeyecek bir düzeye eriştilererek, ileri demokrasi düzeyine geçilebilmesi maksadıyla uygulanmasında fayda olduğu değerlendirilen bazı hususlar aşağıda sunulmuştur:

- Demokrasinin bir yaşam biçimi olduğu yönünde toplumsal bilgilendirilmeler yapılarak öğretmenlik gibi kıymetli ve kutsal bir meslekte bile hissedilen baskı ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.
- Daha iyi bir demokrasinin ilk koşulu geniş yelpazedeki siyasal katılımıdır. Dolayısı ile öncelikle cinsiyet ayrımı yapmadan bu konuda kurumsal adımlar atılmalı,
- Demokratik yönetim tarzı okullardan başlanarak uygulanmaya konulmalı ve öğretmenlerin kendi düşüncelerini rahat bir şekilde konuşacakları zemin hazırlanmalıdır.
- Öğretmenlerin siyasal etkenlik duygusunun düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle üniversitelerde kamuoyuna duyarlılık ve özgüven gibi unsurlar geliştirilmelidir. Kongre ve seminerler sadece mesleki konulara odaklanmamalıdır. Ülke içindeki siyasal tartışmalara dikkat çeken, dünya gelişmelerinin takip edilmesini sağlayan içeriklerde kongre ve seminerler düzenlenmelidir.

- Öğretmenlerin büyük bölümü, siyasal katılımı yalnızca oy vermektan ibaret görmektedirler. Siyasal katılımın demokrasinin bir parçası olduğu düşüncesinden hareketle, demokrasi eğitime ağırlık verilmesi, öğretmenlerin siyasal katılımı geniş ölçekte değerlendirmelerine imkân sağlayabilir.

Bu sonuç ve önerilerin yalnızca Gaziantep ilinde görev yapan öğretmenlerin katılımıyla toplanan verilere dayalı analizlerden çıkarıldığı göz önünde tutulmak suretiyle, başka illerde ve meslek gruplarına yönelik yapılacak benzer çalışmalar da daha genellenebilir sonuçların elde edilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Yapılacak bu tür farklı çalışmaların sonuçları ele alınmak suretiyle yapılacak meta analizleri ise tüm Türkiye için geçerliliği oldukça yüksek ve genellenebilirlik açısından daha güçlü çalışmaların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı. (2011). *Avrupa Birliği Üyesi Bazı Ülkelerin Anayasaları*. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı.
- Akgül İ. *Türkiye'de seçmen davranışları: politik sosyo-ekonomik boyutlarıyla etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans tezi, Gediz üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akıncı, S. (2014). Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33-45.
- Akkoyunlu, A. (2010). *İl Özel İdareleri Üzerinde İdari Vesayet Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Erzincan.
- Aksoy, L. (2018). *Siyasi Partilerin Halkla İlişkileri: AK Parti, CHP, MHP Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Alkan, N. (2017). *PKK'da Semboller, Aktörler, Kadınlar*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Alkan, T., & Ergil , D. (1980). *Siyaset Psikolojisi/Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Altan, C. (2011). Eğitim- Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1).
- Ann, T. S. ve Shuib, D.R. (2011). 'Young People's Perception of Roles and Responsibilities as Political Party Members in Malaysia: An Explanatory Analysis', International Conference on Social Science and Humanity, Singapore.
- Aristotle. (2016). *Politics*. New York: Arcadia Books.
- Armingeon, K. (2007). Political Participation and Associational Involvement. M. v. J. W, & J. Westholm içinde, *Citizenship and Involvement In European Democracies. A Comparative Analysis* (s. 358-384). New York: Routledge.
- Aslan, F. J. (2012). *Siyasal Katılım Sürecinde Kadınlar: İsveç ve Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Aslan, Y. (2016). *Türkiye'de Feminizm Düşüncesinin İmkani*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Atabey, G. (2017). *Siyasal Katılım ile SİYasal Yeterlik, Toplumsal Cinsiyet, Sistemi Meşrulaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Atay, T. (2012). *Çin İşi Japon İşi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bal, H. (2014). Siyaset Teorisinde Otorite Kavramı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 247-255.
- Bari, F. (2005). Women's Political Participation: Issues and Challenges. *Division for the Advancement of Women (DAW)* (s. 1-10). Bangkok: Expert Group Meeting Enhancing Participation of Women in Development through an Enabling Environment.
- Başbüyük, O. (2015). *İktidar, Otorite ve Meşruluk*. Ağustos 20, 2018 tarihinde https://oguzhanbasibuyuk.files.wordpress.com/2015/08/siyaset_bilimi_hafta2_otorite_mesruiyet.pdf adresinden alındı
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Bensadon, N. (1990). *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bennett, S. E., Rhine, S. L., Flickinger, R. S., & Bennett, L. L. (1999). "Video malaise" revisited public trust in the media and government. *Harvard International Journal of Press-Politics*, 4, 8-23.
- Berktaş, F. (2010). *Kadınlar, Siyaset ve Demokrasi*. Mayıs 12, 2018 tarihinde <http://www.kader.org.tr/tr/gunun.php?act=sayfa&id00=123&id01=102> adresinden alındı
- Berktaş, F. (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşli, G. M. (2015). *Siyasi Partilerde Cinsiyet Kotası, Uygulanışı ve Kadının Siyasi Katılımı*. Temmuz 24, 2018 tarihinde

https://www.academia.edu/16727328/Türk_Siyasi_Partilerinde_Cinsiyet_Kotaları
adresinden alındı

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller*. İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.

Binici, Ö. (2013). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Feminizm*. Ağustos 22, 2018 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2013/11/09/yeni-toplumsal-hareketler-ve-feminizm/> adresinden alındı

Bock, G. (2004). *Avrupa Tarihinde Kadınlar*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Bodin, J. (2009). *Six Books of the Commonwealth*. London: Seven Treasures Publications.

Bomarito, J., & Hunter, J. (2005). *Feminism in Literature*. New York: Thomson Gale Corporation.

Brewer, P. (1992). *Feminism & Socialism Putting the Pieces Together*. NSW: New Course Publications.

Bruns, A., Highfield, T., & Burgress, J. (2013). *The Arab Spring and Social Media Audiences: English and Arabic Twitter Users and Their Networks*. Brisbane: Sage Publications.

Bursa Hakimiyet. (2018, Haziran 25). *Yeni dönemde milletvekillerinin meslek dağılımları*. Ağustos 19, 2018 tarihinde <http://www.bursahakimiyet.com.tr/haber/yeni-donemde-milletvekillerinin-meslek-dagilimleri-237885.html> adresinden alındı

Butler, D., & Ranney, A. (1994). Practice. D. Butler, & A. Ranney içinde, *Referendums Around the World: The Growing Use of Direct Democracy* (s. 1-10). New York: Macmillan.

Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis Yayınları.

Candan, R. B. (2015). *Demokrasi Yolunda Bir Adım Olarak Radikal Demokrasi Kuramları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Eskişehir.

Capella, J. N., & Jamieson, K. H. (1996). News frames, political cynicism, and media cynicism. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 54(6), 71–84

Chang, C. C., & Hitchon, J. (2004). When does gender count? Further insights into gender

- schematic processing of female candidates' political advertisements. *Sex Roles*, 51(3-4), 197-208.
- Chomsky, N. (2015). *On Power and Ideology*. London: Pluto Press.
- Colman, J. (2009). An Introduction to Feminisms in Postfeminist Age. *Women's Studies Journal*, 23(2), 3-9.
- Conway, M. M., Steuernagel, G. A., & Ahern, D. W. (1997). *Women and political participation: Cultural change in the political arena*. Washington, DC: CQ Press.
- Conway, M. M. (1999). *Political participation in the United States* (3rd ed.). Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Crozier, J. W. (1973). The Problem of Power. *Social Research*, 40(2), 201-228.
- Çadır, M. (2011). *Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Çadır, M. (2011). *Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Çaha, Ö. (2003). Bir kez Daha Sivil Toplum Üzerine. Ananım içinde, *Sivil Toplum Dergisi*. İstanbul.
- Çakır, S. (2012). Feminizm Ataerkil İktidarın Eleştirisi. H. B. Örs içinde, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (s. 413-476). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. (2006). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Dahl, R. (2002). *Modern Political Analysis*. New York: Pearson.
- Dahl, R. (2006). *A Preface to Democratic Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*(86), 139-171.

- Demir, Z. (2002). *Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Kadınların Tutumu*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Demir, Z. (2016). Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*.
- Demirdağ, M. F. (2017). *Küreselleşme ve Türkiye'de Feminizm Üzerine Bir Deneme*. Aralık 11, 2017 tarihinde dergipark.gov.tr: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/324292> adresinden alındı
- Demirel, Y. S. (2012). *Egemenlik Kavramı ve Klasik Egemenlik Anlayışının Yeni Sınırlılıkları*. Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara.
- Demirtaş, M. (2005). *Yerel Yönetimlerin İdari Özerkliği ve İdari Vesayet*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Muğla.
- Denge ve Denetleme Ağı. (2017). *Etkin Meclis için Nasıl Bir Siyasi Parti ve Seçim Sistemi?* Ankara: Denge ve Denetleme Ağı.
- Denver, D., & Hands, G. (1997), Turnout, In Norris, P. and Gavin, N.T. (Ed.), *Britain Votes 1997*, Oxford: Oxford University Press.
- Derdiman, R. C. (2006). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Develioğlu, F. (1984). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal feminizm Teorileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*(43), 523-532.
- Dilber, F. (2013). Siyasal Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi; Karaman Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması. *Akademi Barış Dergisi*(35), 1-21.
- Doğan, A., & Göker, G. (2010). erel Seçimlerde Seçmen Tercih: 29 Mart 2009 Elazığ Yerel Seçimleri Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 159-187.
- Donovan, J. (2001). *Feminist Teori*. (A. Bora, M. Gevrek, & F. Sayılan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Driskell R., Embry, E., & Lyon, L. (2008). Faith and politics: the influence of religious beliefs on political participation. *Social Science Quarterly*, 89(2), 294-314.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Duman, F. (2007). Sivil Toplum. M. Türköne içinde, *Siyaset* (s. 363-364). Ankara: Lotus Yayınları.
- Duman, N. (2005). *Yönetim ve Kadın*. Ağustos 28, 2018 tarihinde https://www.academia.edu/3243826/Yönetim_ve_Kadın adresinden alındı
- Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 132-149.
- Duran, H., (2005), Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı – Kütahya Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1);131-152.
- Dursun, D. (1992). Bürokrasi Teorisi ve Yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1(37), 133-149.
- Dursun, D. (2016). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Duverger, M. (1996). *Siyaset Sosyolojisi*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Eisenstein, Z. (1979). *Developing a Theory of Capitalist Patriarchy and Socialist Feminism*. New York: Monthly Review Press.
- Eke, E. (2008). *Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Isparta Örnek Olayı*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Emiroğlu, A. (2006). *Toplumbilimsel Siyasa- Siyasal Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Eroğlu, F. (2011). *Avrupa Ülkeleri Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Erkek Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi.
- Erol, B. (1996). Tanzimattan Cumhuriyete Türk ve Batı Kadını. *Kastamonu'da İlk kadın Meetinginin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

- Erşen, U. B. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ertem, İ. C. (2015). *Kadın Haklarının Tarihsel Felişimi ve Bürokraside Kadının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Eser, H. B., & Sarışahin, P. (2016). Cinsiyet-Siyasal Katılım İlişkisi SDÜ Örnek Olayı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 38-58.
- Eule, J. N. (1990). Judicial Review of Direct Democracy. *Yale Law Journal*(99), 1503-1589.
- euronews. (2015). *Dünya'da en çok hangi ülke parlamentosunda kadın milletvekili var?* Eylül 2, 2018 tarihinde <https://tr.euronews.com/2015/03/22/ulke-ulke-kadin-parlamenter-sayisi> adresinden alındı
- Fahmy, E. (1996) *Young peoples political participation – results from the 1996 MORI omnibus survey*. Online: <http://www.radstats.org.uk/no070/article3.htm>. Erişim Tarihi: 12.08.2018.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972-1977*. (C. Gordon, L. Marshall, J. Mepham, & K. Soper, Çev.) New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (1981). Foucault on Modern Power: Empirical Insights and Normative. *Praxis International*, 1(3), 272-287.
- Freud, S. (2012). *Cinsiyet Üzerine*. İstanbul: Say Yayınları.
- Genç, Ö. (2011). Ortaçağ Avrupası'nda Kadın. A. Çetin içinde, *Ortaçağ'da Kadın* (s. 241-296). Ankara: Lotus Yayınları.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)* Boston: Pearson
- Gerhard, U. (1990). Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi. (E. Göztepe, Çev.) Ağustos 26, 2018 tarihinde

https://www.researchgate.net/publication/285009187_Kadinin_Ve_Kadin_Yurttasin_Haklar_Bildirgesi/download adresinden alındı

Golombok, S., & Fivush, R. (1998). *Gender Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

goodreads. (2018). *Second Wave Feminism*. Ağustos 14, 2018 tarihinde https://www.goodreads.com/list/show/84761.Second_Wave_Feminism adresinden alındı

Gökçe A. Dölek F. (2018). Siyasi Partilerin Karar Alma Süreçlerinde Kadınlar Ve Gençler: Gaziantep İli Örneği *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. *ASEAD* 5(7); 123-134

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama Dergisi*(10), 5-59.

Göker, G., & Doğan, A. (2011). 2010 Referandumunda Türk Basınının Siyasal Gündemi: Hürriyet, Haber Türk, Zaman ve Yeni Şafak Örneğiyle. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*(2), 45-69.

Gözler, K. (1988). Halkoylamasının Değeri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *XL*(1-4), 97-113.

Gözübüyük, A. Ş. (2013). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Güdekli, A. (2016). Kadın Çalışmaları Bağlamında Eleştirel Bir Yaklaşım: Femen. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 27-45.

Hasırcı, O. N. (2008). *Almanya'da Türklerin Siyasal Katılımı: Köln Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Herb, G. H. (2008). The Politics of Geography. K. R. Cox, M. Low, & J. Robinson içinde, *The SAGE Handbook of Political Geography* (s. 21-40). London: SAGE Publications Ltd.

Heywood, A. (2013). *Siyaset* (13. Baskı b.). (B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzoğlu, B. Seçilmişoğlu, & A. Yayla, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.

Hobbes, T. (2018). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hofmeister, W., & Grabow, K. (2011). *Political Parties Functions and Organisation in Democratic Societies*. Singapore: Konrad Adenauer Stiftung.
- Horowitz, I. L. (1984). *An American Utopian*. New York: The Free Press.
- Humphreys, M. J., Schreiner, L.A., Hulme, E. ve Sheridan, D. (2011). A new generation of leaders for Eastern Europe: Values and Attitudes for active citizenship. *Christian Higher Education*, Vol: 10, Issue: 3-4, pp. 215-236.
- Huntington, S. P., & Nelson, J. (1976). *No Easy Choice Political Participation in Developing Countries*. Cambridge: Harvard University Press.
- Inter-Parliamentary Council. (1994, Mart 26). *Declaration on Criteria for Free and Fair Elections*. Ağustos 21, 2018 tarihinde <http://archive.ipu.org/cnl-e/154-free.htm> adresinden alındı
- Inter-Parliamentary-Union. (2017, December 1). *Women in National Parliaments*. Aralık 21, 2017 tarihinde [archivr.ipu.org: http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm](http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm) adresinden alındı
- James, C. L. (2013). *Modern Politics*. California: PM Press.
- Jarvis, S. E., Montoya, L., & Mulvoy, E. (2005). The political participation of working youth and college students (Working Paper No. 36). Retrieved from The Annette Strauss Institute for Civic Participation Circle website <http://www.civicyouth.org/PopUps/WorkingPapers/WP36Jarvis.pdf>.
- KA-DER. (2015). *Genel Seçimlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: KA-DER.
- KA-DER. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Meclisteki Kadın Milletvekili Oranı %20'yi Geçmedi*. Ağustos 22, 2018 tarihinde <http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/> adresinden alındı
- Kadıoğlu, S. (2001). *Bitmeyen Savaşım*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

- Kalaycıoğlu, E., (2013), "Siyasal Katılmanın Anatomisi", *Bilim Akademisi Derneği*, 34-179/148, ss.1-6), <http://bilimakademisi.org/siyasal-katilmanin-anatomisi-ersinkalaycioglu>.
- Kalender, A. (2000). *Siyasal İletişim, Seçmenler ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Kapani, M. (1997). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını 1908–1960*. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kaplan, S. P. (2015). *Eğitim Sendikalarında Toplumsal Cinsiyet Politikaları: Kadın Öğretmenlerde Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karp, J. A., and Susan A. Banducci, S. A., (2008), "When Politics is Not Just a Man's Game: Women's Representation and Political Engagement." *Electoral Studies*, 27.1, pp.105-115.
- Kartal, C. B. (2005). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanma Süreci ve 1930 Belediye Seçimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kasapoğlu, A., & Karkıner, N. (2011). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları .
- Kavşut, F. (2015). *Türkiye'de Kadın Güçlendirme Dernekleri -Ankara Örneği-*. Haziran 12, 2018 tarihinde <http://www.gelisimveinsan.com/wp-content/uploads/2015/12/43.pdf> adresinden alındı
- Kaya M. (2004). Siyasal katılım Zeytinburnu örneği. Yıldız Teknik üniversitesi Sosyal bilimler enstitüsü Yüksek lisans tez..
- Kenneth Newton; Truth Social Capital civil society and democracy International Political science review 22(2); 201-2014
- Keskin, N. E. (2011). *Kadın Milletvekilleri: 1935-2011*. Ağustos 27, 2018 tarihinde https://www.academia.edu/5395940/Kadın_Milletvekilleri_1935-2011 adresinden alındı
- Kirman, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Terimleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Kışlalı, A. T. (2016). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(1), 157-174.
- Krieger, L. (1968). Authority. P. P. Wiener içinde, *Dictionary of the History of Ideas: Studies of Selected Pivotal Ideas* (s. 141-162). New York: Charles Scribner's Sons Publishers.
- Krouse, R. W. (1982). Polyarchy & Participation: The Changing Democratic Theory of Robert Dahl. *Polity*, 14(3), 441-463.
- Kurian, G. T. (2011). *The Encyclopedia of Political Science*. Washington DC: CQ Press.
- Kurtz, R. (2008). *Women Politicians: Why the United States Has So Few*. Unpublished Senior Thesis, Michigan University, Michigan.
- Kutlu, Ö., & Usta, S. (2005). Avrupa Yolundaki Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlete Güven Tesisindeki Rolü. II. *Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı*. Çanakkale: Küresel Eşitlik.
- Lijphart, A. (2006). *Demokrasi Motifleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal İnsan*. (M. Tunçay, Çev.) Ankara: Teori Yayınları.
- Machiavelli, N. (2014). *The Prince*. London: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Mann, S. (1999). What the survey of American college freshman tells us about their interest in politics and political science. *Political Studies*, 32, 263-268.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McPartland, T. J. (2015, Eylül 8). *Lonergan and Voegelin on Political Authority*. Ağustos 18, 2018 tarihinde <https://sites01.lsu.edu/faculty/voegelin/wp-content/uploads/sites/80/2015/09/Thomas-McPartland1.pdf> adresinden alındı
- Milbrath, L. W., & Goel, M. (1977). *Political Participation ; How and Why Do People, Get Involved in Politics?* Chicago: Rand Mc Nally College Publishing Company.
- Mitchell, L. (2007). *Family Life in the Middle Ages*. London: Greenwood Press.

- Mondal, P. (2018). *Political Participation: 9 Factors influencing Political Participation*. Ağustos 20, 2018 tarihinde <http://www.yourarticlelibrary.com/sociology/political-institutions/political-participation-9-factors-influencing-political-participation/31360> adresinden alındı
- Mutta, S. (2005). *İdarenin Denetlenmesi ve Ombudsman Sistemi*. İstanbul: Kazancı Yayınları .
- Nicholson, L. (1994). Interpreting gender. *Signs*, 20(1), 79-105.
- Nie, N. H., Verba , S., & Converse, P. (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy verme Davranışı*. (İ. Turan, & T. Karamustafaoğlu, Çev.) Ankara: S Yayınları.
- Oakley, A. (2005). *Gender, Women and Social Science*. London: Policy Press.
- Oder, B. E. (2010). Kadınların İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması. G. Ayata, S. Dilek, & B. Oder içinde, *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama* (s. 23-122). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Osmanağaoğlu, H. (2011). Türkiye’de Sosyalist Feminizme Kaktüs’ten Bakmak. *Praksis*(20), 17-43.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’ de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Özer, A. (2004). Ülkemizde Egemenlik ve Yargı Erkinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Karşısındaki Durumu. *Anayasa Yargısı Dergisi*(20), 187-192.
- Özveri, D. (2009). Feminist Teorinin Gelişimi Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. H. Çomak içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Pakhuylu, S. (2013). *Social Psychological Variables Affecting Political Participation of Youth in Turkey*. Master of Degree, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Parlak, S. (2013). *Ortaçağ'da Kadın Olmak*. Ağustos 19, 2018 tarihinde https://www.academia.edu/26461566/ORTAÇAĞ_DA_KADIN_OLMAK adresinden alındı

- Powell, G. B. (1990). *Çağdaş Demokrasiler, Katılma, istikrar ve Şidde*. (M. Turan, Çev.) Ankara: Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını, S Yayınları.
- Roscigno, V. J. (2011). Power. *Social Forces*, 90(2), 349-374.
- Rosenstone. S. J., & Hansen, J. M. (1991). *Mobilization, participation, and democracy in America*. New York: Macmillan.
- Rosenstone, S. J a Hansen, J. M. 2003. *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York: Longman.
- Sancar, S. (2008). *Türkiyede Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, "Kadın Erkek Eşitsizliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset" Raporunun Güncellenmesi*. Ankara: Tüsiad-Kagider Yayınları.
- Sancar, S. (2011). Türkiye’de Kadın Hareketinin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler. S. Sancar içinde, *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan* (s. 53-109). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sarıküçük, P., & Cevzi, N. (2013). *Sosyal Hizmette Feminizm Yaklaşımı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.
- Sarışahin, P. (2015). *Cinsiyet-Siyasal Katılım İlişkisi: SDÜ Örnek Olayı*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Say, G. (1998). *Siyasal Değişimde Kadın Boyutu*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Shevedova, N. (2005). Obstacles to Women’s Participation in Parliament. J. Ballington, & A. Karam içinde, *Women in parliament: Beyond numbers* (s. 33-50). Stockholm: Trydells Tryckeri AB.
- Stoneburner, K., & Angelos , M. (2005). *Women and Industrialization*. Ağustos 24, 2018 tarihinde <https://docplayer.net/21334772-Women-and-industrialization.html> adresinden alındı

- Şahin, F. (2011). *Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri*. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şen, G. (2010). *Doğrudan Demokrasi, Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Şener, G., Emre, P., & Akyıldız, F. (2015). Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 75-98.
- Tabachnick and Fidell, (2013) B.G. Tabachnick, L.S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.) Pearson, Boston.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *TÜBAR*, XXIX, 387-401.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 163-175.
- Taşkın, Y. (2015). Siyaset Nedir. Y. Taşkın içinde, *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler* (s. 22-98). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Tatar, T. (2003). Malatya’ da Siyasal Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 331-350.
- Tekelioğlu, M., & Örtlek, M. (2013). Türkiye’de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*(5), 278-287.
- Tocqueville, A. d. (2013). *Democracy in America Volume I & Volume II*. (H. Reeve, Çev.) London: Read Books Ltd.
- Tatar, T., (2003), Malatya’ da Siyasal Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13(1):331-350.
- Toptaş, T. (2017). *Demokrasiye Katılım Aracı Olarak Referandum ve Türkiye’de Referandumların Siyasete Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tuncay, S. (1995). *Batı Demokrasilerinde Siyasal Katılma ve Açıklık*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Tunç, H. (2012). Toplumsal Cinsiyet farklılaşmaları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *The Journal of International Social Research*, 7(25), 608-625.
- Turan, İ. (1986). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları.
- TUSİAD. (1983). *Kamu Bürokrasisi*. İstanbul: TUSİAD.
- Tüköne, M. (2014). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Türkoğlu, E. (2015). *Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Unmüßig, B. (2009). *Gender Politics Makes a Difference*. Berlin: Heinrich-Böll-Stiftung.
- Uras, G. (2015, Haziran 5). *Vekiller 'serbest' takılıyor*. Ağustos 19, 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/vekiller-serbest-takiliyor/ekonomi/ydetay/2069472/default.htm> adresinden alındı
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışında Ailenin Etkisi*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Verba, S., Scholzman, K. L. and H. Brady. 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Vergin, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Vráblíková, K. (2010). Contextual Determinants of Political Participation in Democratic Countries. *Civic, Political and Cultural Engagement Among Migrants, Minorities and National Populations: Multidisciplinary Perspectives* (s. 1-26). Guildford: Centre for Research on Nationalism, Ethnicity and Multiculturalism (CRONEM).
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Weber, M. (2017). *Bürokrasi ve Otorite*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yalçınkaya, A., & Ağaogulları, M. (2013). *Siyasi Düşünceler Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı, F. (2008). *İfade özgürlüğü ve Avrupa Birliği medya politikasına uyum çerçevesinde televizyon programlarının sınırlandırılması sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, M. (2004). Sivil Toplum ve Devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 226-342.

Yılmaz, E. (1996). *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Basım Yayın.

Yücekök, A. N. (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

EKLER

EK 1.Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket Hasan Kalyoncu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı bünyesinde Doç. Dr. Ahmet Keser danışmanlığında hazırlanan “Öğretmenlerin Siyasal Katılımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü Gaziantep İlinde Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz doğru ve samimi cevaplar araştırmanın başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar üçüncü şahıslarla ve kurumlarla paylaşılmayacak yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Ankete katılım sağladığınız için teşekkür ederim.

A) DEMOGRAFİK SORULAR

1.Cinsiyetiniz nedir?

- a. K   b. E

2. Yaşınız nedir?

- a. 17-21
b. 22-28
c. 29-33
d. 34-40
e. 41-45
f. 46-50
g. 51-55
h. 56-60
ı. 61-65

3. Eğitim Durumunuz nedir?

- a. Üniversite
- b. Yüksek lisans
- c. Doktora

4. Medeni Durumunuz nedir?

- a. Evli
- b. Bekar
- c. Eşi ölmüş ya da eşinden boşanmış

5. Çocuğunuz var mı?

- a. Var
- b. Yok

6. Branşınız nedir?

- sınıf öğretmeni
- görsel sanatlar
- yabancı dil
- spor
- müzik
- dans
- tarih
- matematik
- Türkçe
- satranç
- fen
- din kültürü

bilgisayar

rehberlik

diğer ise hangi branş yazın lütfen

7.Meslekte geçirdiğiniz yıl ne kadardır?

a. 0-5

b. 6-10

c. 11-15

d. 16-20

e. 20'den fazla

B) Siyasete İlgi ve Katılım Düzeyi İle İlgili Sorular

8.Siyasete karşı ilginiz ne derecedir?

a. Hiç ilgili değilim
ilgiliyim

b. az ilgiliiyim

c. ilgiliiyim

d. çok

9.Ülkenizdeki siyasal gelişmeler ve devlet politikaları hakkında bilgi sahibi misiniz?

A. Evet

b. hayır

	Evet	Hayır
10.STK üyeliğiniz, bir sivil toplum kuruluşuna ve herhangi bir parti/gençlik koluna üyeliğiniz var mıdır?	( )	( )
11.Siyasal Parti üyeliğiniz var mı?	( )	( )
12.Politika ile toplumsal sorunların çözüleceğine inanır mısınız?	( )	( )
13.Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?	( )	( )
14.“Arkadaşlarınız / aileniz ile siyaset üzerine tartışır mısınız?	( )	( )
15.“Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?	( )	( )
16.Seçimlerden önce siyasi adaylar ve partiler hakkında bilgi edinir misiniz?	( )	( )
17.“politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz?”	( )	( )
18.Sizce seçimlerde seçmenlerin oy davranışları üzerinde sosyal medya önemli bir araç mıdır?	( )	( )
19.Sizce siyasal görüşleri öğretmenlerin kariyerini olumlu ya da olumsuz etkilemekte midir?	( )	( )
20.Azınlıkta kalan siyasi görüşleri paylaşıyor olmak ya da muhalefet partileri ile aynı görüşte olmak ile mesleki sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?	( )	( )
21.Siyasi görüşleriniz evliyseniz eşinizle; bekâr iseniz seçme ve seçilme yaşında olan diğer aile bireyleri ile uyumlu mudur?	( )	( )
22.Siyasal görüşlerinizi serbestçe dile getirebiliyor musunuz?	( )	( )

C. Siyasi tercihlerinizin şekillenmesinde aşağıdaki etkenler size göre ne derece önemlidir?

	Hiç etkilemez	Çok Az etkiler	Kısmen etkiler	Çok etkiler	Çok Fazla etkiler
23.Parti liderleri tercihinizi ne yoğunlukta etkiler?	( )	( )	( )	( )	( )
24.Parti politika ve projeleri siyasi tercihinizi ne derece etkiler?	( )	( )	( )	( )	( )
25.Partilerdeki cinsiyet dağılımı siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
26.Eğer bir STK / Vakıf / Dernek üyesi iseniz, üyesi olduğunuz dernek, STK veya vakıf siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
27.Eğer bir siyasi parti üyesi iseniz, üyesi olduğunuz siyasi parti siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
28.Basın ve medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
29.Sosyal medya organları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
30.Güncel siyasi gelişmeler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
31.Medya ve Basın dini inanç tutum ve gelenekler siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
32.Siyasi partilerin geçmişten gelen imajları siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )
33.Memleket menfaatleri siyasi tercihinizi ne derece etkilemektedir?	( )	( )	( )	( )	( )

34.Seçimlerin halk iradesini yansıttığını düşünüyor musunuz?

a.( )evet   b.( )hayır

35.Sizce öğretmenler aktif olarak siyasi etkinliklerde bulunmalı mıdır?

a.( ) evet   b.( )hayır

36.Siyasal görüşlerinizin mesleki hayatınızı olumlu/olumsuz etkileyebilecek bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz?

a.( ) evet   b.( ) hayır

37.Bir siyasi partiye üye olmak iş hayatınızda yükselmeniz ya da zarar görmeye yol açar mı?

a.( ) evet   b.( ) hayır

38.Sizin için önemli gördüğünüz bir konuda toplu yürüyüş, gösteri, protesto veya imza kampanyasına katılır mısınız?

a.( ) evet   b.( ) hayır